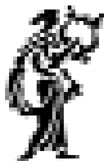
Nichita Azi

rostiri, exegeze, amintiri, texte cuprinse în Caietele Festivalului de poezie NICHITA STĂNESCU în perioada 1984 - 1990

Nichita azi

Rostiri, exegeze, amintiri, texte cuprinse în Caietele Festivalului de poezie NICHITA STĂNESCU în perioada 1984 - 1990

Ediție îngrijită de **Mihai Vasile**
cu o postfață de **Dragoş Grigorescu**

Ploieşti • Editura LIBERTAS • 2014

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FESTIVALURILE DE POEZIE ȘI COLOCVIILE NICHITA STĂNESCU (Ploiești)
Nichita azi : rostiri, exegeze, amintiri, texte cuprinse în Caietele Festivalului de poezie Nichita Stănescu în perioada 1984-1990 ; Festivalurile de poezie și colocviile Nichita Stănescu : Ploiești, 1984-1990. Ploiești : Libertas, 2014
ISBN 978-606-8467-10-8

821.135.1.09 Stănescu,N(063)
929 Stănescu,N

ARGUMENT-

ul hotărâtor care a dus la apariţia acestei cărţi a fost faptul că anul acesta se împlinesc treizeci de ani de la prima ediţie a Festivalului de poezie „Nichita Stănescu”. Dintr-o altă perspectivă, însă, această carte era necesară pentru că în cuprinsul ei se regăseşte emoţia profundă cu care cultura română se despărţea, pe la jumătatea anilor optzeci, de „fiinţa cea de carne” a poetului Nichita Stănescu.

Actul critic ce însoţise, până în anul 1983, opera marelui poet, a fost reevaluat imediat după moartea sa. Distinse voci ale criticii şi istoriei literare româneşti au aşezat opera lui Nichita Stănescu printre culmile culturii româneşti ale veacului al XX-lea.

Ediţiile festivalului care-i poartă numele au fost bune prilejuri de rememorare a etapelor vieţii şi creaţiei sale, de regăsire, în preajma amintirii sale, a celor care i-au fost prieteni, critici ori doar admiratori.

Toamna anului 1984. Se apropia împlinirea unui an de la moartea poetului şi, undeva într-o încăpere din Palatul Culturii, împreună cu câţiva prieteni şi colegi, scriitorii Ion Stratan, Florin Dochia, Ioan Dan Nicolescu şi Constantin Hârlav ne-am propus să facem un fel de manifestare memorială Nichita Stănescu. Dar am ajuns cu toţii la concluzia că mai nimerit lucru ar putea fi un festival de poezie, sub egida căruia să se desfăşoare ample manifestări culturale şi artistice şi care să-l amintească cuviincios pe marele poet. N-a fost deloc uşor să convingem organele de partid şi de stat ale acelei epoci, pentru că gradul de politizare şi ideologizare a societăţii româneşti era atât de ridicat încât cu greu putea pătrunde o asemenea idee în conceptul acela îngheţat şi rigid de cultură. Totuşi, în acel marasm, s-a găsit un om din aparatul decizional al vremii care a susţinut cu toate riscurile acest proiect. Era profesoara Gabriela Marinescu, şefa culturii judeţului Prahova care, împreună cu noi cinci, a purces la organizarea primei ediţii a acestui festival, în decembrie 1984. O întreagă tevatură a fost cu materialul tipărit care însoţea ediţiile festivalului. De exemplu, ni s-a interzis să punem pe afişe portretul lui Nichita. Abia au acceptat într-un final să punem, ca efigie a festivalului, un stejar stilizat, pe care mi l-a inspirat o poezie a lui Nichita Stănescu („Acasă”) descoperită de soţia sa, Dora, printre manuscrise şi care mi-a încredinţat-o spre a o pune apoi, ori de câte ori a fost posibil, lângă această efigie.

Acestui mic grup de organizatori, patronat de Comitetul Judeţean de

Cultură, i s-a alăturat Uniunea Scriitorilor din România, care, începând din anul 1984, a acordat la fiecare ediţie, unui poet consacrat, Marele Premiu „Nichita Stănescu”, primul dintre aceştia fiind poetul Gheorghe Tomozei.

Toate tipăriturile care au apărut în acest răstimp, la ediţiile festivalului, au fost redactate de acest grup restrâns de care am amintit mai sus, responsabilitatea principală revenindu-i lui Florin Dochia, pentru ca apoi, amândoi, să imaginăm forma lor finită, tipărită. Tot noi selectam şi poemele lui Nichita Stănescu din cuprinsul acestor caiete. Este complicat de explicat astăzi cât de greoaie era procedura redactării şi tipăririi acestora, câte aprobări erau necesare pentru aceasta, câte tensiuni şi umilinţe suportam uneori în acest lung drum al editării acestor caiete-program.

Dar, iată, aceste documente cu valoare istorică există în cîteva arhive. Cartea de faţă este o mărturie a acelor vremi tulburi în al căror vârtej trebuia să stăm pentru a susţine o idee. Ediţia din martie 1989 s-a desfăşurat sub semnul eminescian, iar la începutul lunii decembrie, când în surdină începea revolta care avea să izbucnească la Timişoara câteva zile mai târziu, acelaşi grup a organizat o rememorare a poetului, la care au vorbit, printre alţii, Andrei Pleşu, Victor Rebengiuc, Ion Stratan, Sorin Dumitrescu, rememorare care s-a ţinut ilegal cu o grămadă de informatori ai Securităţii în sală, atenţi la tot ce mişca şi la tot ce se spunea...

Ediţia din anul 1990 - ultima organizată de noi - s-a făcut ca o sumă a ediţiilor anterioare. Din această pricină, în cartea de faţă, la ediţia din acel an, apar fragmente din rostirile şi textele editate în caietele anilor optzeci. Le-am păstrat şi pe ele în această carte, pentru că, aproape premonitoriu, ştiam că misiunea noastră lua sfârşit atunci, în acel an. Festivalul avea să încapă pe alte mâini, cu alte viziuni şi interese, cu o altă alură.

Eu am continuat să fac posibilă reamintirea poetului în fiecare martie şi decembrie din anii care s-au scurs de atunci, în sala Teatrului Equinox, până când, în martie 2006, am reinventat festivalul anilor optzeci sub forma care există şi azi: Festivalul artelor NICHITA LA ECHINOCŢIU; unsprezece zile de manifestări culturale şi artistice adresate miilor de „trimbulinzi”, cei atât de mult îndrăgiţi de Nichita.

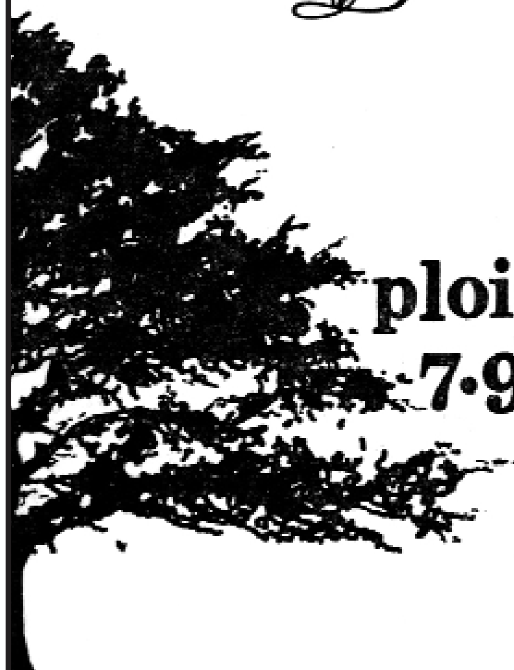
...Restul, vorba lui Hamlet, e tăcere...

Sau, cum accentua şi mai mult o asemenea stare Aldous Huxley, „Restul, oricând şi pretutindeni, e tăcere.”

Mihai Vasile

festivalul
de poezie

NICHITA STĂNESCU

ploiești
7·9 decembrie
1984

Acasă

Mă-ntorc în mijlocul naturii ca un cal
și lepăd de pe mine călărețul mort
și șaua plină de umbră veche de la sînge
o scutur în pămînt

Mă rog de codri și cu precădere de stejar
ca să mă-ncalece pe mine, calul lui.
— Ești de pămînt, mă roibule, m-a întrebat
— Sînt de pămînt, mă arbore, i-am zis.

Nichita Stănescu

PROGRAMUL

de desfășurare a Festivalului și concursului literar-artistic „Nichita Stănescu”

VINERI, 7 DECEMBRIE 1984

Orele 11,00 – Filarmonica Ploiești
Festivitatea de deschidere
- Cuvântul președintelui C.J.C.E.S. Prahova
- Cuvântul președintelui Uniunii Scriitorilor
- Sesiunea omagială
„Nichita Stănescu – omul și opera” (partea I)

Orele 12,00 – Palatul Culturii
- Vernisajul expoziției documentare
„Nichita Stănescu”
(Sala coloanelor)
- Film despre Nichita Stănescu
(Sala 89)
Orele 16,00 – Muzeul de Artă
- Vernisajul expoziției
„Omagiu lui Nichita Stănescu”
- Lansarea albumului omagial
„NICHITA STĂNESCU”
editat de revista „Viața Românească” sub îngrijirea lui
Gheorghe Tomozei
- Recital de poezie

Orele 18,30 – Teatrul Municipal Ploiești
- Vernisajul expoziției de tapiserie și grafică
Ileana și Mihai Vasile

- „Frunză verde de albastru” – spectacol prezentat de Teatrul Municipal Ploiești
- Microrecital Nicu Alifantis

SÂMBĂTĂ, 8 DECEMBRIE 1984

Orele 9,00 – Filarmonica Ploiești
- Sesiunea omagială
„Nichita Stănescu – omul și opera” (partea a II-a)

Orele 12,00
- Întâlniri cu scriitori
la liceele „C.D. Gherea” și „I.L. Caragiale”, la Institutul de Petrol și Gaze, Centrul Teritorial de Calcul, I.C.I.T.P.R. și întreprinderile „Dorobanțul” și „1 Mai”

Orele 15,00 – Palatul Culturii (sala 89)
- Concurs de interpretare – poezie

Orele 18,30 – Teatrul Municipal
- Înmânarea premiilor
- Festivitatea de închidere a Festivalului de poezie „Nichita Stănescu”
- Spectacol prezentat de Teatrul „C.I. Nottara” București

Recele echilibru al stelelor.

Vor veni timpuri minunate
cînd echilibrul rece al stelelor
se va rupe, și cînd
șirurile celor care au fost
se vor uni cu cei care sunt

Omul, o cîte trupuri a avut
și în cîte trupuri încă se va
încerca să mai fie!

Omul! de cîte trupuri are nevoie
ca să se poată ~~#~~ hrăni pînă la capăt
din sfera aceasta instabilă!

Vom mînca pîna la urmă
tot pămîntul acesta, albastru.
Îl vom roade, îl vom roade

Îi vom azvîrli capul și oasele
Iar Omul, Omul nesătul,
cu un miliard de trupuri
va începe să roadă flămînd
recele echilibru al stelelor

ȚARA

Ce am eu mai curat în mine, somnul
străbătut de vise vechi
ce ai tu mai curat în tine, lemnul
arbore cu verzi urechi,

Ce am eu mai ascuns în mine,
sângele mișcând un gând,
ce ai tu mai curat în tine,
amirosul de pământ.

Oh, și ce am sfânt pe lume
dulcele pământ al tău, de vis
și tot ce-i în tine nume
de caisă din cais –

Totul, tot ce este adevăr
stă-n îmbrățișarea noastră,
ramură cu flori de măr
și c-o pasăre măiastră.

N.S. – „Un pământ numit România”

CÂNTEC DE IARNĂ

Ești atât de frumoasă, iarna!
Câmpul întins pe spate, lângă orizont,
și copacii opriți, din fuga crivățului…
Îmi tremură nările
și nici o mireasmă
și nici o boare,
doar mirosul îndepărtat, de gheață,
al sorilor.
Ce limpezi sunt mâinile tale, iarna!
Și nu trece nimeni
doar sorii albi se rotesc liniștit, idolatru
și gândul crește-n cercuri
sonorizând copacii
câte doi,
câte patru

N.S. – „Sensul iubirii”

BASORELIEF CU EROI

………………………………………………….
Pentru noi, care suntem de-o vârstă cu ei,
deși ei stau de ani lungi în vitrină,
pentru noi, care i-am ajuns din urmă și trecem de ei,
o proaspătă, din cale-afară de proaspătă memorie,
soldații cei tineri s-au așezat în vitrină
și se imită pe ei înșiși într-una
ca și cum ar fi vii.

N.S. – „Dreptul la timp”

CU COLȚUL INIMII

Despre patrie se pot spune
cuvinte scrise cu colțul inimii noastre
suspendate în aer, albe spume
ale mării acesteia, albastre.

O, doar pentru ochiul străin
toate acestea or fi poate dantele
la perdeaua de miraj alcalin
trasă numai peste stele

Însă pentru cei ce suntem aici
în viață, întregi și în lucrare,
cuvintele au lamă de brici
intrând în miracol, cu tandră mirare

N.S. – „Un pământ numit România"

SI BEMOL

De ce vrei cu tot dinadinsul să zbor?
tu nu ai văzut că eu am aripi?
tu nu vezi că eu zbor înlăuntru?
tu nu vezi că zborul este singura greutate?
ce pe înlăuntru îl prăbușește înlăuntru lăuntrului
acolo unde este cerul
în toiul punctului
în mârșăvia plină de posesiune
și de stele,
a punctului din centrul punctului

BALADĂ

După căni de lut cu vinul oțețit în ele
după cerul plin de margini
după ce cuvântul cel rostit spre stele
nu avea în el nici forțe nici imagini
deodată l-a fost cunoscut pe rege
și făptura timpului i-a apărut firească
frunza verde a palatului, – o lege
și-ncepuse să vorbească, să rostească.
Însă regele s-a fost murit în pântec
cu un corn de taur ce se-nfipse în ficații-i
mai ținuse-n sine pe ea un cântec
despre foștii toți de împărații
Apoi iar o cană cu un vin mult oțețit
apoi iar cuvintele de mâncare
infinitul ei cel mare devenise mic
gâtul ei de lebădă era de spânzurare.
Apoi, o topire în tot ce-a fost
într-un rost fără de rost.

28.07.1982

* * *

A vorbi e un fel de părere de rău a cunoașterii
Fug hăituit, cuvintele mele mă latră,
deasupra mea, zgomote de pușcă.
Bineînțeles că se vânează ceva care zboară.
Aud lătratul
hăitașii cuvintelor m-alungă din urmă.
Aud zgomotul asurzitor de glonț
O pasăre împușcată îmi cade în spinare
Stau pe jos în râpa vegetalelor
ei vor pleca
și cu moartea păsării deasupra mea
sub ea fiind
spaimei mele îi cresc aripi
visului meu, clonț.
Ah, Doamne, ce nedumerire!

ARTA POEZIEI

Haide și nu te mai uita
nu te mai uita decât când cade
când cade îngerul, atâta.
Haide, nu te mai uita tu în jos!
uită-te la el, uită-te la el,
îngerul căzând, iar nu la balta de sânge
cea de la sfârșitul zborului.

PIERDEREA MINȚILOR PRIN STRÂMTOAREA CUVINTELOR

Cine-și zbiară mințile din dragoste de arbore
e numai, numai, numai, numai
schelet bătut de vânturi de la spânzurat
Cine-și pierde mințile de-un amărât de
răsărit majestuos de soare
să taie numai capete de gâște și de păsări
el nu e, nu e, nu e
un gealat
Aicea însă la strânsura verbului
la ocolișul numelui
Aici se prăbușește-n tine cerul cu păcat
Vai celui care crede în cuvinte
că or să-l facă împărat
Cuvântul este doar un plug subțire
care desparte pleoapa cea de sus de cea de jos
e-un ce plăcut ce dă îndreptățire
a întâmplării ce-a fi fost născut și spus
Aicea prin strâmtoare, dacă el, cuvântul
îți pierde mințile și stelele și timpul
din sugrumarea de-a te naște
nu-ți meriți strigătul, al morții.
Mă-ntorc și zic:
Cel care-și zbiară mințile din dragoste de arbore
e numai numai numai numai
schelet bătut de vânturi de la spânzurat.

FOTOGRAFIE ÎN SEPIA

În cocina ireală a omului
puțea un înger îngrozitor
era o naștere, o naștere a omului,
o scurtă viață și un omor
Ah, tu, natură, ce libertate
de-a fi cum vrei și cum poți
tu ești acelei unice zeitate
ai săi nepoți.
Vă zic, dacă există ceva,
există doar timpul trecând
viață multă de cumva
semn al cuvântului gând.
În rest, un înger se descompune
sufletele miros
un ce anume
mă-ndeamnă să mor frumos.

Se dedică Maeștrilor Cântăreți din Nűrenberg

BRUNHILDA

Se dedică Brunhildei

Ea-și înclinase oul chipului
mai mult spre somn decât spre vis
ochiul ei mare și cel verde sta închis
înapoia timpului și-a zidului zbiera o debarcare
a valurilor mari de șapte metri
într-o prelungă alergare
pe care n-o mai știu geometrii

ea-și înclinase oul chipului cel alb și suplu
ușor de tot peste cuvinte

și nu puteam să mai răsuflu
cu nici o cruce pe morminte

când valurile logodite
de șapte metri lungi prelunge
băteau și răzbăteau neobosite
pe gândurile mele niebelunge.

SHAKESPEARE

Calul este o margine deznădăjduită.
Și eu sunt o margine.
Teiul cu mirosul lui de tei cu tot
e o margine deznădăjduită.
Eu sunt numai o margine.
Deodată pornesc și le strig:
Haide să îngrozim natura!
Haide, strig!
Perfidul acesta de timp
care trece ca un șarpe.
Dar ce spuneam?
De perfidul de timp?
De cal ziceam?
Mai că aș da mirosul de tei dumnezeiesc
pentru un cal.

Nichita azi

* * *

Ah, voi cuvintelor
voi care sunteți aidoma iluzoriei materii.
Ce să mă fac cu voi când îmi veniți la mine-acasă
în creierul meu de mătase regală
în inima mea care e singurul martor
interior și divin
al colorii roșii că e roșie.

Vă las dac-aș putea ca să vă las
dac-aș putea să-mi scutur gândul
cum, stejarul toamna
frunzele lui

Ah, voi cuvintelor,
nenorocitoarelor,
cădeți de pe mine
într-un anotimp al unui înțeles
pe care nu îl înțeleg.

EA

Tu, grațioasă ca un semn al întrebării
așa mi-ai stat pe brațul drept întins
în care arcul orizontului al mării
l-am înghețat cu gheață
și l-am nins.

Era o fericire înghețată-n delte
un țărm îmbrățișat cu plăci de gheață
iar vorba lui părea atât de zveltă
că renăștea un cer cu stele-n viață.
Sticlea deasupra de armura mea
a coifului de oase și de carne și de sânge
un suflet mare ce cânta
un munte care plânge
o mare limpede de leuștean
o geană foarte dulce
un oceán de verbe și-un oceán
de vipere nătânge
de flori și de balsam
de cai stând locului
de focuri mari dintr-un alt neam
ce dară foc și flambă
focului.

SCĂPAREA SABIEI DIN MÂNĂ

Când mi-am lăsat mâna dreaptă obosită în jos
și mi-a scăpat mânerul sabiei din mână
în timpul ăsta scurt și în acea distanță
rerăsărea un cer cu lună
reînverzea o iarbă verde
remaitrăiam și alte verbe
în timpul scurt și chinuit
când mi-a scăpat din mână
mânerul sabiei cu care am tăiat
din lună, semiluna,
din timpul scurt când mâna îmi plângea
iară mânerul sabie-mi fusese rază
când timpul nu mă mai trecea
și stelele erau oarbe.

CÂMP DUPĂ LUPTĂ

Când laptele de mamă îngheța
pe-ntinsul tot de pietre sparte
ceva intim sfărmase măreția
de parcă aș privi cum intră
un șarpe singur
în urechea unui rege scit.
Ceva intim sfărmase măreția
Zburând frontonul de pe colonadă
stă omul cu femeia-mbrățișați
în timp ce spiritu-și pierduse măreția
smulgând săgeți din hoituri de soldați
din neamul scit iar alții geți
acum tot una-mpreunați
într-o îmbrățișare, în ceva intim
care prin sinea sa devine sine
pierduse măreția rece.

14 ianuarie 1984

* * *

Era atât de implicat că devenise cerc
iar noi la el cu un păcat
priveam nătâng
O, tu cel drept, o, tu, cel drept,
de ce ești cerc?
O, tu, cel drept, o, tu, cel drept
de ce ești cerc?
Cu ochiul drept, cu ochiul stâng
cu ochiul stâng, cu ochiul drept
Noi îl priveam neînțelept
plângând nătâng, prelung…

* * *

Dormi, nenăscutul meu, dormi!
Hai, nu mai te naște-te!
Rămâi, o rămâi în atomi,
geometrizează-te!

L-am omorât pe paianjen,
l-am împușcat pe cal
l-am tăiat pe arbore
am săpat pământul.
Ce mai pot eu să fac, te întreb
ca să te rog să nu te naști?

CÂNTEC

Deși rege totuși sunt un prinț
deși cal eu totuși sunt un câine
adevărul care-l minți
astăziul care e mâine.

Deși iepure, sunt fugă
deși mort sunt încă viu
încă mai ridic un rug de rugă
răsărind și asfințind

Hai, mai vino înc-o dată
doar o doară vină încă
ca să dezmințim o roată
printr-un colț 'nălțat de stâncă!

PE TOBE ȘI ȚIMBALE

Bat orizontul cu dreapta
și-l mângâi, aha!
Lumina, aha, o fac piele și șea,
să-ncalece steaua pe dânsa, aha!
Cu nimenea dânșii lumină, aha,
Cu nimenea dânșii lumină
Bat orizontul, aha!

SCURTĂ BALADĂ

Din tristul dor de altceva
El dădu foc apelor mării
Corăbiile se înroșiră și scheletice pluteau
Pe spinări de pești roșii și scheletici.

Marea ardea vertical
Ființele din lăuntrul ei urlau arzând
Un oval
Era orice cuvânt

Orice secundă era o lentilă
Care mărea, care ardea
A
Era în flăcări și verticala ardea
Spre alt A.

O.K.N.S.& co

ÎNĂLȚAREA LA GRADUL DE SOLDAT

Eram cât pe ce să fiu chiar om
Dară nu-mi da-se
Atâta de puțin atom
În mine mireasa când se mirase

Cal să călărească cal
Cu ochiul nesmuls n-am văzut
Dintr-o stea animal
Barbară rază m-am născut

Și acum ud de sângele
Trecerii timpului
Plesnesc de roșu ce sunt
Fără de lăuntru
Ridică-mă la gradul de iarbă

Caii ne pasc
Ridică-mă la gradul de viață
Moartea mă sărută și mă îmbie
Lupt ca să fiu
Pentru ceea ce nu vreau să fiu.

Din spaima că ar putea să mă nască
Într-o viață pe care nu o doresc
Fă-mă soldat moarte
În războiul vieții pierdut

Nichita Stănescu
31 oct, 77 (ora 11,30)

ACASĂ

Mă-ntorc în mijlocul naturii ca un cal
și lepăd de pe mine călărețul mort
și șaua plină de umbră veche de la sânge
o scutur în pământ

Mă rog de codri și cu precădere de stejar
ca să mă-ncalece pe mine, calul lui.
-Ești de pământ, mă roibule, m-a întrebat
-Sunt de pământ, mă arbore, i-am zis

PORTRET SUB FAG

Om dublu cu doi ochi ce ești,
pădure, tu, multiplă
cu toate liniile cei șerpești
am să mă duc de râpă
până la râul infectat
de peștii cei dezgustători
pe care niciodată nu i-am mâncat
în înserări, în aurori
Om dublu cu tăiat de creier
în două de cărarea din mijloc
prilej de veșnică mutare
ale adverbelor de loc.
Om dublu cu iubită după gât
vorbind cu ramura prin ștreang
ca să mă-nalț de la pământ
într-un alt rang
Om dublu și urangutang
pe două picioare în balans
cu o gândire dublă zdrong și zdrang
de-a pururi sub un fag.

AUTOPORTRET PE O CĂRĂMIDĂ

(Ca martor se dedică lui Dumitru M. Ion)

După ce am izbutit să mă locuiesc pe mine însumi
câmpia mi-a părut pustie
un cal locuit de o bufniţă
o piatră locuită de tăcere
şi-apoi,
după ce-am izbutit să mă locuiesc pe mine însumi
ce sărbătoare a zidurilor
ce zornet de chei
şi câte lacăte, doamne.

MULȚIMEA

Fiecare se simte asigurat de singurătatea lui
între asigurații de singurătatea lor
se ciocnesc pahare se pupă obraze
se dăruiesc flori
moartea unei plante devine cadou de sărbătoare
până când mă și întreb dacă zeul
la sărbătoarea lui
nu-i dăruiește zeiței capul meu
ca pe o floare retezată
și moartea mea
ca pe o amintire de neuitat.

ÎNTREVEDERE

Era un zbor cu conținut uman,
în nu știu ce, ce trece, –
în sâmburele diafan
al inimii de rege, –
în caii cei mâncați de lupi
când încă mai mă ninge
un cer de stele care-l rupi
la mine pe meninge,
tu.

HIEROGLIFĂ

Precis că a fost tăiat un
arbore
de pe această câmpie
dacă prin iarbă aleargă
umbra
unei ramure
unui ștreang
unui soldat spânzurat.

STARE DE SPIRIT

Se răsucea sângele în mine
Ca și cum ar fi bătut crivățul.
Ce vară frumoasă
Pe câmpul fără de arbori!

CĂTRE ION

se dedică poetului Ion Stratan

Dezghesuisem din mine animalele pe toate
le dasem tuturora libertate
pe elefant la elefantă
pe un atlant la o atlantă
și umbra care încă o lăsam
bătut de un apus de soare
părea un șarpe pe un ram
sau un soldat ucis prin spânzurare
Timpul izbea în mine ca o tobă
vroia să-mi ieie praful
dar eu eram mai cald decât o sobă
mai singur decât vraful
de pietre ale piramidei

Nichita
om de Prahova
1933, 34, 35, 36, ...

Interviu cu Nichita Stănescu
la împlinirea vârstei de cincizeci de ani

„Dacă n-ar exista poezie în om, omul și-ar pierde năzuința de a mai dori să trăiască”

– Sunteți din nou în Ploiești, prin interviu, în această sâmbătă.

– Cum zice cântecul „De la mine la Ploiești / Nu-i departe când iubești”. De altfel, Ploieștiul pentru mine înseamnă prima mea cămașă albă, pe care am purtat-o pe pielea mea nădușită.

– S-au petrecut multe lucruri între timp?

– Numai timpul s-a întâmplat între timp, în rest nu s-a întâmplat absolut nimic. Față de locul unde ai văzut prima dată că vezi și unde ai luat cunoștință că ești, nu poți avea o privire de arhitect. Șorțul mamei mele, mi-aduc aminte, mirosea tot a prăjituri făcute pentru mine. Așa miros pentru mine toate străzile Ploieștiului. A felul meu de a încerca să merg pe două picioare.

– Și sufletul?

– Am avut norocul să citesc cartea intitulată „Plumb” de poetul numit George Bacovia. Abia după lectura acestei cărți am înțeles cât de măreț este sufletul la români și eminesciana „Odă în metru antic”, cât de măreață este la stele. De fapt, ca scriitor eu sunt fiul legitim al lui Bacovia.

– Aveți o înrudire, cred, și cu Barbu, Blaga, Arghezi.

– Pe domnul Barbu l-am adorat și îl ador pentru că era altfel decât tata. Domnul Blaga am aflat că e nobil ca spirit și de domnul Arghezi am aflat că e talentat ca poet.

– Există o ramură eminesciană a acestei genealogii poetice?

– Ah, de aș putea să știu!

– Iar de știut în poezie, ce credeți că se poate ști?

– Nu știu, poete și frate, dar bănuiesc că nu mă vei considera față de dumneata precocele bătrân din bunăvoința cu care față de

dumneata nu îl consider pe Rimbaud precocele adolescent. Am să-ți spun o frază care seamănă cu încărunțirea părului meu: „Poezia nu este arta cuvântului, Ioane!”. Cuvântul este materialul poeziei. Dacă n-ar exista poezia în om, omul și-ar pierde năzuința de a mai dori să trăiască. Piramida e măreață prin sensul ei, iar nu prin pietrăria ei. Cuvântul e prea puțin pentru om. Sensul cuvântului mi se pare o apropiere a omului de om.

– Cum vedeți poezia, acum, față de celelalte arte?

– În chip amoros și îmbrățișător.

– Să ne apropiem ușor de centrul radiant al ideii de cuvânt.

– De 8 Martie peste noapte, adică în noaptea de 7 spre 8 am dedicat cumnatei mele care este o babă de 14 ani, o poezie care se încheia cu aceste versuri care sunt și răspunsul la întrebarea ta „Nu piatra, ci înțelesul pietrei este piatra!”

– Vezi cuvântul figurat, în spațiu?

– Întreabă-l pe Homer! Înțelesul este lucrul cel mai important, este dacă aș gândi privind „Sărutul” lui Brâncuși, înțelesul este nunta întrebării.

– Dintre personalitățile pe care le-ai cunoscut cine te-a impresionat deosebit?

– Autorul impersonal al „Mioriței” Domnia Sa, dacă vi l-aș descrie, v-ați îndrăgosti de el. Știți cum era la chip? Piatră gânditoare! Iar în rostire știți cum era? Îngrozitor de timid, deci sublim. Semăna întocmai cu un vers pe care îl scrisese tânărul Eminescu „Braț molatic ca gândirea unui împărat poet”. Din această pricină mă simt legat prin sete / de vietatea care va muri / la ceas oprit de lege și de datini. Cum ar fi răspuns poetul mustăcios de Labiș, aidoma lui mă simt și eu legat de orice poet care mișcă vântul, marea în limba română mai întâi și mai apoi de orice poet care mișcă vântul în înțeles și marea în univers.

– Cum v-ați apropiat de poezia universală?

– Nu cu lectura, ci cu mâinile și cu ochii. Am avut incredibila fericire să fiu prieten cu Auden în timp ce trăia și să petrec o noapte

unică în existența mea în casa lui Jaques Prévert. Nici nu pot să uit. Auden a venit brusc: „Hai cu mine că te-am mirosit”. Dacă cumva mi-a mai spus Auden, îmi va face rău paharul băut, du-mă în spate fără scârbă! Zis și făcut! Prévert mi-a spus: „Știi de ce în cinstea ta m-am îmbrăcat într-un pantalon albastru? Și de ce mi-am pus pe mine o cămașă albastră?” „Nu știu” – i-am răspuns. „Pentru că, mi-a zis el, nu există nici unde în lume o mâncare de culoare albastră”. În cazul lui Auden am fost fericit pentru că îl cunoscusem pe Auden, însă în cazul lui Prévert am fost fericit pentru că îl cunoscusem pe Prévert. Dacă aș putea să fac vreo deosebire și dacă în general în existența mea am făcut vreo deosebire, ea a fost numai între cuvintele mele și înțelesul lor. „Să nu crezi. Ion Stratane / că eu plâng după icoane / Nu, bătrâne frate tânăr / Făr’ de număr eu mă număr”.

– Spuneți-mi despre premiul Herder și despre „Cununa de aur” luată la Struga, câte ceva.

– Tot n-ai înțeles că nu sunt premiile mele ci sunt premiile noastre?

– Iubitorii de poezie vă urează „la mulți ani”.

– Îi îmbrățișez.

„Flamura Prahovei” martie 1983
ION STRATAN

o cetire a elevului Stratan
de către elevul Stoicescu
în anul 1979

COLOCVIILE

Nichita Stănescu

COLOCVIILE „NICHITA STĂNESCU”

Ploiești, 10 decembrie 1985

PROGRAM

Orele 10,00

– Cuvânt de deschidere

- Gabriela Marinescu, președinte al C.J.C.E.S. Prahova
- D. R. Popescu, președinte al Uniunii Scriitorilor din România

– Comunicări și referate

- Cristina Stănescu – Nichita Stănescu în perioada ploieșteană a existenței sale
- Eugen Simion – Nichita Stănescu – un mod de a fi poet
- Lucian Raicu – O cale spre Nichita Stănescu
- Alexandru Condeescu – Fiziologia poeziei (Despre proza lui Nichita Stănescu)
- C. Hârlav – Synopsis la „aventura cuvintelor”
- Ion Stratan – Soarele nevăzut
- Sever Avram – Nichita Stănescu. Experiența inițiatică a lecturii
- Alex. Ștefănescu – Introducere în opera lui Nichita Stănescu
- Nicolae Ciobanu – Lecțiile despre cub și cerc sau perfecțiunea ca limită a imperfecțiunii
- Constantin Crișan – Opera și Omul - de la asfințit la răsărit
- Eugenia Strâmbu – Plecând de la Nichita Stănescu, despre Nichita Stănescu

Orele 16, 00 – Vizită la expoziția „Nichita Stănescu”

Orele 18,00 – Memoria peliculei
Interviuri cu Nichita Stănescu
realizate la Televiziunea română

Selecție din înregistrările realizate cu prilejul sesiunii de comunicări din cadrul primei ediții a Festivalului de poezie NICHITA STĂNESCU, decembrie 1984

Toma George Maiorescu

Nichita este cuvântul exprimându-și nelimita.

Nichita este nelimita rostindu-și sinele.

Nichita este o continuă flacără și o verticală ce arde spre un alt Nichita.

Nichita este starea pură a poeziei căutându-și în disperare făptura.

Eugen Simion

Nichita Stănescu este foarte greu de fixat într-o formulă. Nu stă niciodată în compartimentul în care îl băgăm. Unii îl consideră un poet manierist, unii cred despre el că este un poet de tip barochist, eu i-am spus odată că este un poet de tip vizionarist și desigur toți avem dreptate. El este câte ceva din toate acestea, dar este și ceva în plus, ce ne este foarte greu să determinăm. Așa cred că era și el ca individ, ca personalitate.

Am încercat odată să-i fac un portret; trebuie să spun că nu am reușit. Mi-a fost foarte greu să-l prind în acea formulă fericită, acea formulă norocoasă care ne vine din când în când, nu totdeauna. Fuge din cuvânt, Nichita Stănescu. Fuge din formulele noastre. Și dacă mi-amintesc bine așa cred că l-am cunoscut când devenise poet. Era într-o veșnică goană, căuta ceva, la propriu vorbind.

Cred că Nichita Stănescu instaurează, înființează în poezia română nu numai un mod de poezie, dar și un mod foarte special de a fi poet (…).

Mircea Tomuș

… Fascinația fiecărui rând scris de Nichita este o realitate mereu activă pe care am putea-o aproxima în toate dimensiunile ei. Puterea exemplului vervei sale de creație este covârșitoare. Irezistibilul farmec al personalității sale unice cred că se află abia

la începutul puterii sale de acțiune.

Este de așteptat și de sperat că succesive rânduri de tineri, ca și cohorta impresionantă a celor nenăscuți, pe care numai forța geniului său vizionar a știut să ni-i evoce, să crească și să se împlinească sub semnul lui Nichita, așa cum succesive rânduri de tineri au crescut și s-au maturizat și s-au trecut sub semnul lui Mihai Eminescu, în acel spirit unificator întemeietor de patrie spirituală pe care numai marea creație îl poate insufla. În continuitatea-discontinuitatea sufletului românesc etern, opera și exemplul lui Nichita ne pot realiza disciplina asumată a suferinței al cărui prim inițiator pentru simțirea românească Eminescu a fost; ne pot dezvălui și proba puterea de convertire a suferinței în bucurie, ne pot educa și instrui în spiritul conservării și înnobilării datelor fundamentale ale sufletului nostru național, cu mândrie și venerație pentru marile ilustrări, ne pot convinge fructuos despre valoarea muncii și creației, despre virtuțile îndrăznelii, ca și despre cele ale rigorii duse până la ascentism. Vom relua cu adevărat marea lui lecție numai dacă, întocmai precum versul său, tăietură de diamant pe sticla eternității, vom lepăda gesturile exterioare extreme, confuzia valorilor, falsa înflăcărare și ne vom pătrunde și disciplina în morala austeră de muncă pe care marea lui operă o conține (…).

Domokos Geza

… Își cunoștea cu exactitate locul în literatura contemporană. Își vedea limpede rangul și rostul. Se socotea continuatorul operei și destinului eminescian și se știa menit să netezească drumul viitor al geniului poetic național.

A fost înnoitor de limbă și revoluționar al metaforei. (…) A fost un poet liber și un om liber. A trăit conform propriilor sale norme și pana lui s-a supus numai propriilor sale reguli și legi (…).

A voit și a știut să fie bun, delicat, iertător. Casa lui, de o modestie extremă era cu atât mai ospitalieră.

Damian Necula

… Nichita se hrănea cu timp. Reușea să-l înghită în proporție de cel puțin unu la trei, dacă nu unu la zece, ca Făt-frumos din poveste, crescând, adică, într-un an cât alții în zece, într-o viață cât alții în mai multe vieți. Nichita Stănescu este exemplar pentru condiția scriitorului. (…)

Mircea Martin

…Nichita Stănescu este autorul celei de-a treia revoluții în poezia românească după cele săvârșite de Eminescu și de Arghezi. El a destructurat, restructurându-l, desigur, limbajul poetic românesc, l-a deconstruit, și nu întâmplător, această poezie și acest limbaj trebuie definite prin categorii negative. Titlul lui, „Necuvintele", nu este deloc întâmplător. Spațiul predilect al poeziei lui Nichita Stănescu este un spațiu de ruptură. Timpul pe care îl vânează poezia lui este un timp al sincopei. Acest nou Univers produs printr-un nou limbaj și impus prin „11 elegii", nuanțat mai departe, acest univers și acest limbaj, suavizează ideile, spiritualizează materia brută, (ne amintim versul, între atâtea alte versuri: „gândul crește în cercuri sonorizând copacii"), un limbaj al lui Nichita Stănescu care nu este nici îngeresc, nici ploieștean, dar este personal, poetic, un limbaj pe care el îl deține în exclusivitate și care îl deține în aceeași măsură, pentru că numai un mare poet ca el, inventator al unui limbaj memorabil, poate avea magnitudinea dezinvoltă, nu de a gândi, ci de a se lăsa gândit în poezie. Și Nichita Stănescu a atins această performanță rimbaldiană. Revoluția lui Nichita Stănescu nu este numai una de limbaj ci și una de sensibilitate; el a fost și este un dislocator de sentimente, titlul „O viziune a sentimentelor" este iarăși un titlu îndelung semnificativ. (…) Ca orice mare poet, Nichita Stănescu ne propune întotdeauna ceva care ne modifică înainte de a ne satisface.

Gabriel Liiceanu

Poetul care a făcut experiența hotarului poeziei ca limită invizibilă ce desparte cuvintele de necuvinte, ne invită să refacem, fiecare pe cont propriu experiența limitelor domeniului în care ne mișcăm. Opera lui pare să fie șirul nesfârșit al unor înfruntări pierdute și câștigate cu limita „daimon” (…)

Mircea Micu

… el avea un mers ciudat, de copil, un fel de a merge vâslind, mai degrabă, ca albatrosul, învățat doar cu zborul…

Anghel Dumbrăveanu

Uneori mi se pare că pe Nichita Stănescu l-am știut dintotdeauna. Mai iubit și mai contestat decât oricare dintre marii noștri poeți, el rămâne simbolul unei generații și-al unei renașteri a poeziei române. (…)

Nichita Stănescu a determinat o nouă fenomenologie a inimilor rămase tinere, dincolo de vârstele convenționale. Acest fenomen e cunoscut sub numele de „fenomenul Nichita Stănescu”.

Din faptul de a fi contemporani cu acest fenomen, decurge necesitatea lăuntrică a fiecăruia din noi de a încerca să înțelegem ceva din fascinația și dimensiunile unui miracol ce ne exprimă într-o terminologie a sentimentelor și a ideilor pe care ni le descoperim datorită geniului său. Este foarte posibil să reușim a-l desluși mult mai bine prin sensibilitatea și puterea gândirii celor ce vor veni după noi. (…)

Poezia lui Nichita Stănescu încă este o „terra incognita” și abia exegeții de mâine vor avea ochiul cel limpede pentru a ne arăta într-adevăr că am fost și suntem contemporanii unui poet cum n-am mai avut. (…)

Când apărea Nichita Stănescu lumea se organiza din nou după legile lui pe care le respira cu surâsul, le cânta cu albastrul curat al privirii lui nemărginite, le descânta în cuvinte ce deveneau numai ale lui, cuvintele și necuvintele lui, jerba scăpărătoare de fântâni instalate și jertfe de gânduri aduse pe cărări deslușite numai de el, care erau un miraculos și veșnic călător teritoriu magnetic ce atrăgea și atrage și consumă mulțimi de astre rătăcitoare. El va fi întotdeauna un foc nestins al energiilor poeziei luminând himeric, tot mai îndepărtat cu cât te apropii de așezările și neașezările lui. (…) Poezia lui Nichita Stănescu poate face fericită orice literatură a lumii însă ea este înainte de toate și va rămâne întotdeauna a noastră.

Maria Luiza Cristescu

…Orice întâlnire cu Nichita Stănescu te ridică din terenul panicii, din scepticismul că a avea vreo menire pe lumea aceasta.

Partea de spirit câtă este în ființa noastră, se înalță. Plecăm de la Nichita aureolați, mai frumoși și mai nobili decât am venit. Spectacolul continuu al creației lui, născută și spusă sub ochii noștri, nu ni-l poate oferi nici o carte mare a lumii. (…) La Nichita în casă, alături de el, contemporani cu el, am avut un mare privilegiu: să vedem cum se naște o operă, față în față cu lumea. (…) Opera lui se naște de față cu lumea, cu prietenii, cu familia, cu oameni care vin în vizită. El vrea să ne bucure pe toți, vrea să ne înalțe, pentru noi dă spectacolul și ne integrează în spectacol, îndemnându-ne să credem că noi suntem chiar acei autori ai poemelor lui. Apoi ne privește cu satisfacția copilului care ți-a dăruit jucăria lui cea mai dragă, de care nici el nu credea că s-ar putea despărți. (…)

El găzduiește în sine fără contradicție și spiritul eminescian, și pe cel caragilian. Gluma și invenția comică merge pe muchia cuțitului. (…) Frazele lui Nichita nu sunt reproductibile, căci nuanțele,

toate cuprinse în limbaj, în morfologia și sintaxa care-i aparține doar lui, nu pot fi regândite de altcineva.

…Acel „râsu-plânsu”, pe care l-a instaurat de decenii Nichita ca fel de a privi lumea, este inimitabil. (…)

Biografia lui e aventura lui, și aventura lui e aventura lui cu limba română, cu toate sugestiile pe care le poate obține de la ea, adică din tot ce s-a creat în ea, prin ea în arta celor dinainte. Nichita a izbutit în aventura lui cu limba română s-o cucerească și să se lase cucerit de ea.

Sever Avram

Nichita Stănescu, creator de tipologie poetică (un itinerar al receptării critice)

Ceea ce îl detașează pregnant pe Nichita Stănescu de orice altă experiență poetică de până la el este tocmai rodul unei rețele de tensiuni specifice, cu menirea de a propulsa prin rostire o viziune, în înțelesul încetățenit de romantici ai termenului. Structura romantică de profunzime a temperamentului său care îl leagă astfel de Novalis, de Hölderlin, Blake, Keats, Leopardi, de Hugo și, desigur, de Eminescu, trebuie decelată în mai multe compartimente ale creației, în afara vizionarismului subînțeles, asumat, de care vorbeam: ambiția unei utopii general-funcționale a umanului, dincolo de frontierele limbajului verbal-scris, vocația construcțiilor antinomice, a ritmului și a oracularului, adesea subtextual.

Configurația internă a poetului presupune însă o evidentă modernitate de gândire, provenită, cum se poate constata, din perpetua pendulare între căutarea unei coerențe, a Totului (măsurabilă prin gradul atins de miza utopiei) pe de o parte, și fragmentarism, dramatică sciziune, „criza identității” (Eugen Simion) și un experimentalism policrom, dar fertil în genere, la nivelul soluției estetice finale. Șt. Aug. Doinaș a descris în amănunt procesul „de

deconstruire a realului” în poezia stănesciană, proces ce ajunge până la „o polisemie acută, o diseminare a sensului, vizibilă mai ales în volumul „11 elegii”…” .

Într-un alt studiu ce urmărește o filiație cu teoriile lui St. Lupasco, Doinaș face observații asupra unui „dualism antagonic”, a „dinamismului antagonist infinit” care definesc logica poetică a autorului, trăgând această concluzie provizorie: „în nici un alt univers poetic de expresie românească nu asistăm la o mai marcată naștere de conflicte, la o mai exacerbată periodizare a momentelor de „criză” ca în lirica stănesciană. Toate separațiile… sunt aici relativizate și transgresate, în numele unei energii unice transfinite”… („V.R.” nr. 6/84). Așadar, mișcarea secvențial-poetică numără totdeauna doi timpi care se suprapun unul (transgresarea) în prelungirea celuilalt (internă).

Această rigoare nu se confundă la Nichita Stănescu cu rigidizarea, cu osificarea gândirii poetice. Lecția despre cub din volumul Operele imperfecte sintetizează acest devotament pentru opera nonfinită, pentru metamorfoză inclusă într-un proces continuu de autoconstituire. Adam Puslojič consideră că „structura poemelor lui Nichita Stănescu este una mereu deschisă” („Nichita Stănescu interpretat de…”, Ed. Eminescu, 1984, p.295), lucru extrem de important deoarece el descrie nu doar un mecanism de formare-eliberare a energiei poetice, ci are implicații mult mai largi asupra tipologiei lirice pe care o edifică opera. Mai exact, o „structură deschisă”, fondată pe acea dinamică a contradicției despre care am vorbit, un spațiu al confruntării, al transgresării paradoxurilor și al focarelor de criză reprezintă însuși blazonul creației lui Nichita Stănescu.

Pentru clarificarea asupra izvorului ascuns ce declanșează deci, combustia poetică, am încercat să avansez altundeva imaginea unei pendulări între doi termeni ai fluxului creator pe care i-am numit „poesis” și respectiv „poiein”. „Poesis” ar reprezenta aici o creativitate dominată de contemplativ, de nucleele lirice dense, de

o intuiție poetică mereu proaspătă. „Poiein”-ul, dimpotrivă, ar semnifica ideea de procesualitate, de meditație pură asupra actului poetic însuși, surprins în plină metamorfoză. În opera sa, cei doi fermenți creativi dau o luptă înverșunată pentru a se impune estetic, ajungând cel mai adesea fie la o interferență destabilizatoare, fie la o fuziune intimă cu rol simbolic de echilibrare organică: „Daimonul meu vine de departe/ în gazda făpturii mele,/…/ își pune el cuvântul lui în creierul meu/ albindu-l cum cerul le-a albit pe stele/ și uită să spună de ce-a venit/ și pleacă mai falnic decât tot universul/ și mie îmi lasă amintire doar versul/ și cuvântul aurite/ și se duce și mă lasă/ și de mine nici că-i pasă…” („Nod 28”). Eul poetic a simțit nevoia consumării tuturor otrăvurilor/experiențelor, mergând până la denunțarea deznădăjduită a unui faliment al sensului constructiv, a dezintegrării derutante din „Operele imperfecte”. În poemul „Hieroglifa” din volumul „Epica Magna”, autorul dă o definiție – în negativ – a spiritului poetic, a spiritului în care trebuie receptată poezia sa: „Dar să nu-nțelegi/ când nu există înțeles/ și să fii orb la miezul nopții/ și surd când liniștea-i desăvârșită – / o, singurătate a singurătății!”. Opacitatea care conduce la solitudinea terifiantă, acaparatoare, se opune structural voinței de ilimitare a energiei lirice. Acolo unde la nivelul simțului comun totul pare incomprehensibil, unde sensurile se încâlcesc, ermetizându-se, unde tăcerea umbrește cuvintele neputincioase, abia de acolo începe poezia autentică.

Ajungând în acest punct al discuției devine legitimă întrebarea: drama poetului este esențialmente o dramă a limbajului, epuizat în ultimă instanță de succesive explorări abisale? Definindu-l drept „un mare poet manierist”, Romul Munteanu vorbește despre „un joc riscant” ca „explorare a unor situații, motive și metafore obsesive al căror etimon existențial este căutat cu o tenacitate rară…” (op. cit., pag. 260). Să confruntăm această poziție cu o confesiune a poetului din „Cartea de recitire”: „Atunci când vorbele îmi năpădesc starea de spirit, când mă aflu în mijlocul lor și eu însumi

sunt un verb, mă interesează tensiunile lor, le simt tensiunile, aleg direcțiile lor, citesc pe ele, ca pe cadranul unui ceas cu o infinitate de limbi arătând o infinitate de ore și minute”. (p. 144). Este, iată, inevitabil să ne raportăm la o modalitate lucidă în acest caz, dar la una cu intenție de disimulare tragică în cadrul poeticii sale.

Referindu-se la spațiul poeziei lui Nichita Stănescu, Nicolae Manolescu o descrie drept „o lume a stărilor de suflet substanțială, densă, în care sentimentele se ating, se lovesc și se rănesc. Metafizică a realului și deopotrivă fizică e emoțiilor…”. Criticul remarcă de asemenea că „ulterior el va împinge vocabularul în sfera realului, populând lumea de verbe și substantive. Obiectul-cuvânt devine cuvânt-obiect, (…) lumea se comportă tot mai mult ca un limbaj ce alcătuiește fraze sau se fărâmițează în silabe și sunete. Aceste observații impun lui N. Manolescu, concluzia conform căreia opera lui N. Stănescu conține „o poezie care se face pe sine ca obiect, într-un continuu schimb de materii cu lumea, care se construiește, realmente, sub ochii noștri, în timp ce, asumând realul, îi transmite propria lui existență verbal” („Rom. lit.”, an. VIII, nr. 29/1975, p. 9). Așadar, poetul nu se poate limita la meta-poezie, criza limbajului verbal-scris nu devine un scop în sine și nu se substituie tragediei ontologice, așa cum atestă în primul rând elegiile. Lumea suferă un transfer de energie din partea lumii cuvintelor; ea se comportă doar aidoma unui „cosmos verbal” (M. Papahagi) dar nu se sterilizează prin acest mecanism de disimulare. Această strategie nu numai că îi permite, dar îi și obligă chiar „să întreprindă mereu o critică a limbajului și să ajungă până la capătul lui”, cum scria încă din 1969 Mircea Martin, reluat ulterior, în numeroase variante, de majoritatea comentatorilor. Procesul menționat aici are, desigur, o latură simulativă pentru că îl forțează pe poet să-și delimiteze mai riguros domeniul rostirii, dar și o fațetă riscantă pentru că îl poartă spre desfigurarea propriului filon până la secătuire: „Iată-mă, stau întins peste pietre și gem,/ organele-s sfărâmate, maestrul, / ah, e nebun căci el suferă/ de-ntreg

universul. /…/ de numărul unu sunt bolnav,/ că nu se mai poate împarte/ …/ la doi lei răgând, și la doi/ martiri odihnindu-se pe ruguri”. („Elegia a zecea”). Nichita Stănescu nu este însă poetul care să-și abandoneze la jumătate drumul ales, în pofida oricăror traume sau auto/mutilări, gata oricând să dinamiteze întreg eșafodajul construit până în acea clipă. Mulți exegeți au glosat îndelung asupra problemei „necuvintelor”, deși autorul este foarte clar când caracterizează poezia drept „o tensiune semantică spre un cuvânt care nu există” (subl. ns.). Deși Nichita Stănescu împinge deliberat problematica vitală a limbajului într-un Triunghi al Bermudelor, el află, aproape întotdeauna la timp, resursele pentru a-și scoate în mod spectaculos poezia din acel câmp magnetic nefast: „Pentru ca acel spațiu abisal ce desparte cuvântul de necuvânt să poată fi parcurs la modul creator este nevoie de o extraordinară putere de invenție poetică, scria Adam Puslojič, de o extraordinară tensiune și concentrare spirituală” (op. cit., p. 295). Simularea și mai târziu trăirea lucidă a naufragiului datorat neputinței limbajului verbal-scris constituie un impas asumat de poet. „Tragedia semnificantului”, „criza semiotică” reperate de critică, sunt doar reflexe expresive pentru o criză cu mult mai gravă, de autenticitate, o criză de dimensiuni ontologice.

Constantin Hârlav

Synopsis la aventura cuvintelor

Încă din primele cărți ale lui Nichita Stănescu („Sensul iubirii” – 1960, „O viziune a sentimentelor” – 1964, „Dreptul la timp” – 1965), cuvântul va ispiti ca substanță aparte, palpabilă, gestul constructiv al poetului. Ridicat printr-o „mișcare în sus”, „spre stele”, eu-l poetic percepe dimensiunile propriei sale metamorfoze uimitoare. „Totul se schimbă în mine/ acum, când alerg pe vârfurile de munte/ ale cuvintelor” („Cântec de om”, în „O viziune a senti-

mentelor”). Viziunea se amplifică proteic, în căutarea accesului la o stare esențială: „Aproape nu-mi vine să cred/ că am putut până-aici să purced./ Ochiul pământului, albastru,/ îmi privește din depărtare/ fața sărată, inima zburătoare,/ și neliniștit mi-azvârl imaginea chipului/ ca pe o minge ovală/ spre-ndepărtatul pământ!// Dar ea se-ntoarce la mine./ Eu sunt? – Da, eu sunt”. Cuvântul străbate spațiul interstelar, „tăind în două/ gheața unui deșert ce scânteie” („Spre Andromeda”), ca un vehicul demiurgic, despărțind și unind lumile: „Deasupra sunt planetele. Le poți atinge și tu,/ cumva,/ cu o vocală, cu o singură vocală,/ cu A”. El răsare „asemenea lunii din marea vicleană”, părăsind ființa poetului, care-l supune unei insolite pedagogii: „Îmi învățam cuvintele să iubească,/ le arătam inima/ și nu mă lăsam până când silabele lor/ nu începeau să bată./ Le arătam arborii/ și pe cele care nu vroiau să foșnească/ le spânzuram fără milă, de ramuri.// Până la urmă, cuvintele/ au trebuit să semene cu mine/ și cu lumea” („Ars poetica”, în „Dreptul la timp”). Un acord al eu-lui cu sine și cu universul exterior se întemeiază prin această inițiere a cuvântului, prin – să spunem așa – „educarea” lui pentru poezie. Modelul și instrumentul insolitei pedagogii îl constituie însăși ființa poetului, situat între lucruri: „Apoi/ m-am luat pe mine însumi,/ m-am sprijinit de cele două maluri/ ale fluviului,/ ca să le arăt un pod,/ un pod între cornul taurului și iarbă,/ între stelele negre ale luminii și pământ,/ între tâmpla femeii și tâmpla bărbatului,/ lăsând cuvintele să circule peste mine,/ ca niște automobile de curse, ca niște trenuri electrice,/ numai s-ajungă mai iute la destinație,/ numai ca să le-nvăț cum se transportă lumea,/ de la ea însăși,/ la ea însăși”. Este configurat aici începutul unor miraculoase metamorfoze, al unei aventuri – o „iliadă” și o „odisee” – a cuvântului care nu se sfârșesc, totuși, în senina celebrare de sine a limbajului din „Nod 33” (În liniștea serii), poem ce încheie ultima carte antumă a poetului, „Noduri și semne”: „Am gândit un mod atâta de dulce/ de a se întâlni două cuvinte/ încât jos înfloreau florile/ și sus/ înverzea iarba.

// Am gândit un mod atât de dulce/ de a se izbi două cuvinte/ de parcă iarba verde ar înflori/ iar florile s-ar ierbi". „Nod 33" confirmă premoniția din citata „Ars poetica" și argumentează încă o dată coerența fundamentală a poeziei lui Nichita Stănescu.

Astfel începută, „iliada" cuvântului configurează calea spre misterul creației. „În străfundul fiecărui lucru nu există/ până la urmă decât un cuvânt", notează poetul, sugerându-ne că lucrurile, pentru a-și afirma existența în plan poetic, așteaptă cuvintele, materialul și instrumentul poeziei. Trezind la viață cuvântul ascuns în străfundul lucrurilor, poezia este forța care poate reconstitui orizontul auroral al începuturilor. Așa încât, poemul nichitastănescian va aspira să cuprindă ideea creației atât în sensul ei de act poetic propriu-zis, câr și în sensul ei cosmic. Primul dintre ele impune un înțeles specific poetului și acțiunii sale creatoare: totul trebuie luat de la început, de la învierea din nou a cuvintelor, de la reinvestirea lor cu noimele esențiale, primordiale, de la stratul originar.

Dar, cuvântul, odată eliberat, nu numai că instituie o nouă ordine în univers, ci devine el însuși sursă de universuri. Prin cuvânt, poetul se afirmă ca demiurg, rostirea sa întemeiază lumi; cum ar spune Blaga, „orice cuvânt se schimbă-n faptă". Însă, cuvântul rostit, câștigându-și independența, intră într-un proces de metamorfoză, care cuprinde multiple ipostaze ca obiecte, ființe și puteri: el capătă culoare și relief, dobândește consistența mineralelor, se materializează ori diafanizează: „Fiecare cuvânt pe care-l spun e un trup străveziu/ de bărbat, de femeie". Alteori, cuvântul e invocat ca o divinitate al cărei mesaj îl așteaptă poetul: „Cine ești tu, cel care ești,/ și unde ești, când nimic nu este?/ Născut dintr-un cuvânt, îmi duc înțelesul/ într-o pustietate divină./ Întreb dacă sunt, dar strigătul/ nu se rupe de mine,/ și una cu el rămân, adăugând/ deșertului singurătate./ Cu harul vreunei silabe/ urnesc din înțepenire, într-una,/ golurile sferice în alte goluri/ aidoma lor și fără de margini.// Fixitatea neființelor mereu o clatin/ într-un azi etern cu aură de vid – / mă rog să fii, de mine însumi/ mă rog să

fii. Arată-te” („Confundare”, în volumul „Oul și sfera”).

În „Cuvânt”, ca într-o oglindă, spiritul creator se recunoaște pe sine. Tensiunea invocării se identifică procesului de introspecție, o introspecție care tinde, paradoxal, la impersonalizare.

În altă parte, anume în poemul „O, lucrurile”, din volumul „Obiecte cosmice”, cuvintele posedă desăvârşirea ființei, oprind înaintarea spre moarte a lucrurilor: „Numai cuvintele au ființă,/ numai ele există, fugind/ speriate de moarte, de lucruri./ O, lucrurile deschid un ochi pironitor/ și-l clatină în dreapta, în stânga/ după cuvinte.// Cuvintele fug, se fac străvezii,/ lucrurile stau, se fac vizibile./ O, lucrurile, exacerbare a vidului”.

În același timp, însă, condiția cuvântului este, totuși, subordonată în raport cu „cel mai mare peste vorbire”. Căci, până la urmă, puterea cuvintelor este și ea relativă, iar pe de altă parte, odată rostit, cuvântul i se relevează poetului a fi „plin de ființe”. Poetul nu comunică sensuri univoce, iar discursul său doar aproximează, tinde către surprinderea vieții esențiale a universului, el „caută un cuvânt ce nu există”.

Cuvântul nu-și depășește imperfecțiunea, atâta vreme cât oferă doar o imagine statică a realității mișcătoare. De unde și lamentarea poetului: „Ah, cuvintele, tristele,/ ele curg în ele însele,/ deși sensul lor este static”. Și, în același loc: „Cuvintele – tristele/ numai dacă se lovesc de ceva,/ numai dacă le apasă ceva/ există” („Împotriva cuvintelor”, în volumul „Laus Ptolemaei”).

Așadar, în poemele lui Nichita Stănescu, „foamei de cuvinte” îi corespunde „greața de cuvinte”, alternativ în tensiune, marcând aspirația către o anume asceză a spiritului. Poezia sa, în dimensiunea ei abstractă, caută, deci, austeritatea ca refuz al fatalei metamorfoze, ca împotrivire la pierderea identității de sine a eu-lui: „Iată, m-am trezit zbătându-mă./ Se zbătea în mine 'tu'/ 'tu' pleoapă, te zbăteai,/ tu mână, tu piciorule, te zbăteai/ și deși stam întins, alergam/ de jur împrejurul numelui meu.// Numai numelui meu nu-i spune 'tu';/ în rest, însuși sufletul meu este 'tu', – tu, suflete”.

Ion Stratan

Dialectica zborului în volumul „Sensul iubirii”

Asemeni multor teme care circulă ca un sânge comun în corpul diverselor poetici, romantica expansiune spre înalt cunoaște la Nichita Stănescu o personală și nuanțată interpretare.

Scenariul unui „Mister de băieți” se desfășoară într-un „timp suspendat” prin care himericul „bizon de aer” este căutat sub cerul vegetal al unui arțar de demult („ție, copilărie/ văzduhu-ți lingea talpa și gleznele”). Sub „stelele scrâșnind” tânărul pare o victimă a teluricului, proiectat pe un fundal ostil: „Ce căutai, copile – acolo/ cu mâini prelungi și umeri ascuțiți/ pe care aripile abia de se uscară/ fulgi negri, balansându-se în seară”. În aceste poezii ale începutului, atmosfera este departe de a fi serafică, sub grecilitatea scriiturii prefigurându-se antinomii care-l vor obseda pe poet: „și fiece privire aruncată/ c-aud cum sună întâlnind/ vreun copac”.

Continua tensiune între universul de dezlegat și „îngerul căzut” este una din sursele de lirism sub un „orizont urlând și nevăzut/ zvârlindu-și limbile și antracitul”.

Anularea condiției cosmice a obiectului și subiectului poetic este un motiv de „meditație angoasată”, să spunem așa, privirea întâlnind o jertfire a materiei către un dincolo nevăzut: „De ce te-au ars, pădure-n fald de scrum/ și peste tine luna nu mai trece?”.

Întâlnim metamorfoze permanente, schimburi între eul liric și obstacolele puse percepției, transgresări între regnuri sau între regimul celest și cel pământesc, ca într-o „Marină”: „Aburul încins preschimbă, cum se urcă din câmpie, soarele-ntr-un ochi albastru, peste piatră înclinat,/ care suge-n sine câmpul și îl saltă în tărie,/ întinzându-l, adunându-l ca pe-un cer căzut și plat”.

„Te privește și pe tine sub arcada-i zveltă, du-te!” – par a spune glasurile valului ridicat ca un nor, într-un decor miradonizian („între razele privirii, cu o liniște adâncă și un susur cunoscut/ …/ flori de platină smălțate și de aur noi lăute”) apar mirifice „corăbii

zburătoare, cu sămânța lunii-n ele”. În ritm circular, cu un „cântec de dragoste”, „marea se preface-n păsări străvezii” care „vor zbura fâlfâind,/ până-n piscul văzduhului cu o stea”, pe când „peștii vor plesni aerul prăbușit cu cozile”. Și la o trecere prin „câmpie, primăvara” întâlnim acest cadril cosmic, „bolta de ierbi sunându-și glasurile-n prund” sub privirea celui care colindă „stelele ciudate, căscăund”.

Sentimentul care mută soarele și stelele acestei lumi este mirarea față de „câte le-ncap ochii deschiși spre ea” alternată cu un fel de încordare a tuturor simțurilor în încercarea de a nuanța tablourile inedite. O „meditație de iarnă” reconturează cu trenă de irizată melancolie „frânghia unei raze lăsate dintr-o stea/ ce cobora încet, cu mâinile-ncleștate/ făptura ce-am avut-o, timidă, străvezie/ pe vremea când eram copil”. Cu modul inimitabil de a întreba al poetului este intitulată o strofă de reverie miniaturizând „oceanul de gheață” eminescian „De ce-mi răsai, o soare, de lagună, cristalizându-mi starea de demult/ ca să plutim pe ceruri împreună/ și-n amintire să te-ascult?!”.

Debutul auroral al multor secvențe este contrapunctat de termeni ai „bunului-simț” care sporesc starea de contrarietate generată de freneticele incursiuni: „Va fi o dimineață neobișnuit de lungă urcând un soare neobișnuit”.

Asistăm, aproape de-a lungul fiecărui poem, la o pendulare între transcendent și transcendental: după o viziune cosmică accentul atinge brusc interiorul simțului, mai ales al privirii „Adânc, lumina-n ape o să-mpungă:/ din ochii noștri se va-ntoarce înmiit”.

Impregnat de frisonul interior, văzul domină o adevărată expediție în lumea fenomenală, pe care o transfigurează: „Și de-aș putea să-mi rup de ochii tăi privirea,/ văzduhul serii mi-ar părea căprui”.

Există un calm al rostirii care polizează viguroasa imagistică: „În ochii tăi cu luna mă răsfrâng/ suind sub lună-n seve caii repezi”. Universul este populat de semnele prezenței insului: „Mă

ridic și azuria boltă o împodobesc/ cu strigătul meu liniștit". „Era o intuiție a pământului fecund/ rostogolit între soare și stele" notează poetul, depunând mărturie pentru ruptura dintre chemarea ascensională și „temnița în ars, nedemn pământ" cum ar spune Ion Barbu. Într-o epurată curgere se simte „doar mirosul îndepărtat, de gheață,/ al sorilor". Deasupra limpezimii o pluralitate de lumi își desfășoară misterul geometrizat: „sorii albi se rotesc liniștit, idolatru/ și gândul crește-n cercuri/ sonorizând copacii/ câte doi,/ câte patru".

„După înălțarea zidurilor" se mărturisește: „Vroiam foarte mult să mă desprind, să mă arcuiesc/ să fac un salt" cât „Frânghia gravitației/ mă trăgea imediat înapoi" și stranietatea, confruntarea domină o „Meditație de seară". „Privind cerul nopții./ cu gestul soldatului grec/ după Salamina/ Dacă-aș face-un salt aș pluti în aer/ Îmi plimb numai privirea/ pe cerul nopții…/ Șirul de bărbați care vor purta numele meu/ se termină undeva dincolo de stele".

Frenezia cosmică este atât a regimului nocturn cât și a celui diurn, în special matinal, după „fâșiile strălucitoare pe care luna/ le strecura printre frunze, până jos" iată cum „și-un porumbel călător voi lua/ să-mi aducă – ramura de măslin/ dunga de lumină a dimineții/ și să mi-o lovească, ușor, de tâmplă".

Omagiul adus „lui Eminescu tânăr" este chiar o proiecție a mitului romantic, solar așezată printre Cariatide într-o inedită configurație a dialogului cu astrul: „Mi-am întors către soare unicul chip/ umerii mei smulg din goană frunzișe", pentru a-l ovaționa: „Ave, mă-ntorc către tine, eu. Ave!/ Soarele a izbucnit peste lume strigând". Întâlnim în această capodoperă temele obsesive ale poetului – pogorârea cerescului în preajmă: „Soarele crește/ tăria cu acviile din fața lui/ se prăbușește în trepte de aer, sticlește" și acreditarea sensibilului emisar trupesc – privirea – ce rotește lumile ca un ax material: „Soarele rupe orizontul în două./ Tăria își năruie sfârșitele-i carcere/ Sulițe-albastre, fără întoarcere,/ privirile mi le azvârl, pe-amândouă/ să-l întâmpine fericite și grave". „He-

liaticul" eu reflectă și apoi luminează liniile ieșite din amorf „Soarele saltă din lucruri, strigând/ clatină muchiile surde și grave./ Sufletul meu îl întâmpină, ave!".

Într-un „Imn" al primelor vârste un vector al urcării între structurile fixe străbate poemul: „O, lucrurile n-au crescut odată cu mine". Îngemănat cu o nouă dimensiune, expansivă, trupul descrie un arc de triumf galactic: „cu brațul ridicat fața a doua a stelelor/ o ating". O comuniune universală cu mirabila creștere răzbate pretutindeni: „Și muzica sferelor, mai intens clocotind/ întru sărbătorirea adolescenței/ se aude".

O metaforă revelatoare deschide poemul „adolescenței eroului". „Umbra lui bărbătească bătând înclinată/ în largile piese se arată cu o privire zvârlită-nainte prin văzduhul amintirilor fierbinte".

Materia se eterează, într-o exhalare de alternație cromatice: „Herghelia albastră a orizontului fugea/ lăsând vise prelungi după ea./ Amurgul îi lovea câmpiile fecunde/ cu râuri de culori despletite în unde./ Serile i se ridicau din inimă, pline de stele/ cu fulgere rătăcitoare prin ele".

Mitul auroral al adolescenței este prezent în nenumărate ipostaze, de la fabulosul baladesc: „Luna lângă el trecea mai jos/ soarele îi răsuna pe mâini, argintiu" până la pseudo-didactica amintind gnomicul din „Laus Ptolemaei". „Adolescența e-o frânghie de aur/ pe care n-o poți tăia, dacă vrei, cu cuțitul./ Adolescența e-o frânghie de aur/ legând nadirul și zenitul".

Cu magica relație între ființă și cosmos obsesia ascensională a poetului primește o acoladă care cuprinde uimirea în fața actului întâmpinării lumii „Mi-adaog firul vieții la dunga arcuită/ a timpului ce mișcă pământul pe orbită/ cu fiece răsuflet al pieptului s-apropii/ cerul rotund, cu sorii ce-mi încăpură ochii". („Credo").

Din acest punct începe căutarea „adevărului polimorf" căreia newtonianismul fragmentar îi va sluji de material, spre marile ansambluri ale creației, în care „punctele de vedere" se confruntă, sau se multiplică.

Umbra vieţii mele
sunt cuvintele mele...

COLOCVIILE

PLOIEŞTI 1985

Nichita Stănescu

Acasă

Mă întorc în [illegible] [illegible] ca un [illegible]
şi lepăd de pe mine costumul meu,
şi dacă plâng cu lacrimi roşii de la sânge
o scutur în pământ.
Mă rog de codri şi de [illegible] de stejar
ca să [illegible] pe mine [illegible] lor.
— Eşti de pământ, [illegible] [illegible]
— Sunt de pământ, [illegible] [illegible]

Nichita Stănescu

COLOCVIILE

PLOIEȘTI 1983

Nichita Stănescu

MARELE PREMIU PENTRU POEZIE

GHEORGHE TOMOZEI

LUPTĂTORUL

Ascultînd cum le cresc luntrilor aripi

IMPROVIZAȚIE

Cîntec pentru doamnapoarea I.

COLOCVIILE „NICHITA STĂNESCU"

Ploiești, 10 decembrie 1985

PROGRAM

MÎINILE CARE-Ț SCRIU

DESPRE LINIȘTE

PĂDURE

Redactor: FLORIN DOCHIA
Coperta şi prezentarea grafică: MIHAI VASILE
Fotografie artistică: MIHAI COCHINESCU

zilele poeziei românești nichita stănescu 1986 ploiești 9-10 decembrie

Decembrie 1984. Două zile de toamnă târzie, sute de iubitori ai poeziei, între care zeci de scriitori, s-au adunat la Ploiești pentru o mare sărbătoare literară și artistică desfășurată în toate lăcașurile de cultură ale orașului. În centrul acesteia – personalitatea și opera poetului Nichita Stănescu, fiu al urbei lui Caragiale, remarcabil reprezentant al culturii românești în aria universalității. Sesiune de comunicări în sala Filarmonicii, spectacole și expoziții la Palatul Culturii, Teatrul Municipal, Muzeul de Artă, întâlniri cu scriitorii la întreprinderi, instituții, licee – toate în cadrul „Festivalului de poezie NICHITA STĂNESCU”.

În același timp s-a desfășurat și o competiție a creatorilor și interpreților de poezie la care au participat 120 de tineri poeți și peste 20 de recitatori.

Tot acum s-a acordat, pentru întreaga activitate a unui poet consacrat, primul Mare Premiu de Poezie NICHITA STĂNESCU.

Decembrie 1986. „Zilele poeziei românești NICHITA STĂNESCU”. Sărbătoare...

Premiile Festivalului de poezie „Nichita Stănescu” – 1984

Marele premiu pentru poezie „Nichita Stănescu”
GHEORGHE TOMOZEI

Premii pentru poezie
Premiul I: Adrian Alui Gheorghe
George Manolache Vrînceanu
Gavril Ciuban
Mențiuni: Ion Cârnu, Daniela Zeca, Ioan Vintilă Fintiș

Premii pentru interpretare
– Grupul Cenaclului „Eveniment” Constanța
– Grupul de recitatori al casei de Cultură a Sindicatelor Ploiești
– Mircea Pânzaru – Constanța

Constantin Chiriță

Eugen Simion

Constantin Țoiu

Nicolae Ciobanu

Anghel Dumbrăveanu

Gheorghe Tomozei

„Ideile nu se plictiseau niciodată cu el”
Eugen Simion

[…] Nichita Stănescu, în ultima vreme, circulă mai ales în pulovărul lui vestit, celebru, de boem bucureștean. Dar cei care i-au citit bine poezia și l-au cunoscut cu adevărat pe Nichita Stănescu, știu foarte bine că Nichita nu era un boem, nu era un om de pahar, cum se zice cu o formulă pe care eu personal nici n-o înțeleg, dar nici n-o accept. Era un om de o inteligență strălucitoare, întâi și-ntâi, am mai spus, dacă nu mă înșel, chiar aici la Ploiești acest lucru și vreau să-l repet pentru că se uită. Nichita Stănescu era un om de o strălucitoare inteligență. Aș spune că înainte de a fi talentat – avea un mare talent – avea o mare inteligență. Ideile nu se plictiseau niciodată cu el. Asta vreau să spun. Era un om fermecător care făcea dintr-o piatră – un fluture, când voia el, cu vorba lui. […]

Întrebarea la care ar trebui să medităm și la care, sigur, n-o să dăm răspunsul chiar aici, este […], cum a apărut Nichita Stănescu, cum a reușit el, acest tânăr ploieștean, șmecher, inteligent, fermecător, cu succese de toate felurile, pe care și le schimba rapid, cum a reușit el să-și impună nu numai personalitatea lui, dar să tragă realmente întreaga poezie românească și să-i schimbe în cele din urmă structura, identitatea? Iată o întrebare gravă, aș spune, și o întrebare la care va trebui să ne gândim mereu. Pentru că atunci când a debutat el, în 1960 – cu patru ani în urmă murise Labiș, tot în decembrie, ce coincidență! – sentimentul general era că poetul generației, steaua generației dispăruse la 21 de ani. Pe acest gol, aș spune, și pe acest sentiment de dezamăgire a apărut Nichita Stănescu, trăgând după el, după aceea, o întreagă generație. Căci una din caracteristicile personalității lui era că el nu voia să fie singur în cultura română. Unii vor acest lucru, făcând după părerea mea, o imensă eroare, pentru că a fi singur înseamnă a fi nimeni într-o cultură. Cultura începe întotdeauna de la numărul doi. Nichita Stănescu n-a vrut să fie singur în cultura română. De aceea era uneori foarte generos, și la reproșurile noastre că încurajează anumiți impostori, cum îi socoteam noi, el avea un răspuns dinainte pregătit și dezarmant, spunând că nu se știe ce se întâmplă, că chiar în inima impostorului poate să apară lumina adevărată, rodul adevărat și deci el este făcut să încurajeze. Acesta era Nichita Stă-

nescu, acesta era Poetul Nichita Stănescu, o sublimă nedesăvârșire, un om care nu și-a desăvârșit viața cum ne așteptam, un lider care nu vrea să fie lider, să nu se ia în serios. Era un lider, prin personalitatea lui și prin talentul lui, dar într-adevăr el lupta împotriva acestei imagini, făcea tot ce este posibil ca să nu o săvârșească. Acesta era poetul pe care unii l-au numit un poet de tip manierist, într-o discuție recentă Nichita Stănescu a fost descoperit ca poet modernist, deci i se caută un loc în istoria literaturii și el fuge din acel concept, din acel loc. Este peste tot și pretutindeni și niciodată într-un spațiu foarte delimitat și limitat. Acesta este, deci, Nichita Stănescu, un poet care, dați-mi voie să închei printr-o parafrază, care nu ne ajută să mergem, dar ne ajută să respirăm.

(Comunicare la COLOCVIILE „NICHITA STĂNESCU”
10 decembrie 1985 – Ploiești)

Sublima nedesăvârșire
Lucian Raicu

Nichita Stănescu avea ceva triumfal. El s-a constituit foarte repede ca mare poet dar acesta este abia începutul drumului său spre adevărata apoteoză. Momentul originar a fost unul în sine desăvârșit. Era de neînchipuit ce va fi și ce va face poetul din sine, din sine însuși, ce va face el din această exuberanță, din această armonie fericită a firii sale, a versului său din tinerețe; ce va face el mai departe cu această desăvârșire. Nu se poate spune, banal, că și-a păstrat-o. A socotit-o doar ca un instrument, ca un mijloc, ca o cale. Trebuia mai întâi să arate cine este, doar, însă, spre a-și legitima creditul și a-și dobândi dreptul deplinei libertăți a expresiei de sine. Din desăvârșirea făpturii și a cuvintelor sale, a început să cristalizeze o enigmatică nedesăvârșire, o sublimă, în autenticitatea ei, nedesăvârșire. Și-a urmat pas cu pas calea cu un instinct al construcției de sine egalat cu putere numai de marea lui inteligență artistică și supraartistică. Dotat din belșug, a început să lupte din răsputeri chiar împotriva îmbelșugatei dotări. Plictisindu-se și aproape mâhnit de propria strălucire din anii debutului, ai primelor cărți, el a început să sape mai adânc, dincolo de straturile foarte satisfăcătoare și mai mult

decât satisfăcătoare, spre un punct dramatic și fatal numai de el știut. Numai el știa prețul ridicat al acestei veritabile sfidări. Era un păcat să sfidezi astfel destinul ce se arătase față de el atât de generos. Și numai asumându-și cu ochii deschiși acest păcat, aruncându-se ca fascinat spre el a devenit ceea ce știm că este: un mare poet, desigur, dar parcă și ceva mai mult decât atât.

(Comunicare la COLOCVIILE „NICHITA STĂNESCU”
10 decembrie 1985 – Ploiești)

Pelerinaj la sufletul Poetului
Florin Toma

Ce pricină divină, ce ceartă nebună-ntre zei va fi aruncat sămânța aceasta blondă tocmai în marginea Ploieștilor, din care să răsară apoi tragicul lujer poetic ce învăluie pe veci în esențele sale tari POEZIA Română?

Orice călătorie la izvoarele sufletului lui, al lui Nichita, începe și se sfârșește la el. Te oprești afară, fără putința de a pătrunde acolo unde gândurile se-ncaieră, cuvintele se topesc unele într-nsele, „râsu” se varsă în „plânsu”… Nu! Rămâi mereu afară. Este un veșnic ocol dat statuii de carne, vai! Acea statuie pieritoare – „pumnul de organe putrescibile”, de care vorbea în blestemul oaselor sale Blecher, alt mare damnat – pe care, gospodărește, Nichita și-o pregătea.

Dar, din păcate, firește! Pentru noi, Nichita nu se poate asuma. Ci doar consuma.

Roadem – bieți barbari flămânzi, bezmeticind pe întinderile fără margini ale cuvântului – din oasele spiritului său mereu, mereu, fără a putea ajunge vreodată la măduvă.

Esențele tari, tămăduitoare, parfumurile seci, mortale ale Poeziei sale le inspirăm cu nesaț, le tragem în noi cu sete, până la leșin, fără să putem vreodată să istovim caliciul de efluvii ce secretă, secretă mereu. Cu fiecare inspirație a noastră floarea devine mai frumoasă, se-nviorează, crește, se gonflează parcă, până când, într-o zi, ne va strivi pe toți, pe noi

toți, neputincioșii, sub greutatea ei de plumb și totuși atât de eterică.

Iar atunci când, răpuși de poezie, de boala demonică a versurilor sale împrăștiată-n carnea noastră, noi, oamenii, muritorii, puținii, triștii, vrem să mergem la Nichita, la mâna lui frumoasă de înger – pe care, în acel decembre nebun și fioros

„cum sinele mă fulgeră doară pe mine
cu viață peste mort
și cu întunecare”,

cu câteva minute înainte de a fi coborât în „lucirea neagră cea de sub pământ”, am sărutat-o cu evlavie –, la urmele pașilor săi nemângâiați prin viață, atunci punem deoparte binișor cartea – nu! n-o închidem, n-o putem închide niciodată – și intrăm la el, la el în casă și ne preumblăm printre lucrurile lui, pământene, mai durabile decât carnea, firește! dar mai fragile decât foaia de hârtie mărunțită de scrisul său nervos.

Așezământul memorial „Nichita Stănescu” din Ploiești, adăpostit de o veritabilă casă de târgoveți din secolul al XVIII-lea – cum însăși este descoperită a fi ascendența poetului – închide în el (fizic) și deschide (spiritual) vederii și simțirii oricăruia dintre noi, care lăsăm vremelnic cartea și adăstăm o clipă la lucrurile poetului, minunate momente de reverie și sărbătoare a memoriei.

Nu văzând, ci simțind mașina de scris (care îmi place să cred că are pe clapele sale pe veci întipărite amprentele lui); nu privind cu atenție fotografiile copilului, adolescentului (deci, există și o copilărie, o vârstă naivă a spiritului!), ci existând acolo, intrând în cadru, alături de el, să-i simți palpitând trupul firav!

Nu învelișul, nu crusta, nu coaja, nu aparența: ci înlăuntrul, esența, resortul, misterul!

Pasărea e frumoasă în zbor, e superbă!

Dar de ce zboară? Cum zboară?

Și atunci… fantazăm. Închidem ochii și vedem degetele galbene dansând pe clapele mașinii de scris, mâna tremurândă întinzând țigara spre scrumieră, copilul Nini, înveșmântat într-un paltonaș scurt, așteptând plictisit ca fotograful – probabil un bătrânel de treabă, slab și șubred, înghesuit în vreo dugheană intitulată pompos „studio”, de pe vechiul Lipscani, cu fotografii îngălbenite „la minut” (!) și visând la o clientelă care să-i asalteze prăvălia – să-și termine treaba și apoi, drept

răsplată pentru că a stat cuminte și nu s-a mișcat, să i se ofere, în drum spre casă, un covrig mare, cu susan, cumpărat de la vreo simigerie de pe Calea Oilor…

Și stăm cât stăm, apoi deschidem ochii.

Și lucrurile sunt moarte. Sunt seci. Sunt goale.

Le lipsește ceva. Un resort care să le anime. O mână care să le miște. Un ochi care să le vadă. Un spirit care să le cuprindă.

Iată tristețea lor, a lucrurilor poetului!

Și plecăm triști, singuri. Dar mai bogați. Este lecția intimismului lucrurilor mărunte, de aparență. Aceea pe care Nichita ne-a lăsat s-o descoperim singuri.

Casa nu i-a fost de ajuns. Interiorul, măruntul, obiectele pentru el sunt insignifiante. Fără esență, fără semnificație sunt moarte.

El nu-și poate cânta călimara sau tocul. Până când acestea nu devin în gândirea sa poetică, în rigoarea gândirii sale poetice o harfă – pentru că el este peanul – nu pot intra în sufletul său. De-abia atunci ele pot cânta, se pot cânta.

Oamenii nu i-au fost de ajuns. Și a avut atâția lângă el, pe lângă el. Spiritul său posesiv nu s-a săturat. Până când ei n-au devenit o parte din el, organe funcționale ale trupului său poetic, fulgurări ale spiritului, fulgere ale memoriei, zâmbete ale inimii, oamenii din preajma sa n-au putut avea viață, n-au trăit, n-au existat.

Nici pomii, nici stelele, nici câinii, nici cerul, nici apele, nici soarele sau luna nu i-au fost de ajuns. Deși, de-abia acum, cunoscându-le, el tinde spre sațietate, spre tot, spre bucuria plenară – de-abia acum, când își apropriază cosmosul. Până într-atât, încât se poate vorbi de un intimism cosmic. Toate din jurul său, pe care le știe atât de bine, îi devin aproape, le atrage, și le adjudecă și apoi le învăluie ușor în mătasea spiritului său înfiorat de bucuria comuniunii cu misterul.

Astfel, ne întoarce din nou – din necesitatea acelui dualism secret al nostru – la carte, în fața căreia ne descoperim tot singuri, tot reci, tot tremurând.

Căci tot ceea ce a fost atins de spiritul lui Nichita s-a transformat – la fel ca în legendara poveste a regelui Midas – în cuvânt.

Aurul cuvântului.

Ascultați ce zice poetul:

„Când va fi să mor
tăiați-mi capul!
El n-a fost niciodată rudă cu trupul său,
Trupul ardeți-l!
Capul îngropați-l!
Ceea ce desparte un zeu, de lumină
e cuvântul”.

Tăceți!...

(sept. 1986)

Semn de carte
Ion Stratan

[…] Arghezi spunea odată, la aniversarea lui Mihai Eminescu: „a vorbi despre poet este ca și cum ai striga într-o peșteră vastă”. Așa este a vorbi despre Nichita Stănescu acum. Ne răspund fulgii substantivelor pe care el le-a înnobilat în limba română, ne răspunde grundul logic, ne răspunde pământul friabil pe care el l-a afânat, cum spune: „cuvântul este un plug subțire care desparte pleoapă / de o pleoapă”, ne răspund norii de semnificații care și-au schimbat configurația în câmpul interior al sensibilității românești, ne răspunde orizontul care este „harfă”.

Grecii se întrebau, ca întrebare postulatorie, de ce este ceea ce este și nu este neființă. Nichita Stănescu a întrebat întotdeauna această aporie a ființei, acest miracol nedecelabil. De ce ființa este și nu este neființă în locul ei? Nichita Stănescu a pus această problemă sub mii și mii de forme, a evoluat în zeci și zeci de stiluri, de la scrâșnirea acelor ultime poeme din „Noduri și semne”, până la dulcele stil clasic. Se întreba: „să fii surd în mijlocul muzicii, ce singurătate / să fii orb în mijlocul luminii / ce singurătate / dar să fii surd când liniștea e desăvârșită / și orb când nu este lumină / o, singurătate a singurătății!” Acest raport permanent între sens și eul liric care îl percepe, această luptă continuă cu limbajul, în care alienarea prin limbaj, îi apărea continuu („tu, suflete, / chiar și ție / îți spun, / suflete al meu”) această falie pe care perdeaua de litere o

Ion Stratan

Sever Avram

Constantin Hirlav

Domokos Geza

Elena Buzețeanu

Ion Grigore

trage între noi și ființa noastră, această ruptură pe care faptul de a ne exprima prin cuvinte din vorbirea normală, tranzitiv și fulgurant, încearcă să le prindă într-o copcă a înțelesului – a fost întotdeauna pasiunea de nezdruncinat a lui Nichita Stănescu.

Nichita Stănescu și-a construit magnifica operă, la care ne putem cu modestie ridica ochii, printr-o suferință uriașă, printr-un extraordinar exercițiu spiritual și, am putea spune, o metodologie a focului interior care n-a fost atinsă de nici un poet al nostru, Nichita Stănescu suferea pentru ceea ce nu există, pentru legea care girează lumea fenomenală așa cum o vedem noi în prima ei instanță. „Și ceea ce nu există poate să moară / asemenea vieții unui animal boreal, / despre care n-am știut niciodată nimic”. Nichita Stănescu spunea: „mai multă compasiune pentru stele / mai multă compasiune pentru iarbă”. Nichita Stănescu a fost întotdeauna centrat asupra nucleului formativ care generează fenomenul, a fost întotdeauna (și aici este unul dintre marile paradoxuri și fascinația personalității sale) împărțit între o vitalitate excepțională și o abstragere din concret, a dat gir cugetării metafizice, subțirimii și inflexiunilor care nu au existat în poezia noastră, căutând întotdeauna legea, căutând scheme, căutând paradoxalia care girează tot acest fond imediat. Un fel de „lege” și un fel de „schemă”, spun, între ghilimele, pentru că în domeniul misterului, în zona incredibilului și miraculosului pe care Nichita Stănescu le parcurge, nu există lege cum se înțelege curent, nu există normă, nu există algoritm. Există o pulsație a ființei pe care cu cornul de melc al intuiției sale poetice Nichita Stănescu l-a simțit. Când l-am văzut prima dată, am avut senzația unui planor alb de os așezat într-o iarbă cafenie. Stătea la masă, cu fruntea sprijinită în palme, iar ochii săi păreau niște hublouri albastre în care altimetre simbolice arătau apropierea sau depărtarea afectivă de persoana care se afla în față. Atunci când dicta, și am fost de față la multe dintre secvențele chiar ale „Antimetafizicii”, aveai impresia că întreaga cameră se mulează după umerii săi, avea o forță a verbului, o parcurgere și o trăire a sa, nemaiîntâlnită.

M-am gândit mult la dialectica zborului în poezia lui Nichita Stănescu și, de aceea, una din cele mai frumoase poezii ale sale, dacă aș putea să o reproduc în fidelitate, dedicată pictorului Sorin Dumitrescu în Epica Magna, este unul din poemele în care cred că Nichita Stănescu se referă la o cardinală viziune: „Nu, nu se poate / vultur stingher / fără de

roate / să stea pe cer / Pasărea, marea / care e-n zbor / cu respirarea / am s-o dobor”.

Versurile lui Nichita Stănescu vor să intre în modul nostru de a vorbi, de a ne raporta la realitate, așa cum în câmp social pot să intre replicile genialului dramaturg Caragiale. Cred cu toată ființa mea în uluitorul destin al poeziei lui Nichita Stănescu.

(Comunicare la COLOCVIILE „NICHITA STĂNESCU”
10 decembrie 1985), Ploiești.

Ceea ce îmi amintesc și ceea ce am uitat
Constantin Hârlav

Nu l-am cunoscut pe Nichita Stănescu decât din lectura cărților sale. Ca persoană, l-aș fi identificat, firește, cu relativă ușurință, datorită fotografiilor din reviste și emisiunilor de televiziune, cum, de altfel, s-a și întâmplat când l-am văzut întâia oară, străbătând încet largul culoar de la un etaj al Casei Scânteii. Se îndrepta spre birourile Editurii Albatros”. (Știu, pentru că l-am urmărit indiscret cu privirea.) Falnicul om mergea îngândurat, cu o pecete de suferință pe chip, prăbușit în sine. Sper și acum să nu fi observat privirea insolentă, care i-a asediat câteva clipe singurătatea.

Prin urmare, nu am amintiri cu, despre și de la Nichita Stănescu: am doar o ciudată impresie, întrucâtva obsedantă, rămasă de la o a doua vedere, petrecută la Cluj. (Era în anul omienouăsuteșaptezeci și… cât?, înspre toamnă.) Trecerea anilor a estompat-o sever și ea îmi apare acum, când încerc s-o realcătuiesc în scris, firavă și transparentă, aproape imposibil de smuls din timpul și locul unde s-a petrecut împrejurarea care a provocat-o. Așadar, în anul o mie nouă sute șaptezeci și… cât?, înspre toamnă, la Cluj, atunci și acolo s-a întâmplat și ceea ce îmi amintesc și ceea ce am uitat. Căci, aceasta este obsedant și totodată ciudat pentru mine: am uitat aproape totul, iar dintr-un anume moment chiar totul, în afară de prezența poetului în acea împrejurare.

Un grup de scriitori avea programată, la Casa de cultură a stu-

denților, o întâlnire cu publicul cititor, organizată, desigur, cu prilejul unui eveniment însemnat. Sala destinată întâlnirii fusese pregătită să-și primească oaspeții scriitori și cititori. Era o sală mai curând mică, având, de obicei, un aer de intimitate, dar acum părea înțepenită, rece, ostilă. Puținii oameni dinăuntru așteptau în liniște grea, apăsătoare. Nici un murmur, doar un fior de neliniște. Fiecare își trăia singuratic emoția. De la etajul trei, printr-o imensă fereastră, priveam oblic afară. Vedeam grupul de scriitori care se apropia, ocolind, pe trotuar, un colț al Pieței Păcii, puțin populată la ora aceea. Împreună cu D.R. Popescu, Fănuș Neagu (știu sigur) ș.a. (pentru că au mai fost și alți scriitori, pe care, însă, nu mi-i mai amintesc), Nichita Stănescu se îndrepta, în pas agale, spre locul întâlnirii. De sus, îi vedeam oprindu-se, gesticulând potolit; continuau, probabil, o conversație. Nichita Stănescu, D.R. Popescu și poate altcineva încă au pătruns în sală pe o ușă laterală și s-au așezat pe fotolii în fața oamenilor. Din acest moment începe un spațiu gol: nu știu cine și ce a spus, nu știu ce s-a întâmplat și cât timp va fi trecut până când… Nu știu dacă îmi va fi vreodată cu putință să descriu cum a rostit poetul, atunci, de la titlu până la ultimul vers, poemul „Tocirea”. Încerc să transcriu ceea ce îmi stăruie, de atunci și de acolo, în auz: „Soldatul măăărșăluuia, măăărșăăluuia, / mărșăluia / pâână când / pâââână la genunchi / piciorul / i se tooocea, i se tocea / i se tocea / pâââână când…” Vocea-i voalată venea, parcă vuind, din imense spații arse, tărăgănând vocalele, sfărâmând consoanele, între strigăt și șoaptă, într-o ritmare de marș absolut. „…trunchiul / pâââână la coaste / i se tocea, i se tocea / i se tocea / pâââână când / părul lui iarbă neagră era / iarbă neagră era, iarbă neagră era. / Un cal alb venea / și o păștea, și o păștea. / I-ha-ha, i-ha / i-ha”. În amintire, mi-a rămas impresia că îl cânta. Da, îmi pare că îl cânta într-un chip straniu, cu accente, întinderi și modulări, cu înălțări și prăbușiri ale vocii împovărate de întreaga „durere de a fi”. (Oricâte încercări am făcut, am sfârșit pur și simplu prin a transcrie poemul în ordinea lui exclusivă, definitivată de poet.) Mi-l amintesc așa: în picioare, statură semeață, impunătoare, purtând o pecete de suferință pe chip, își rostea cuvintele cu o dicțiune pulsatorie, inimitabilă, blând-sacadată. Părea un vultur rănit („Mergeam lovit și rănit, clătinându-mă / cu ochii roșii căutând o lege”), silit să meargă în loc să zboare. Vorbind, deschidea o fantă spre altă lume. Sala devenise, deodată, luminoasă și caldă. Toți cei

de acolo respiram normal, ne auzeam inimile: eram toți întru ordine.

Acestea toate stăruie în amintire, încercuite de fraza pe care Nichita Stănescu a rostit-o la încheierea întâlnirii. Ofranda sa fusese primită. „Vă mulțumim că ne-ați îngăduit în preajma Dumneavoastră”, a spus el. Apoi, a ieșit.

(Comunicare la COLOCVIILE „NICHITA STĂNESCU”
10 decembrie 1985 – Ploiești)

Necuvântul și logica cuvintelor vagi

Alexandru Condeescu

[…] La început a fost necuvântul, spune de fapt Nichita Stănescu. El nu este simbolul incomunicabilului, nici semnul tăcerii sau al lipsei încrederii funciare în cuvânt, ci unitatea minimă de sens a unei alte ordini a cuvintelor, miraculoasa vorbire poetică, limba esențială și a ființei heideggeriene. „Poezia – scria Marin Heidegger în Hölderlin și esența poeziei – nu se folosește niciodată de limbă ca de un material existent, ci abia poezia însăși este cea care face posibilă limba. Poezia este limba originară a unui popor care aparține istoriei. Prin urmare, esența lumii trebuie înțeleasă pornind de la esența poeziei și nu invers.” Necuvintele sunt elementele cele mai simple ale unui limbaj visat de poet, limbaj originar care s-a pierdut dar care așteaptă să fie redescoperit sau reinventat. Limbajul poeziei pure eliberate din aura lucrurilor. Poemul intitulat „Necuvintele” din volumul „Un pământ numit România” exprimă limpede reveria stănesciană.

„Visez acel laser lingvistic care să taie realitatea de dinainte care să topească și să străbată prin aura lucrurilor. Acel cuvânt îl visez, care a fost la începutul lumilor lumii plutind în întuneric și despărțind apele de lumină, născând pești în ape și născând ape și lumini în lumină. Visez acel laser lingvistic care să taie realitatea de dinainte, care să smulgă întruna luminii partea ei de apă cu pești, care să smulgă întruna luminii ce e apă cu pești în ea și s-o lase tot mai pură, și mai singură și mai pură până când se face din nou întuneric.”

Înainte însă de a-l urma în visul său pe poet, e profitabil a-l urmări în demonstrația sa filozofică, pe acest rege al paradoxului veșnic tânăr și neferice, cum schițează în eseurile lui poematice o antologie și o gnoseologie sui-generis a căror axă de maximă densitate o aflăm în „Logica ideilor vagi”. Cunoașterea omenească – susține el – suferă de discontinuitatea simțurilor și a ideilor logice, filozofice ori matematice, „care au o absență absolută a spațiului și care au un timp de scurgere obiectiv numărabil”, discontinuitate generată de însăși structura umană care nu are în mod natural posibilitatea unei cunoașteri sferice, totale a universului contradictoriu și paradoxal în care trăim. În schimb ea posedă miracolul ideilor vagi, singurele care ar putea complini rupturile în conștiință și hiatusurile epistemologice asigurând un spațiu continuu conștiinței, deoarece ele „sunt predominate de spațiu iar timpul lor este de natură inferioară, un semi-timp”. Care este sursa acestui miracol? Existența inefabilă a sentimentelor – răspunde poetul. Dacă logica aristotelică și ideile ei coerente au caracter discontinuu, sentimentele, acoerente, sunt în schimb pe tot parcursul lor continui. Ele generează o logică a ideilor vagi ce nu poate fi exprimată prin noțiuni, ori prin număr, ci numai prin metaforă. Metafora, cuvântul poetic, necuvântul nu au „atât rolul comunicării cât rolul de a complini discontinuitatea fiziologiei umane. Este o aspirație de evoluție, dar, în același timp este și o limită”. Eseul citat mai înainte reprezintă, așadar, o nouă treaptă a teoriei instituției artistice, o argumentație contemporană foarte strânsă în favoarea cunoașterii afective a omului. Cele două logici formează contradicția în mișcare a tendinței cunoașterii umane spre sferă, ele fiind complementare. Ceea ce nu e demonstrabil în planul ideilor concrete, devine sensibil în planul ideilor vagi. Aici domnește viziunea sentimentelor. Nu sentimentele mărunte bune doar să fie peste clipă martori ciocnirii între consoane și vocale le evocă poetul, stări de spirit intimiste ale psihologiei personale, ci sentimentul absolut al cunoașterii primordiale, sentimentul certitudinilor antologice ale omului socotit undeva de poet un accident al luminii, o întâmplare a ei. „Cu un surâs / mi-e de ajuns / să vă alung stări neînchegate / eu nu pe voi vă aleg, vă caut, / ci sentimentul, dulce plaur / și frate geamăn cu iubirea / îl aplaud / ce smulge țărmul / și îl dă de-a dura / și-mpinge lungi carene-n necunoscut / tendoanele luminii de-ncordare / sunând ca valul ridicat din mare / pe care trupul înotând le taie /

și le doare. / E o cunoaștere aidoma cunoașterii dintâi / când lumile-ți încep la căpătâi / și-ți bate-n văz și în auz anume / și mâna-ntinsă simte o dimensiune / și fiece mirare e un nume”.

Nichita Stănescu este poetul tensiunii pure a sentimentelor, iar poezia sa stă sub regimul abstractizant al spiritului. Unificată de psihologie prin vechea poetică, ființa sa devine transparentă, îngăduind vederea infrastructurii sentimentului. „E timpul văzut o lupă măritoare / îl șterg cu gingășie și-l curăț de miros / îl spăl cu aer și-l dedau tristeții / prin el mortarul punctului miros se schimbă-n cifre”. Ca și viziunea sentimentelor, poezia stănesciană este esențial nonfigurativă. Și totuși, abstracționismul său liric atât de șocant are o natură profund sensibilă, de-o plasticitate a imaginilor și de un gramatism al lor atinse numai de marii revoluționari ai artelor secolului douăzeci, Picasso, Țuculescu, Brâncuși, Giacometti, Moore, Kandinsky, Mondrian, Vassarely. Vizionar modern al unui realism nețărmurit, Nichita Stănescu vede cuvintele cum se orânduiesc după liniile de forță ale stărilor abstracte ale materiei. Spre deosebire însă de idei și noțiuni care nu au ordonata spațiului ci numai abscisa timpului, fiind adică numai abstracțiuni sentimentele, în accepția stănesciană, pot fi făcute vizibile prin puterea concretizantă a metaforei antinoționale. Inefabil în sine, asemenea eminescienei frumoase fără corp, sentimentul devine la rându-i sensibil prin mulajele pe care artistul i le ia în materialul artei sale: cuvânt, culoare, piatră, sunet și celelalte. El figurează în felul său specific formele, chipul, urmele trăirilor sale cuprinse în zona conștiinței. Astfel, pentru Nichita Stănescu estetica este expresia de vârf a conștiinței. În vreme ce funcția metaforică a limbajului poetic stănescian structurează într-o ordine mică a cuvintelor tensiunea lirică, creând o morfologie poetică personală, unde „o propoziție sau chiar o frază întreagă are valoarea funcțională a unui singur cuvânt sau chiar a unui singur fenomen”, logica ideilor vagi face necesare semnificații cum nu există în limbajul comun, invocă sensurile latente ale cuvintelor dormind în increatul pur al limbii, nenăscute sau doar uitate odată cu limbajul originar al ființei. Această paralogică, ce nu este irațională ci doar oarecum suprareală, determinând în planul poetic o semantică neobișnuită, născută din combinațiile insolite de cuvinte, al căror secret stă în puterea poetului de a vedea prin sentimente identitatea lucrurilor în diferența lor. „Poetul – scrie Nichita Stănescu –

creează semantica unui cuvânt care nu există, o semantică identificabilă numai la modul sintactic. Modul acesta sintactic este însăși structura poetică unde cuvintele își pierd materialitatea obișnuită, conotația comună, denotația realistă, spre a participa la tentativa unui limbaj esențial de a releva ceea ce în absolut noi suntem. Prezența acestor suprasensuri exprimabile direct generează funcția metaforică a limbajului poetic, guvernând dictatorial sintaxa stănesciană bazată pe necuvinte. „În structura unei poezii grupurile de cuvinte transportă un ce aparte, un supracuvânt, sau mai bine zis un necuvânt. Ca o ipoteză de lucru vom folosi termenul de necuvânt-necuvinte pentru a indica elementele primordiale ale poeziei așa cum se nasc ele, nenoționale și ambigue.” Elementele primordiale ale poeziei sunt fragmente neînțelese și pline de înțeles ale cuvântului care a fost la începutul lumilor lumii. Odată cu descoperirea necuvintelor actul poetic devine la Nichita Stănescu o arheologie și o hermeneutică, un zbor invers spre misterul originar al existenței. Prin necuvinte, raportul dintre lume și cuvinte în lirica stănesciană se modifică până la a se inversa. Lucrurile, celebrate drept certitudini existențiale la începuturile fericite și grave ale aventurii poetice, uneau ființa cu lumina primordială ca o verigă de legătură. Umbrele lumii elogioase o trezeau în Sensul iubirii din somnul osmotic, iluminând-o. „Voi, lucruri, sfinxuri mișcătoare și tu, iluminare” – exclama adolescentul îndrăgostit și atât de apropiat lor în „O viziune a sentimentelor” încât abia putea merge printre ele fără să se rănească. Tot atunci, cuvintele erau umbra de aur în conștiința materiei, fraternizând cu obiectele pline de lumină ale cosmosului. Pe măsură însă ce lucrurile, pradă unei demonii a metamorfozelor, își pierd consistența structurilor fixe, devenind semne ale absenței și neantului într-un univers al aparențelor unde totul curge, se destramă, înfricoșând ființa de moarte („mă amestec cu obiectele până la sânge, / ca să le opresc din pornire, / dar eu, dar eu le izbesc cu pervazurile / și curg mai departe spre o altă orânduire” – spune el în „A treia elegie”), cuvintele, jumătate timp, jumătate lucruri, îi promit salvarea din moartea entropică a materiei, căci sub învelișul pieritor bate veșnic ca-n foamea de cuvinte din „Oul și sfera”, inima abstractă a verbului a fi. Cât de diferită a devenit acum exclamația poetului: „O, lucrurile, exacerbare a vidului” – de aceea ele atrag asupra lor obiectele cosmice: „O, lucrurile vid absolut, / mai vid decât ventuze ramificate

sugând oriunde obiectele cosmice / încerc să mă salvez și nu pot / decât cuvintele înstelate să le ridic deasupra / numai cuvintele au ființă / numai ele există fugind / speriate de moarte, de lucruri”. Deja, în volumul „Un pământ numit România”, necuvintele sunt socotite purtătoare ale energiei demiurgice a logosului, prin forța lor poetul visând să topească bariera lucrurilor spre a se contopi cu lumina dintâi, trăind o înfrângere dureroasă în prezentul existenței, textul ce deschide „În dulcele stil clasic”, dă o semnificație dramatică zborului invers pe aripile cuvintelor. „Înșiruirea de versuri din fața dumneavoastră – spune el – este un fel de pasăre care zboară invers, ca să repet o inspirată imagine a lui Borges. Ea propune, din punctul de vedere al sentimentelor, sentimentul că apocalipsul a fost demult, de foarte mult, și că amintirea lui poate fi considerată numai ca o sursă a cuvintelor reci, neschimbate în urlet”. Răsturnarea se vădește deplin în lumina tragică a Cuvântului înainte scris de Nichita Stănescu pentru „Ordinea cuvintelor” și apărut postum.

Cuvintele, fiind umbra structurii materiei căutăm întruna sursa ce a iluminat materia ca să lase o umbră atât de majestoasă atât de semantică. Tendința către această sursă retrage uneori cuvintele din materie, distrugând materia, către sursa inițială. Traversarea cuvintelor prin materie nu mai ține de cuvânt, ea s-ar putea numi chiar poezia. Durerea și sentimentul tragicului apar nu atunci când materia sfâșie materia, ci numai atunci când cuvântul sfâșie cuvântul, lăsând în tenebre, dâra necuvintelor. Ceea ce rămâne pentru eternitate este necuvântul. El este începutul și sfârșitul a ceea ce este.

(Comunicare la COLOCVIILE „NICHITA STĂNESCU”
10 decembrie 1985 – Ploiești)

Treptele experienței inițiatice a lecturii

Sever Avram

Una dintre virtuțile cele mai pregnante ale operei lui Nichita Stănescu mi se pare a fi capacitatea extrem de subtilă de a-și forma și de a-și crea – uneori din lutul cel mai profan și mai inform – cititorii, de a

inventa chiar un nou tip de cititor (cititor de poezie, desigur). Această excepțională vocație formativă, sau, mai exact spus, inițiatică, a poeziei sale se exprimă prin „dezîmblânzirea”, deconcertantă nu doar la prima vedere, la care își supune – cu o anume îndârjire metodică – lectorul: „Vino, tu fără de tine / ca să fiu cu mine, mine / O răsai, răsai, răsari / pe infernul meu un rai / O, rămâi, rămâi, rămâi / Palma bate-mi-o în cui / pe crucea de carne / când lumea adoarme”.

Formulările ermetic-provocatoare, de această factură, sunt suficient de frecvente în poezia de care mă ocup acum, pentru că, după atâtea analize ce i-au fost deja dedicate, să le mai atribuim exclusiv voințe de șoc lingvistic, doar freneziei experimentaliste ori unei indiferențe agresive, haotice, tiranizante față de cititor.

Urmărind, în mod manifest sau numai subconștient, prefigurarea utopică a unui lector apt să participe cât mai intens la experiența transformatoare (în sensul cel mai larg cu putință) care i se propune, poetul desfășoară, înainte de toate, o investigare amănunțită, o radiografiere și o lectură – interpretare pe cont propriu – a lumii. A luptei „sinelui cu sinele”. O contemplare, și nu numai o simplă „contemplare”, a „lumii din afara ei”. Din această lectură esențială, cu caracter mai întâi recuperatoriu, apoi servind la întemeierea unui cod operațional-propriu de descifrare, se nutresc șansele ulterioare de lectură oferite cititorilor ca și potențialitatea conversiunii simbolice a acestora, a atașării intime la un anumit spațiu spiritual și, implicit, mental.

Încă din perioada consolidării organicității discursului său poetic, se remarcă o irepresibilă sete de difuziune și implicare, o confirmare mereu întărită a unui uman arhetipal și de aici, validarea estetică a lumii obiectuale, a universului căruia i se încredințează adesea la modul jubilativ-senzorial. „Grila de lectură” pe care poetul o așază deasupra lumii fără niciun fel de morgă elitistă, ci dintr-un acut sentiment de participare – este aceea a consemnării, a mărturiei generic-umane exemplare, fascinate nu odată de propria forță ordonatoare emanând din limbaj (ca în „Cântec despre adolescența eroului” din vol. „Sensul iubirii”).

Cu timpul, „capacitatea poetului de a depăși orice convenție stilistică” se dezlănțuie absolut tumultuos. Structura internă a textului poetic devine tot mai deschisă, mai permeabilă, mai apropiată de forțele stranii ale demonicului ori de magnetismul unui teritoriu magic-spiritual, arhaic

prin tensiunea lui oraculară, modern prin acuitatea observației de adâncime și insolitul construcțiilor sintactice. Pe bună dreptate, Nicolae Manolescu a vorbit despre un proces de „substanțializare a limbajului și de poetizare a realului însuși, într-un continuu raport de interșanjabilitate definitorie: „Îmi învățam cuvintele să iubească, / le arătam inima / și nu mă lăsam până când silabele lor / nu începeau să bată.” („Ars poetica”). Modalitățile favorite de lectură a lumii sunt acum confesiunea și ritualul, cu tendința lor de a acapara integral percepția, bruindu-se sau interferându-se de la un text la altul.

Pentru Nichita Stănescu confesivul înseamnă adeziune atât la lumea fenomenală, cât și la „ciocnirile” sentimentelor – și aceasta, într-o strategică și aproape insesizabilă pendulare.

Solicitarea emoțională, spirituală a lectorului crește considerabil într-un context ce anunță un verdict capital: „Eu mor cu fiecare lucru pe care îl ating, stelele rotitoare ale cerului, cu privirea; fiecare umbră care o arunc peste nisip, / sufletul mai puțin mi-l rămâne, gândul / mai larg mi-l întinde; fiecare lucru / îl privesc cum aș privi moartea, rareori / uit aceasta, și-atunci, din nimic fac dansuri / și cântece, împuținându-mă și smulgându-mi / bătaia tâmplelor , ca să fac din ea coroane din mirt”. („Enghidú”). Finalul strofei citate aduce în centrul său propensiunea unui ritual premonitoriu, accentuând astfel, în chip dramatic, temperatura confesiunii. Izotopia perspectivelor ca și aceea a fluxurilor de imagini obiectuale conduc delicat spre o sinteză a emoției, spre concentrarea spirituală și echivalarea mitică râvnită. Într-un alt poem bine-cunoscut („Adolescenți pe mare”), scenariul deține deja ca premisă dispunerea în sens ritualic, în acest caz, a „actanților” care iau parte la ceremonia inaugurală de consacrare. Spațiul poemului își reliefează (grație unghiulației, jocului senzual de raze) o dată în plus, temerara ingenuitate, dar și solemnitatea gestului întemeietor. Totul este însă abstractizat, luminos-abstractizat, într-un tablou de o fermecătoare lapidaritate a rostirii: „eu stau pe plaja-ntinsă tăiată-n unghi perfect / și îi contemplu ca la o debarcare. O flotă infinită de yole. Și aștept / un pas greșit să văd, sau o alunecare / măcar pân’ la genunchi în valul diafan. / sunând sub lenta lor înaintare. / Dar ei sunt zvelți și calmi, și simultan / au și deprins să meargă pe valuri, în picioare”. Cititorul trăiește el însuși febra acestei inițieri spectaculoase, lăsându-se investit cu atributele respective, incluse în scenografia poemului.

Perimetrul privilegiat de manifestare a ritualului este situat, cum era de așteptat la Nichita Stănescu, „în acel spațiu abisal ce desparte cuvântul de necuvânt” (Adam Puslojić). Așadar, cuvântul se constituie într-o instanță neînduplecată, devoratoare, împovărându-l pe neofit, contaminând aerul poemului, sub emblema sa maladivă, dominatoare, ca în „Ritual” (din vol. „Oul și sfera”): „Acest cuvânt aspru, rupt / ca o vertebră din adevărul meu, / să cadă ca un cerc, și ca un viaduct / răsfrânt în apă, curcubeu, / să cadă-n jurul tău jumătate piatră / și jumătate umbră fluturând, / și să te țină măritată / cu fiecare-al morții mele gând, / și să te țină silaba lui de fier, / închisă ca-ntr-o verighetă aspră, / să-ntindă peste ochiul tău un cer, și-n jurul inimii să-ți fie coastă / cea de nerupt, cea dureroasă, / din care curge către lume / vița de sânge generoasă, / murind mereu pe sub aceleași nume.”

Această încrâncenată „mistică” a cuvântului / necuvântului are, în mod curent, tendințe disolutive vizavi de coerența spațiului interior, a securității sale. Dar chiar atunci când configurarea ritualului este amenințată de tentația copleșitoare a necuvintelor, scindarea internă, criza de adaptare se exteriorizează tot în manieră ritualizată.

Numai el, ritualul, este capabil să-l izbăvească pe cititor față de cruzimea și presiunea „propozițiilor” care se exercită asupra capacității sale de receptare; ori tocmai această presiune capătă aici un rol tonic, soteriologic-primordial. Prin tatonări succesive, epuizante, poetul supune unor probe de rezistență însăși puterea de coerență umană/poetică a ritualului pe care eul său îl străpunge până la urmă, prin sacrificiu , pentru a avea curajul rostirii revelației eruptive.

Astfel de momente sunt rare în cuprinsul unei opere fiindcă au darul de a comprima în câteva puncte nodale summum-ul unei întregi activități poetice. Autorul „Elegiilor” pune atunci în joc întregul său potențial expresiv-purificator, imprimând lecturii, odată cu plenitudinea revelației, o miză cât mai înaltă, precum în poemul „Cântec” (din același volum citat): „Înșirare de cuburi, simplă înșirare de cuburi, / zeul nu te crede niciodată când ești zeu./ Rămân același purtător de trupuri sub culmile ploioase, eu / să le distrug, dar pentru care ochi, și când / în ce tăcere austeră? / Țin în afară tristul gând / neîncăput într-o pietroasă eră. / Să vină îngerii să-mi facă vânt / cu aripile mari cât pomii, / zăcut cum stau pe-acest pământ / și mișunat de toți eonii. / O, dacă oul ar fi / fru-

mos ca iarna ce se lasă / și dacă-n el nu s-ar stârni,/ cu plumbi, în aripi o mireasă –/ respins de nuntă aș fi fost / și numai purtător de trupuri / și zeii numai pe de rost / m-ar fi știut. Ah, cuburi, cuburi".

Aceeași marcă a lecturii – revelație, de natură fatalmente tragică, se percepe într-o piesă auto-reflexivă, scrisă pe un ton categoric, impresionant prin simplitatea sa vulnerabilă, semănând cu transcrierea unei inscripții sacre regăsite: „O, voi, prieteni, / poezia nu este lacrimă / ea este însuși, plânsul, / plânsul unui ochi neinventat / lacrima ochiului / celui care trebuie să fie frumos, / lacrima celui care trebuie să fie fericit". („Poezia", din volumul „Necuvintele").

Desigur, asemenea poeme care palpită tainic sub regimul discret al revelației pot fi identificate de-a lungul întregii opere, mergând până la celebrul „Nod 33" (În liniștea serii) din vol. „Noduri și semne".

Ceea ce consider ca demn de discutat, în toate aceste situații, e condiția deliberat-confruntativă, fluxul subteran-dilematic care înviorează și aburesc fagurii viziunii poetice, menționând vibrația tensională, proprie poemelor – „confesiune". Pentru marele poet, interpretarea și „spunerea" se suprapun, se mulează deasupra actului lecturii, a lecturii din sine însuși. Astfel spus, timpul rostirii poetice este (și) un timp al experienței magice, inițiatice a lecturii, reinventate, retrăite, în așa fel încât rostirea însăși devine cu adevărat rostuitoare, de echilibru resacralizant. Cititorul e de aceea obligat să adopte disponibilitatea ludică, dezinvoltura cu substrat contorsionat-tragic, dereglarea și evaluarea perspectivistă, mobilitatea de stare a eului poetic, încolțit de alternative destabilizatoare.

Așa cum s-a văzut, clipele de revelație nu lipsesc din orizontul poetic stănescian, cristalizate fiind atunci când cuvântul consimte să se predea – electrizat pe de-a-ntregul – daimonului. În acest sens, treapta ritualică cea mai înaltă (s-o numim a iluminării), o aflăm în Elegii, și mai cu seamă în „Elegia a zecea", unde voința de ilimitare a spiritului dobândește pecetea sacrificială deplină, dincolo de orice cantonare meschină, de orice ispită mundană, dincolo de pragul fosforescent al obsesivelor cuvinte: „Iată-mă, îmbolnăvit de o rană / închipuită între Steaua Polară / și steaua Canopus și steaua Arcturus / și Casiopeea din cerul de seară./ Mor de-o rană ce n-a încăput / în trupul meu apt pentru răni / cheltuite-n cuvinte, dând vamă de raze / la vămi. / Iată-mă, stau întins

peste pietre și gem, organele-s sfărâmate, maestrul, / ah, e nebun căci el suferă / de-ntreg universul”.

Pentru a face o breșă puternică în „real”, pentru a-l putea mai întâi desfide și apoi depăși vizionar, poetul se reîntoarce la materialitatea colcăitoare, carnală a lumii. Blocajul față de solitudinea amenințătoare, față de agresiunea întunericului au luat, într-un fel sfârșit.

Adevărata vânătoare, adevăratul supliciu însă abia încep.

(Comunicare la COLOCVIILE „NICHITA STĂNESCU”
10 decembrie 1985 – Ploiești)

O conversație cu Nichita Stănescu
Ion Drăgănoiu

Ion Drăgănoiu – Ți-aș propune pentru început să vorbim despre volumul tău care se află într-o stare destul de avansată de apariție la Editura „Eminescu”, intitulat „În dulcele stil clasic”. Cred că putem oferi astfel o premieră nu critică, ci sentimentală.

Nichita Stănescu – Cartea „În dulcele stil clasic” am predat-o editurii Eminescu la începutul acestui an, iar acum ea se află după câte știu, într-un stadiu avansat, în stadiul tipografic. Cred că este cea mai bună carte pe care am scris-o până acum, pentru că, pe de o parte, am beneficiat de o experiență poetică pe care am acumulat-o în mai bine de doisprezece ani de publicistică poetică, iar pe de altă parte, eu cred că această carte mă reflectă mult mai sintetic decât celelalte.

I.D. – Cred că o încercare de reflectare sintetică reprezintă și volumul tău „Alfa” apărut în colecția Albatros.

N.S. – Este adevărat, dar numai într-o oarecare măsură. „Alfa” e mai degrabă o selecție din cărți mai vechi ale mele, cărți de care m-am îndepărtat din punct de vedere critic, cărți față de care m-am răcit, era o încercare de a repune în circulație un nou punct de vedere asupra aces-

Constantin Crişan

Ion Drăgănoiu

Damian Necula

Alexandru Condeescu

Mircea Micu

Mircea Herivan

tor cărți, lăsând în ele numai ceea ce mi s-a părut că în mod real rezistă punctului de vedere estetic. Evident, atunci când scrii o carte se presupune că ea este rodul unei tensionate meditații și al unei selecții îndelungate, dar chiar și cea mai riguroasă selecție, odată cu trecerea timpului, începe să aibă, ca și tablourile vechi, unele crăpături, unele lucruri care nu s-au așezat bine, care nu s-au tasat, iar altele care pur și simplu au fost numai aparențe de calitate, dar pe care experiența și intrarea în circuitul cititorilor, le dovedesc a nu fi de reală valoare. Așa că, din deceniu în deceniu, orice poet care este mai activ, care scrie mai mult, e bine și chiar fericit să-și revizuiască activitatea, tocmai pentru a lăsa un punct de vedere personal, mai just asupra propriilor lui scrieri.

I.D. – Înțeleg că pledezi pentru antologiile de autor, pentru antologiile severe care să ne reprezinte în fața sensibilității în mișcare. Cum va arăta antologia din colecția „Cele mai frumoase poezii” pe care o pregătești?

N.S. – Bineînțeles că va fi o selecție foarte dură, pentru că, în mod absolut, cinstit și serios, nu cred că cititorul modern are timp de înțelegere și pentru experimentul numai pe jumătate reușit. La cititor trebuie să ajungă numai diamantul, dacă ești în stare să îl șlefuiești suficient. În genere, spațiul poeziei este un spațiu mai restrâns, există o transmisie de sentimente și după cum un inginer îi calculează unei țevi prin care trebuie să curgă apa cu un anumit litraj și o anumită viteză, un anume număr de țoli, aceeași preocupare există și în transmiterea emoției poetice, și cu un termen fortuit, aș putea spune că și în acest tip de comunicare este nevoie de un anumit număr de țoli, calculat însă nu inginerește, ci esteticește.

I.D. – Am impresia că „În dulcele stil clasic” reprezintă din acest punct de vedere un program începând cu titlul.

N.S. – Mai mult sau mai puțin un program, reprezintă o primă încercare de selecție. Odată cu apariția acestei cărți, cel puțin în intenția mea, pentru că rămâne de văzut cum o vor primi critica și cititorii mei, îmi propun să nu mai experimentez în mod public prea mult, să nu las intrarea în social a sentimentelor prea mult la voia cititorilor. Îmi propun

din capul locului să dau un lucru pe care experiența pe care o am până acum îmi permite să cred că pot să o fac, să dau un lucru mai finisat, cu un indice mai mare de siguranță, calitativ.

I.D. – Din punctul acesta de vedere, crezi că volumele de poezie e bine să ajungă imediat în mâna cititorului, imediat, după ce au fost scrise? Sau că e mai bine ca ele să aștepte o lectură mai neutră a autorului înainte de a fi încredințate tiparului?

N.S. – Sigur că ar fi ideal ca în momentul în care o poezie se scrie, ea să și ajungă în aceeași clipă la publicul său. Dar cum acest lucru nu este posibil, poate că este mai bine ca volumul odată încheiat, autorul să-l închidă într-un sertar și să se răcească el însuși de propriul său mesaj, ca să-l poată privi mai rece, cu un ochi mai virgin. Atunci cred că se va feri pe sine însuși de foarte multe neplăceri și deziluzii. Dacă o carte pe care ai terminat-o și care îți place foarte mult, ai forța să nu o arăți nimănui un timp, s-o păstrezi câteva luni până când îi mai uiți intențiile teoretice, îi mai uiți sentimentele, până când pe plăcile sensibile poetice se aștern noi semnale și noi solicitări, o reluare de lectură va prezenta totdeauna și o distanțare a autorului față de propriul său text pe de o parte, iar pe de altă parte va permite o oarecare obiectivare față de propriul mesaj, deci o mai bună distribuire a acestui mesaj în zonele esteticului.

I.D. – Îmi place să cred că o carte de poezie e ca un țipăt, și din punctul acesta de vedere, îți propuneam întrebarea de mai înainte.

N.S. – Într-adevăr, este ca un țipăt, însă este ca un țipăt organizat. La urma urmelor și piramidele sunt niște țipete, și astăzi, când ni le imaginăm sau le vedem fotografiile, sau chiar cu ochiul liber, primul sentiment în fața piramidelor este acela de țipăt maxim de umanitate ridicată la abstract. Dar acest țipăt este un țipăt profund eliberat de sunetele primordiale care îl compun.

I.D. – Din punctul de vedere al abstractului și abstractizării se observă tot mai mult și nu fără temei că traversăm o perioadă în care abstractul penetrează tot mai mult viața reală, fapt pe care poziția ta îl reflectă, cred, foarte bine.

N.S. – Da. Eu cred că abstractul este o componență a realului. Mai ales odată cu inventarea, crearea filozofiei ca idee de filozofie și ca doctrină – mă gândesc la lumea greacă, creatoare a ideii de iubire, de înțelepciune – abstractul a început să facă parte din real. Să nu fiu înțeles greșit, nu este vorba de o acordare de concretețe abstractului, câtuși de puțin, dar atât concretul, cât și abstractul fac parte din real. Abstractul în sine nu există, abstractul este o formă de gândire umană, noi nu avem, nici în spațiul cosmic, nici în spațiul terestru material, noi nu avem nici un fel de indiciu abstract decât cel produs de creierele gânditoare. Deci ca un produs al gândirii abstractul face parte din real. Oricum, societatea modernă și societățile civilizate în general își continuă o bună parte din dimensiunile lor, își bizuie o parte importantă, cantitate a activității lor, tocmai pe trăsăturile de gândire abstractă a omului; este firesc ca în artă, aceasta reprezentând ceea ce este mai uman, exact ceea ce este mai specific omului, cuantumul de abstract să fie în creștere din ce în ce mai vădită. Eu nu văd nimic rău în asta, dimpotrivă, văd un semn de apropiere de esențial, esența umană având totuși un caracter abstract, în momentul în care ea este gândită.

I.D. – S-ar putea ca unora să li se pară că ne îndepărtăm de poezie, dar eu cred că ne aflăm foarte aproape de inima ei și de aceea am să te rog să vorbim despre cartea la care lucrezi și pe care ai intitulat-o „Măreția frigului”. Care-i manifestul ei, ca să zic așa?

N.S. – E un proiect pe care îl port în conștiința mea de multă vreme, este o carte la care țin deosebit de mult, pentru că ea tinde să pună punct unei foarte îndelungi experiențe și experimentări de poezie pe care nu le-am făcut publice până acum decât într-o foarte mică măsură. Ea reprezintă voința mea de a scrie o poezie foarte simplă și în aceeași măsură dorința mea de a scrie o poezie foarte profundă, o poezie care să comunice rapid, dar și profund. Într-un fel, reprezintă propria invidie a poetului față de postulat. Dorința de postulat nu înțeles în accepțiunea filozofică și legică, ci dorința de postulat al sentimentelor, al eternului uman în ceea ce privește sentimentele.

I.D. – Dacă-mi îngădui, Nichita, din punct de vedere filozofic, am impresia că totuși postulatele reprezintă caracterul juvenil al existenței umane.

N.S. – Dar, din punct de vedere al artei, postulatul reprezintă tocmai un stadiu foarte avansat. Uite, îmi aduc aminte cu foarte multă plăcere, cu câțiva ani în urmă am avut plăcerea să vizitez Franța și să văd nu numai Luvrul ci și o stâncă erodată de milenii pe a cărei platformă în evul mediu aveau loc renumitele tribunale ale amorului, unde se judecau procesele de sentimente. Eu cred că, dintr-un anumit punct de vedere, acea „legiferare" suavă și medievală în care bineînțeles erau judecați trubadurii și truverii pentru sentimentele lor de dragoste față de alesele doamne și muze care îi inspirau, denotă tocmai un început de „legiferare", de găsire de postulat al sentimentelor lucru care mie mi se pare unic în întreaga istorie a sentimentelor și care, într-un mod foarte ciudat, nu a mai continuat. Bineînțeles, când vorbesc de „legiferarea sentimentelor" nu mă gândesc la lege în sens juridic, nu e vorba de o jurisprudență a sentimentelor, ci de cu totul altceva, de o mai justă înțelegere a nuanțelor sentimentelor și o apropiere a lor totuși printr-un sistem de postulate care face mai inteligibilă lumea atât de diversă și de fluturătoare a sentimentelor.

I.D. – Ce crezi, în această lume a sentimentelor, dacă-mi îngădui o întrebare neașteptată, despre prietenie?

N.S. – Întrebarea e într-adevăr neașteptată, pentru că despre prietenie cred o mie de lucruri și nu cred o altă mie de lucruri, dar, uite, în clipa asta, când îmi pui întrebarea, în această clipă cred că în unele prietenii, ca și în teatrul antic, trebuie să porți măști. Sunt anumite măști ale prieteniei, anumite insigne ale prieteniei, sunt anumite măști ale cuvintelor și anumite feluri de a comunica necesare prieteniei care sunt aidoma măștilor din teatrul antic. O să ți se pară ciudat că spun cuvântul mască, pentru că el pare tocmai contrat intențiilor mele de a elogia prietenia, dar voi încerca să apăr această metaforă găsită acum întâmplător spunând că de obicei masca acoperă o structură fixă, un caracter. Deci, despre prietenie, când spun că în prietenie trebuie să comunicăm cu măști gândesc că prietenia trebuie să reprezinte o structură fixă, un caracter. Mi-aduc aminte că, acum mai mulți ani, prietenul meu mai mare, poetul Vasko Popa, îmi spunea într-o explozie de umor melancolic că două sunt felurile terorii, teroarea neagră și teroarea roz.

Teroarea neagră putând fi înțeleasă prin teroarea de tip medieval, iar teroarea roz fiind teroarea pe care o exercită prietenia asupra ta.

(Din păcate, teroarea roz a prieteniei lui Nichita nu se mai poate exercita asupra noastră, dar teroarea roz a poeziei lui se poate exercita.)

(După o înregistrare radio din 1970)

Tentația realului în „11 elegii”
Romea Cantemir

Șirul marilor cărți de poezie, semnate de Nichita Stănescu, cărți totale – într-un fel, începe cu „11 elegii” apărute la Editura Tineretului, în anul 1966. Încă înainte de a apărea în volum, fără a avea forma definitivă, „Elegiile”, publicate în Luceafărul, au stârnit o vie polemică. Ele au fost atacate de Barbu Cioculescu, care își exprima regretul că Nichita Stănescu își întrebuințează greșit un talent real, și au prilejuit lui Gheorghe Grigurcu un pamflet care amintește până la expresie, de celebra „Poezia domnului Arghezi” a lui Ion Barbu, încât invizibilul mimetism denunță injustiția pe care o acoperă inabil. Dar „Elegiile” n-au fost lipsite de apărare chiar din acest prim moment al ieșirii lor în lume. Astfel, Ion Gheorghe a publicat o vibrantă pledoarie în care domină tonul colegial afectiv. Dar nu numai pentru opinia criticii literare, ci și pentru autor Elegiile au constituit o experiență cu totul deosebită deoarece mult după ce prestigiul lor s-a configurat definitiv poetul făcea următoarea confesiune: „11 Elegii este singura mea carte trăită. Dacă ar fi să o mai scriu încă o dată este singura carte pe care aș refuza-o categoric să o mai scriu. A costat prea scump.” Conținutul Elegiilor ne arată că nu este vorba de o experiență de viață anumită care a fost apoi transpusă în modul liricii, mai degrabă trebuie să vedem în mărturisirea aceasta o indicare a faptului că aventura în zonele aride ale lirismului abstract care alcătuiesc poemele, s-a alimentat dintr-o tensiune existențială ridicată la un potențial maxim. Trebuie, deci, să presupunem că desfășurarea acestei poezii a conceptelor a pornit dintr-un mare foc de energie vitală pe care flăcările au convertit-o pentru un grad su-

Mircea Martin

Gheorghe Pituț

Nicolae Dragoș

Maria Luiza Cristescu

Toma George Maiorescu

Sorin Dumitrescu

perior de transcendență. Această transmutație de elemente nu trebuie însă imaginată după modelul simplist al gândirii care generalizează empiricul pentru a realiza abstracția, ci trebuie mai degrabă să imaginăm un foc de alcool pur care emană eteruri la temperatura ghețurilor absolute.

Nu este exclus ca titlul de 11 elegii să-i fi fost sugerat poetului de articole critice, care au însoțit apariția lor în revistă. Oricum, poetul mărturisește că ar fi vrut să-și intituleze cartea „11 elegii sau Cina cea de taină" iar la observația că apostolii erau 12 și nu 11, el răspunde: „Da dar printre cei 12 se afla și Iuda. De altfel, să știi că dacă aș fi avut cunoștință de o superbă icoană pe sticlă (pe care de curând am văzut-o) reprezentând Cina cea de taină, altfel mi-aș fi compus poate cartea de-atunci, dar atunci, bineînțeles, nu acum, intitulând-o „3 elegii", aceasta pentru că „în această icoană, artistul popular imagina Cina cea de taină numai cu trei apostoli. Dacă referirea la icoana populară nu aduce nicio lămurire în plus pentru înțelegerea „Elegiilor", putem să ne întrebăm – în schimb – care dintre cele douăsprezece poeme îl reprezintă pe Iuda; putem, adică, să ne întrebăm dacă poetul a scris una dintre elegii pentru a face o concesie, dacă nu cumva „A unsprezecea elegie", atât de deosebită de celelalte, n-a fost cumva scrisă în urma unor presiuni exterioare, de existența cărora ne încredințează Nichita Stănescu, în același interviu, atunci când dezvăluie faptul că primul editor al „Elegiilor" nu i-a îngăduit să-și conserve „Elegia Oului", care apăruse mai înainte în presă și stârnise proteste mai mult decât oricare alta, și care a fost reintegrată ciclului abia ulterior, în antologia „Alfa".

Dincolo de avatarurile lor editoriale aproape imposibil de reconstituit și de o nu prea mare importanță, dincolo deci de ele, „Elegiile", odată tipărite în volum, n-au stins polemica ce se iscase în jurul lor, ci lupta dintre apărători și cei lipsiți de entuziasm continuă. Chiar un susținător al poetului, precum Victor Felea, refuza noutatea Elegiilor scriind: „Nichita Stănescu a trecut aici nu dincolo de poezia obișnuită, accesibilă, ci dincolo de orice poezie, poposind pe un tărâm arid, neprietenos". Și mai categoric este Al. Piru, care n-a agreat niciodată această poezie: „Cu excepția unor critici dispuși să priceapă și să accepte totul, volumul „11 elegii" (E.T., 1966) a trezit perplexitatea, și nu fără motiv, căci așa-zisele elegii nu sunt nici pe departe ceea ce se înțelege prin această specie a genului liric, ci niște poeme reflexive, din care înțelesul este aproape în

întregime extirpat. Dedicațiile (lui Dedal, Vasile Pârvan, Hegel) și subtitlurile (getica, hiperboreeana, omul fantă) sunt cu totul arbitrare și nu lămuresc nimic, iar epigrafele (lupta dintre visceral și real, tentația realului, opțiune la real) dau numai iluzia unei problematici". Dacă judecăm „Elegiile" după măsura în care ele ilustrează o noțiune de teorie a literaturii, atunci ele trebuie condamnate, numai că în acest caz trebuie să condamnăm și „Elegiile duineze" ale lui Rainer Maria Rilke care nici ele nu se conformează prea mult definiției date speciei numită într-unul și într-altul dintre titluri. Ca să nu mai adăugăm și faptul că G. Călinescu, ilustrul profesor al asprului comentator de azi al celor „11 elegii", nici nu cerea altceva poeziei decât să transmită acea „iluzie a unei problematici", respectiv: tensiunea spiritului încordat spre cunoaștere, tensiune a cărei absență din textele lui Nichita Stănescu este mai greu de afirmat. Dar, dacă absența, în cazul lui Al. Piru, a unui organ de receptare a valorii Elegiilor dovedește consecvența de opinie și pare a fi rezultanta aplicării în judecată a unui sistem personal de coordonate estetice, mai nejustificate apar afirmațiile că odată cu volumul 11 elegii se observă o încercare de totalizare dogmatică a lumii prin intermediul unui număr de idei asupra absolutului, asimilate din doctrinele clasice. Imperiul liric, pe care poetul îl dorește, este încâlcit, dar exact la nivelul porțiunilor este încărcat de simboluri cu valoare idempotentă…

De cealaltă parte a baricadei „Elegiilor" s-au situat colegii de generație ai poetului, unii dintre ei neaducând în luptă decât elogii sentimentale precum o face poetul Cezar Ivănescu: „**11 elegii** formează, după noi cel puțin, acel corpus unitar ca punct de referință pentru întreaga poezie a lui Nichita Stănescu. Mulțimea poemelor, absolut necesară, dezvăluie un mod socratic de a exista, ele cuprinzând o maieutică, explicativă pentru „marile poeme". E categoric hazardată respectarea literei lor, unele fiind adevărate capcane ispitind prostia să se proclame; sau aducând o retorică dezlănțuită în bombasticism terminologic, precum este cazul lui M. N. Rusu: „Cu **11 elegii**, Nichita Stănescu a elaborat o epistemologie care absoarbe aproape toate modurile cunoașterii lirice. Sau care epuizează prin sugestie o serie de moduri de cunoaștere lirică. Dificultatea și grandoarea aventurii sale l-au obligat la inventarea unui limbaj poetic adecvat. Nici cunoscutul critic francez Pierre de Boisdeffre, în textul cu care însoțește ediția bilingvă – română-franceză, a

„Elegiilor” nu trece mult peste nivelul unor complezențe de protocol cultural, spunând: „Ceea ce surprinde azi în „Elegiile” sale este amploarea unei inspirații de deschidere meta-fizică. În timp ce o întreagă poezie occidentală se îndoiește de ea însăși și se confundă mai mult cu neantul decât cu Dumnezeu, „Elegiile” lui Stănescu sunt aproape contemplative.” Aceste laude insuficient justificate de analiza critică însoțitoare au adus mai degrabă prejudicii prestigiului celor „11 elegii”, prestigiu care a fost ridicat de acele exegeze care au izbutit să identifice virtuțile ideatice cuprinse în poeme. Critici pătrunzători au emis o ipoteză explicativă ori o altă ipoteză, care fără să se acorde între ele, constituind acele puncte de vedere care vivifică o operă de artă, dezvoltând niște latențe poate necunoscute chiar poetului, căci – în fond – nu este vorba de a evidenția intenționalitatea lui, ci de a conferi operei o amploare mitologic-ideativă care depășește cadrele ei imediate. Astfel Lucian Raicu este cel care semnalează caracterul antinomic al structurii de bază a „Elegiilor”: „Suferind în aceste „Elegii” (pragul cel mai înalt al lirismului său) de pierderea sau mai bine spus de absența unității ideale, a unicității primordiale necontradictorii, Nichita Stănescu tinde cu un fel de îndârjire frenetică la polul exact opus, aruncându-se în voluptatea diversificării, a dispersării, trăiește până la capătul insuportabil experiența libertății, extazului contradicțiilor ireductibile. Simion Bărbulescu lămurește tangența „Elegiilor” cu domeniul filozofiei: „Tonul elegiac-reflexiv devine dominantă psihică și estetică în cel de-al patrulea volum, intitulat 11 elegii, apărut în 1966. Conceptelor de aer și timp li se adaugă acum cel al sinelui hegelian. E bine să facem precizarea că, pentru înțelegerea universului liric pe care ni-l propune poetul, va fi nevoie de permanente referințe la filozofia lui Hegel, care înseamnă pentru Nichita Stănescu cel puțin cât au însemnat, la timpul lor, filozofia lui Schopenhauer pentru Eminescu, filozofia lui Husserl și Heidegger pentru Sartre sau ca să luăm un exemplu și din artă – ceea ce a însemnat filozofia lui Teilhard du Chardin pentru Salvator Dali”. „Elegiile” au ocazionat comentarii care, depășind litera textului, au construit sisteme explicative nu la nivelul detaliilor, ci la cel al întregului ansamblu. S-a spus că ele vor să refacă – așa cum ar reieși din succesiunea poemelor – un itinerariu lăuntric prin zone adânci, pândite uneori de spaime infernale, populate de vise străvechi, care se desfășoară parcă pe ecranul confuz al unei memorii

supraindividuale. Motivul general pe care se structurează elegiile ar prezenta, metaforic vorbind, unele analogii cu vechiul motiv al „coborârii” în infern. Nicolae Manolescu vede în Elegii o meditație asupra cunoașterii estetice, o savantă artă poetică: „Într-un fel, totul pornește în acest excepțional volum de la meditația asupra poeziei, parcă pentru a dovedi o dată mai mult că , după expresia lui Roland Barthes, literatura modernă e în fond o activitate tautologică, iar scriitorul un om care absoarbe „de ce-ul” adresat universului într-un „cum se scrie”, dar închizându-se aparent în îndoielile lui tehnice, scriitorul regăsește în chip miraculos tocmai comunicarea cu universul”.

Și la Nichita Stănescu poezia ca dialog cu lumea trece prin poezia ca dialog cu sine însăși: poezia nu poate lua act de lume, de resorturile ei cu lumea, înainte de a lua act de sine.

(Comunicare la COLOCVIILE „NICHITA STĂNESCU”
10 decembrie 1985 – Ploiești)

Soarele nevăzut

Ion Stratan

Unul din sentimentele care dă tonul poeziei de început a lui Nichita Stănescu este mirarea. Aș zice că mirarea este forma emoțională a curiozității. „Curiozitatea este o durere” – notează poetul și iată-ne că primele volume în fața unei ciudate stări – candoare neliniștită, melancolică. „De ce te-au ars pădure-n fald de scrum / Și peste tine luna nu mai trece?” Ce se întâmplă cu această lumină, cu lumina fizică și cu aceea a înțelesului, peste psihologie sau fotoni, „spre un cer inventat chiar atunci?” Când enumera: „sigur, corpuscul și undă, dar întrebarea este ce e lumina”, prefigura ce va numi cu un termen fericit „logica ideilor vagi”. Ca orice manifestare încărcată simbolic, cuvântul poetic nu acoperă obiectul vizat ci îl descoperă asemenea cortului dărâmat de vântul rece peste trupul alpinistului. Lumina este majoritar lumină, altfel ce s-ar sufoca în propriul conținut, asemenea sferei înghesuită „în cea mai strâmtă piele cu putință”. Poezia aceasta are o zonă de nedefinit între limbajul ei și tipul de semnificație pe care îl propune. Marja aceasta,

liziera între lemnul cuvântului ars și luna sentimentului este când muzicală, când implicită, când lucidă, când exultantă, când pură și simplă. „Totul este atât de limpede încât pare de neînțeles” în multe dintre viziuni în care regnurile se întrepătrund, simțurile se contemplă, cuvintele devin autonome, metafora se încordează ca un arc de triumf peste un râu în care nu ne scăldăm nici măcar o dată. „Șuier lume și-o răsar și-o prefac”, aventura faustică de instituire a lumii cunoaște la Nichita Stănescu începutul în cosmicizarea condiției eului liric, explodând din acel tânăr prelung cu umeri ascuțiți („de pe care aripile de-abia se uscară”). Înger căzut și căutător de foc propriu „dintr-o boltă în alta / dintr-un cer în alt cer”, visurile, dorurile, patimile trasează ranguri ale ființei într-o rostire în care macrocosmosul își are imaginea fidelă „cerul mărunt se-ntoarse-n cerul mare / geamăn și-aidoma cu el”. „De-a sufletul” este ageamăn și aidoma cu el”. „De-a sufletul” este acest joc pe drumul dintre rațiune și „noul lui simț”, în care meandrele imaginii capătă naturalitate întocmai și la timp, ca orice minune. Îi este dat acestui receptacul să simtă sofianic „ploaia zborului, cu pene”, ninsoarea unui alt sens, briza înghețată, după zbor pentru „un mult mai aprins ideal”.

Pe când Pământul răsare și apune, numai orizontul e aproape de cer. Uneori individualul asaltează întregul și atunci propriul sistem solar devine ptolemeic. Cum o plantă nu se poate vedea pe sine, imaginea insului chinuitoare e mijlocul unui câmp de rozătoare. „N-am cer / ce e mai departe de mine / sunt eu, negrul și înlăuntrul. / Cerul meu este de carne neagră”. Acestei utopii a empiricului îi corespunde sinele lărgit. „Noi suntem ca niște cuvinte / alcătuind unii lângă alții / un înțeles de frază / o vorbire întreruptă a unei mari ființe”. Întrebării, arborii îi răspund cu frunze, calul cu alergarea iar sinele, obsedant cu continuu Da.

Această stare de Da, această aporie a ființei este o ninsoare pe versanții alterității. Într-o „singură viață mare la care toți participăm, totul e tu”. „Și ție suflete al meu îți spun „Tu” / – Tu, suflete”. Organismul este în această ordine în luptă cu conștiința locuitoare, ca o luptă a inimii cu sângele cum se spune altundeva:”

„O, voi sumbre păcate față de propriul trup,
genunchi trădător și umăr laș
pântec insolent, coastă

prea fragilă ca să slujești noi corăbii
stern emoționat pentru nimic, arcadă
încoronând un ochi miop, bărbie
călcâi al lui Ahile, în plină față
implantat, șold
învinețit de greutatea unei săbii”

Funcția este ca în matematică tulbure a cantitativului.

Încă din simbolism, după curgerea romantismului istoric, poeticul a căutat să fie altceva. Se căuta sugestia, evanescentul altceva decât obiectul propriu-zis descris. Și de ce nu ar exista și altceva decât cuvântul, această trecere „cu sufletul gol până la plante”.

Necuvintele sunt poate pânza de apă freatică ce lucește pe a fi în peștera de întrepătrunderi a ideii și existentului.

Acel pom singur, de neapropiat pentru „noi care gândim cu gânduri și vorbim cu vorbe” stă în temeiul lui ontologic, poate pe o treaptă corespondentă cu a noastră, într-un labirint căruia nu-i știu decât ieșirea.

„O violentă mișcare de stele / pe bolta ce-abia o mișcăm” eliberează inima din sclavia „țărmului strict, de nervi și oase”. Nichita Stănescu scrie „cu colțul inimii”, reluând o poezie sentimentală cantabilă, ca „În dulcele stil clasic”, lamento care, ca orice confesiune lirică, are un stil al sincerității expirat, este o imaginație de gradul doi. Ca și la Ion Barbu, lamentațiile se alătură abstracțiunii. Poetul a pus într-o lumină de laser tipul de ideatică panteistă al poeziei populare, de noua circumscriere a „orizontului misterului” până la sublinierea lecturii mnemotehnicei și a încadrării antitezei din cântec în „Frunză verde de albastru”.

Așa cum omul se poate defini ca locuitor al logosferei, în propriul for calea celor „cinci feluri de a-ți pierde lumea”, a simțurilor pare o îndepărtare de focarul numenal în care „totul este lipsit de tot”. Este o nuanță orientală aici, ca la Eminescu și o replică dată „transcendenței fade” dintr-o viziune a poeziei contemporane: „și mi-era milă de lucruri că existau / și le iubeam și aș fi vrut să le apăr / împotriva propriilor mele priviri / împotriva propriului meu auz”.

În carcasa atentă a corpului „fiece mirare e un nume” printre „clipele mari ca niște becuri” și unul din cele mai importante studii care s-ar putea face este asupra ideii de timp la Nichita Stănescu unde termenul

este dislocat, cronologia mecanică relativizează în revelație continuă, care presupune un tip de distrugere.

Ancora visurilor, dorurilor, patimilor, ține acest obiect zburător o vreme în raza privirilor noastre. „Durere albastră-mi întind peste creștet / să-mi țină loc de cer” și-ntr-o „Turnare de soare pe pământ” viziunea este organicistă, piramidă a matricelor goetheene cu vârful în jos. „Imensă pâlnie de trupuri, trecând prin nori / trecând prin aer, rotitoare / umplând la nesfârșit pământu-n miez, și arareori / lucioasă, nefumegătoare”. Schimbat în cuvintele tensionate ale unor „vorbiri de vânt și fum / cum pe ruguri grecii cei antici”, Nichita Stănescu redeschide întrebarea lui de ce și a lui cum cosubstanțial și ne cheamă la un fel de apropiere:

„Mă ține în palma ei acuma
mâna cu cinci degete strânse ecou
Plânsem cât plânsem, apoi șezum
ca să renaștem din nou”

(Comunicare la COLOCVIILE „NICHITA STĂNESCU”
10 decembrie 1985), Ploiești.

Nichita Stănescu – contribuții documentare

Mihai Apostol

Orașul mai trăia febra luptelor din ianuarie. Starea de asediu, declarată de Consiliul de Miniștri la 3 februarie 1933, punea sub regim excepțional orașul Ploiești, ca și zonele petrolifere și industriale din Valea Prahovei. O liniște aparentă se instaurase. Dar revolta mocnea…

În această atmosferă încărcată ce plana peste cetatea de scaun a „aurului negru”, într-un cartier sărac, cu mulți lăutari (urmași ai robilor mănăstirești ce constituiseră prin 1832-1833 breasla lăutarilor ploieșteni), mai apropiat de Obor decât de Rafinăria „Vega”, în Piața Sârbească (impropriu denumită astfel de pe urma unor slivineni aciuați de urgia turcească, după pacea de la Adrianopol), mai precis pe strada General Cernat nr. 2 (astăzi str. Buciumului nr. 1), vedea lumina zilei, la 31 martie 1933, un copil bucălat și blond, la nașterea căruia ursitoarele

își pogorâseră harul asupra scăldătorii. Era primul copil al unei tinere familii modeste. Părinții, Nicolae și Tatiana (descendenta unui interesant arbore genealogic), l-ar fi vrut fetiță, însă… în fața realității l-au numit: Hristea-Nichita, dar au continuat să-l trateze ca pe o fiică…

„Nu mă prea deosebeam de fetițele din mahala după port, până când într-o zi am încasat un toc de bătaie de la maică-mea din pricina faptului că, arătând ceva necuviincios la vedere vecinei mele Marcela, i-am zis „sâc că eu sunt băiat, iar tu ești fetiță”, iar aceea, de pe atunci, s-a dus cu sfori de lacrimi la maică-sa întrebând-o că ea de ce nu este băiat”[1] .

Copilăria lui Hristea-Nichita se desfășoară în această ambianță. Deși părinții (tatăl era croitor, mama casnică) dispuneau de o locuință igienică, cu patru camere, plus dependințele (casă evaluată în 1950 la un venit anual de 25.200 lei), și aveau o stare materială satisfăcătoare (un venit anual pe meserie de 201.540 lei, în aceeași perioadă)[2] care le permitea să asigure o alimentație bună[3] copiilor (între timp se născuse și al doilea copil), Hristea-Nichita, bine dezvoltat de altfel, este cam bolnăvicios.[4] Copilul are însă o fire deschisă și dă semne de inteligență deosebită.

Se pare că influența „spațiului ploieștean” de care avea să își amintească cu dragoste și pe care avea să îl asemuie spațiului mioritic, ca și influența lăutarilor, despre care George Enescu spunea că trebuie „să le mulțumim că ne-au păstrat muzica, această comoară ce abia acum o prețuim; numai dânșii ne-au dezgropat-o, au trecut-o și au dat-o în păstrare din tată în fiu, cu acea grijă sfântă ce o au pentru ce le e mai scump pe lume: cântecul!”[5], și-a lăsat amprenta în mintea copilului Hristea-Nichita. Nu intrase la școală când înrâurit „de vântul poeziei populare și lăutărești care bântuia atât de vehement prin orașul meu de baștină”[6], compune primele versuri.

O primă exemplificare datează de prin toamna lui 1940 și se păstrează grație mamei sale care i-a „transcris-o pe un petic de hârtie”:

„Într-o zi, cam pe la prânz,
Gheorghiță mergea cu-un mânz,
Cum mergea cu mânzu-agale
Îi ieși un hoț în cale.
Hoțul fiind bandit din fire
Îi luă mânzul cu grăbire.
Gheorghiță rămase cu buza umflată

Că n-a avut cu el o bâtă lată
Pe bandit să-l bată."[7]

În aceeași toamnă, printr-un decret regal, România este proclamată „Stat național legionar", iar trupele hitleriste intră în țară ocupând principalele puncte strategice în Valea Prahovei, în București și pe Prut. Urmează „masacrul de la Jilava" și asasinarea istoricului Nicolae Iorga și a economistului Virgil Madgearu.

Era toamna în care Hristea-Nichita devine școlar. Este primit în clasa întâi a Școlii primare de băieți nr. 5 din Ploiești, str. Romană, cea la care învățase, între 1915-1919, „neasemuitul poet Geo Bogza", căruia Nichita îi va dedica, în 1970, volumul „În dulcele stil clasic".

Viitorul său coleg de liceu și facultate, Eugen Simion, într-un studiu consacrat „Unui poet al transparenței" afirma că Nichita „învăța bine dar fără tragere de inimă și, dacă putem să-l credem pe cuvânt, în clasa întâi a rămas repetent (dar faptul nu e deloc sigur), pentru că nu înțelegea în ruptul capului cum pot fi trecute cuvintele în semne (litere)".[8]

Consultăm documentele… Copilul Hristea-Nichita nu numai că nu rămâne repetent, dar termină clasa întâi cu media generală 9,32, clasificat al treilea din 29 elevi promovați, iar la materia care îl învățase „cum pot fi trecute cuvintele în semne" cu media anuală 8, 66.[9] „Acum, aici, în clasa I primară, afli deodată că vorbești, și numai că vorbești în genere, ci și că vorbești o limbă anume. Limba copilăriei este brusc tăiată. Cele cinci degete cosmice ale ei sunt retezate și în locul lor cresc literele – și mai presus de toate mărețul O-I, OI".[10]

Revelația literelor, a scrisului în general, îl va tulbura pe copil, dar nu în sensul nereceptării modului de a transcrie cuvintele, de a le face transmisibile, ci în acela al fascinației. Descoperirea îl va impresiona adânc, îl va cuceri. Ea se va întipări în subconștient și va răbufni mult mai târziu în „Descrierea lui A",[11] sau în „Pean":

„Ce ești tu, A?
tu, cea mai omenească și
cea mai absurdă literă,
o, tu, sunet glorios!
Cu tine mă lupt,
în tine azvârl ființa mea

ca odinioară Acheii calul troian
în Troia”.[12]

Sfârșitul clasei întâi coincide cu dezlănțuirea războiului de către Germania hitleristă împotriva Uniunii Sovietice, în care, fără consultarea poporului român, este împinsă și România. Începe o perioadă de constrângeri, de privațiuni care vor marca experiențele copilăriei lui Hristea-Nichita.

La terminarea clasei a II-a obține media generală 8,62 clasificat al șaselea, iar la Limba română media anuală 8.[13] La examenul antropometric realizat la sfârșitul anului școlar, 11 mai 1942, constatăm că elevul avea o înălțime de 139 cm și o greutate de 34,5 kg, deci era bine dezvoltat.

În clasa a III-a (1942-1943) intervine, se pare, o mutare temporară a părinților din Ploiești. După două trimestre urmate la școala de pe str. Romană, copilul este nevoit să se transfere la Școala primară mixtă din Bușteni (conform adeverinței înregistrate sub nr. 122/1943).[14]

Învățătoarea Vasilica Nicolau, de la școala din Bușteni, îl apreciază ca pe un elev eminent. Situația trimestrului al III-lea din catalogul clasei a III-a băieți de la școala din Bușteni nu înregistrează în dreptul lui Stănescu Hristea-Nichita decât nota 10, astfel că media generală cu care încheie anul școlar este 9,13.[15]

Bombardamentele din vara lui 1943, în special cel din 1 august, îl impresionează puternic:

„Ardea orașu-n depărtări de fum,
ardea sub avioane rugu-i rece”.[16]

deși pe unele le trăiește de la distanță, din satul unde era evacuată familia:

„Nu mă mai gândeam la nimic.
Mama s-a dus la oraș și-o să aducă pâine”.[17]

În ultima clasă a școlii primare, a IV-a, anul școlar 1943-1944, elevul revine la școala din Ploiești și se clasifică al treilea din 30 de elevi promovați, cu media 10 la Citire, 8,66 la Gramatică, 9 la Istorie, Geografie, Cunoașterea naturii și Matematică ș.a.m.d.[18] Învățătorul re-

marcă interesul pe care elevul îl acordă părții literare, dar și matematicii, constată că e un bun coleg, cu dragoste de muncă și îi eliberează certificatul de absolvire a patru clase primare nr. 158 din 1 aprilie 1944.[19]

Vara fierbinte a lui 1944 cu cea mai lungă vacanță din istoria școlii românești… Răsturnarea dictaturii militaro-fasciste marchează un moment hotărâtor în dezvoltarea țării noastre pe un drum nou, ascendent, de care va beneficia și Hristea-Nichita.

În toamnă, Nichita, este admis în clasa I a Liceului „Sf. Petru și Pavel", în baza concursului depus, pe care o sfârșește cu media 7 la Franceză, 7,50 la Matematică, 8 la Română și Istorie, 9 la Șt. Naturale etc.[20]

Oare, să fie aievea?... că acum „când era copil (la Ploiești, în spatele străzii mari, acolo unde mahalaua începe să-și sune oasele și tingirile) a închipuit, cu cazmaua, într-un colț al curții, harta României.

„Eu ședeam la izvoarele tuturor râurilor și turnam apa cu cofa în albiile lor și eram fericit că toate se varsă în Dunăre. Noaptea înveleam harta cu ierburi și cu crengi."

„…Când era copilul care este și nu se va sfârși…"[21]

Nu era totuși iubitor al geografiei. În clasa I liceală obține media 7,50 la acest obiect de studiu, dar în clasele ce urmează e mereu în scădere: 5,50 în clasa a II-a, 6,50 în clasa a III-a și abia 5 în clasa a IV. De altfel singur mărturisește cu un prilej oarecare: „în unele ore lungi și plictisitoare, cum ar fi bunăoară cele de geografie, care nu m-au interesat niciodată…"[22] era preocupat de poezie.

Încheierea clasei I coincide cu terminarea războiului, cu isprăvirea vicisitudinilor ce îl însoțeau. Copilăria marcată de încercările la care era supusă de conflagrația mondială începe de abia acum să fie simțită… A doua copilărie…

Clasa a II-a (anul școlar 1945-1946) înregistrează, cu excepția Geografiei, medii, în general, bune: 7,50 la Română, 6,50 la Franceză, 7 la Istorie, 8,50 la Matematică (poate acum se înfiripă în mintea lui Nichita aserțiunea după care „matematica este, într-o formă sau alta, prezentă în orice act al nostru de gândire. Literele sunt totuna cu cifrele. Fenomenele sunt totuna cu simbolurile. Matematica, prezentată în secolul nostru drept știința științelor, e în realitate o religie. Religia religiilor. E de fapt poezia dură. Poezia poeziei poeziilor."[23]), 7,50 la Șt.

fizico-chimice, 8 la Șt. naturale, 7,50 la igienă, 10 la Purtare etc.[24]

Copilul a crescut. A început să aibă probleme. Pubertatea își spune cuvântul… Elevul Stănescu Hristea-Nichita obține doar media 8,50 la Purtare în clasa a III-a, și abia 5 la Franceză, 5,50 la Șt. naturale (o materie la care avusese întotdeauna note foarte mari, deși se pare că nu i-a plăcut), 6 la Matematică, 7 la Română, Șt. fizico-chimice și Igienă, 7,50 la Latină și numai la Istorie 8,50.[25]

Criza de pubertate continuă și în clasa a IV-a. Elevul este dezorientat în vălmășagul de după război. Abia obține media 5 la Română și Geografie, 5,50 la Franceză, Germană și… Istorie (de necrezut), 6 la Șt. naturale, 7 la Latină, Matematică și Fizică, în sfârșit 8,50 la Igienă și Purtare.[26]

În cursul anului școlar al clasei a IV-a are loc proclamarea Republicii Populare Române, Congresul de unificare a P.C.R. și P.S.D. și de creare a partidului unic al clasei muncitoare, se votează noua constituție a țării, are loc actul naționalizării principalelor întreprinderi industriale, miniere, bancare, de asigurări și de transport. Iar în vacanța de vară Marea Adunare Națională votează legea pentru reforma învățământului.

Ca urmare a reformei Nichita este înscris în toamna lui 1948 în clasa a VIII-a B a Liceului de Băieți din Ploiești (în matricolă se va preciza că a fost înregistrat „pe baza certificatului eliberat de liceul teoretic nr. 1 Ploiești sub nr. 465 din 23.II.1949")[27] pe care o încheie cu media generală 7,50. Avea media 10 la Română și doar 5 la Matematică. Poate îndrăznise să-i demonstreze profesorului că:

„Unu și cu unu nu fac doi,
unu și cu unu fac trei
sau patru, sau cinci…
Unu tare și cu unu moale
fac unu tare și cu unu moale
sau o cămilă
Șaptesprezece fără unu
fac douăzeci și unu,,
cinci și cu patru
fac un cal.
Opt fără trei

Fac cât vrei,
O mie nouă sute
A fost,
Două mii
Va să vie.”[28]

În clasa a IX-a (taxa școlară se ridica atunci la 13.040 lei)[29] obține media 9 la Română. Dar minima rezistență la celelalte materii străbate catalogul în dreptul său: corigent la Matematică și Fizică în semestrul II și cu mediile anuale 5 la Geografie, Șt. naturale și Fizică și 5,50 la Matematică și Rusă.[30]

Eugen Simion ne relatează că, prin 1950, puteai observa pe coridoarele liceului ploieștean „un băiat dolofan cu coama blondă, înconjurat mereu de un grup de amici fideli, băieți dezghețați și orgolioși, „ploieșteni” în sensul cel mai bun, adică bășcălioși, cu vorba în dungă. Stănescu Hristea-Nichita, băiatul blond, era șeful lor și își crease o reputație considerabilă de caricaturist. Semna săptămânal la gazeta de perete, cu pseudonimul H, desene teribile pe teme de morală școlară (…) Crescuse mare, trupul lui robust îi atrăsese porecla de Grasul. „Grasul” cânta la pian și citea mult, era volubil, punea la cale mici farse. Provocat, răspundea cu insolență, n-arăta nici un complex: nici unul din acele semne ale proverbialei timidități a poetului. Avea succes pe toate planurile, era zilnic văzut prin curtea liceului sau pe stradă cu o fată care-l urma ca o umbră”.[31]

În clasa a X-a situația școlară se redresează total. Adolescentul Nichita învață bine: doar două medii de 6 (Matematică și Rusă), 7 la Franceză, Istorie, Șt. naturale, Fizică, 8 la Română, 9 la Cultură fizică și 10 la Geografie și Desen. Se ridică însă alte probleme. Tânărul a devenit frondor, „băiatul blond și mare, sfida eticheta severă și într-o zi apare la școală cu o sprânceană rasă. Emoție, veselie printre amici, indignare printre autoritățile liceului”.[32] Autorul relatării nu mai reține „cum a fost sancționat elevul Stănescu Hristea-Nichita pentru actului lui de contestație suprarealistă”, dar ne asigură că din această întâmplare „s-a ales cu reputația de spirit liber, neserios la modul simpatic, inventiv”. Conducerea liceului, consiliul profesoral n-a zâmbit însă. A luat măsura de a-l muta pe elev, disciplinar, într-o altă clasă, a X-a C, și i-a acordat 5 la

Purtare[33] pe semestrul I.

Tot acum „într-o zi, contestatarul citește o parodie după „Cioara” lui Topârceanu cu artificii lexicale („modernisme”) care înspăimântă pe profesorul de română. Altă dată, închină un ciclu de poeme vidanjorilor din oraș, numiți pe numele lor argotic, versuri cu un limbaj crud, porcoase, șmecherești, cu o tehnică impecabilă. Aici apare, prima oară, noțiunea de râsul-plâns ploieștean din care poetul va face mai târziu un concept liric. Poemele circulă printre elevi, plac…”[34]

O mărturisește și Nichita… „Topârceanu, pe noi adolescenții unei vârste a Ploieștiului, ne-a salvat de vulgaritate (…)”

La Ploiești, adică în acest oraș festiv al limbii române, unde întețirea silabei înroșește oul și epitetul deraiază crivățul iarna, la Ploiești, unde s-a înnodat frânghia limbii de gâtul unui mut pentru întâia oară și unde prea în viitor s-a arătat limba…”[35]

Iar cu alt prilej: „Produsesem vreo două sute de poeme argotice, foarte apreciate de prietenii mei, teribiliste și obrăznicite, eu fiind pe atunci rău de cuvânt, fără mamă, fără tată și fără nici un Dumnezeu. (…) Poeziile argotice, făcute toate în gând, majoritatea nu cred că ar suporta lumina tiparului, ele având mai degrabă o natură jucată, natura primitivă a teatrului, provocând un fulger brusc, o anumită stare, nepropunându-se niciodată meditației. Din punct de vedere al sentimentului, ele sunt descărcări fulgurante și tipul lor special de baroc țigănesc sau, dacă vrei, de baroc de mahala seamănă foarte tare cu vechiul teatru popular de păpuși.”[36]

„Farsele, calambururile” dibace, „garagața” inteligentă a adolescentului de atunci vor persista în amintirea poetului. Peste ani, uimit poate, el se va întreba cu nostalgie:

„Ce s-a întâmplat cu băieții aceia superbi
de la sfârșitul războiului?
……………………………………
Unde sunt acei adolescenți
îmbrăcați ca niște domni melancolici
pe care ochii noștri măriți îi încadrau
în rama pleoapelor ovale?”[37]

Pentru că era convins încă de pe atunci:

„Noi nu vrem să fim geniali,
Noi vrem să fim trimbulinzi”[38]

Ultimul an de liceu, 1951-1952 (în ianuarie 1952, cu prilejul centenarului marelui dramaturg I.L. Caragiale, liceul capătă denumirea scriitorului prahovean), se desfăşoară într-o zodie mai calmă. Două medii de 6 doar (Matematică şi Chimie), două de 7 (Rusă şi Fizică), două de 8 (Română şi Geografie), patru de 9 (Istorie, Psihologie, Franceză şi Purtare) şi trei de 10 (Şt. naturale, Constituţie şi Desen).[39]

Un bilanţ, la acest capăt de drum al elevului Stănescu Hristea-Nichita, se impune. O familie modestă… Un copil bine dezvoltat, muncitor, inteligent, sociabil… dar insolent în privinţa tiparelor stabilite, marcat de persiflaj… pe care îl împarte cu dărnicie. Şi aici… se încheie biografia elevului Stănescu Hristea-Nichita… Pentru că „…poetul nu are biografie. Biografia poetului e opera lui”.[40]

1.NICHITA STĂNESCU, Respirări, Ed. Sport-Turism, Buc., 1982, p. 311.
2.Liceul „I.L. Caragiale” Ploieşti, inv. 11/1949, nenumerotat.
3.Arh. St. Ploieşti, Şcoala generală nr. 29 Ploieşti, inv. 104/1940, p. 102.
4.Ibidem, inv. 109/1943, p. 30.
5.GEORGE ENESCU, Despre muzica românească, Muzica, an. III, nr. 5-6/1921, p. 115.
6.ADRIAN PĂUNESCU, Sub semnul întrebării, Ed. Cartea Românească, Buc., 1979, p. 521.
7.Ibidem.
8.EUGEN SIMION, Scriitori români de azi, I, Ed. Cartea Românească, Buc., 1978, p. 164.
9.Arh. St. Pl., Fond cit., inv. 104/1940, p. cit.
10.NICHITA STĂNESCU, Cartea de recitire, Ed. Cartea Românească, Buc., f.a., p. 142.
11.Idem, Epica magna, Ed. Junimea, Iaşi, 1978, p. 6-8.
12.Idem, Necuvintele, Ed. Tineretului, Buc., 1969, p. 7
13.Arh. St. Pl., Fond cit., inv. 105/1941, p. 169.
14.Ibidem, inv. 107/1942, p. 100.
15.Idem, Şcoala primară mixtă Buşteni, inv. 162/1942, f. 114 verso şi 115.
16.NICHITA STĂNESCU, Starea poeziei, Ed. Minerva, Buc., 1975, p. 7.
17.Ibidem, p. 5.
18.Arh. St. Pl., Şc. Generală nr. 29 Pl., inv. 109/1943, p. 30.
19.Ibidem.
20.Idem, Lic. „Petru şi Pavel” Pl., inv. 571/1944, f. 39.
21.FĂNUŞ NEAGU, Cartea cu prieteni, Ed. Sport-Turism, Buc., 1979, p. 62-63.

22.AURELIAN TITU DUMITRESCU, Antimetafizica. Convorbiri cu Nichita Stănescu, Suplimentul literar-artistic al „Scânteii tineretului”, an. III, nr. 23 (89), 5 iunie 1983, p. 10.
23.NICHITA STĂNESCU, Respirări, p. 314.
24.Arh. St. Pl., Fond cit., inv. 583/1945, f. 109.
25.Ibidem, inv. 598/1946, f. 185.
26.Ibidem, inv. 618/1947, f. 233.
27.Liceul „I.L. Caragiale” Ploiești, inv. 3/1948, p. 111.
28.NICHITA STĂNESCU, Starea poeziei, p. 377.
29.Liceul „I.L. Caragiale” Ploiești, inv. 11/1949, nenumerotat.
30.Ibidem.
31.EUGEN SIMION, Op. Cit.
32.Ibidem, p. 165.
33.Liceul „I.L. Caragiale” Ploiești, inv. 20/1950, nenumerotat.
34.EUGEN SIMION, Op. Cit.
35.NICHITA STĂNESCU, Respirări, p. 331-332.
36.AURELIAN TITU DUMITRESCU, Op. cit.
37.NICHITA STĂNESCU, Necuvintele, p. 79-80.
38.Ibidem, p. 83.9 38.Liceul „I.L. Caragiale” Ploiești, inv. 31/1951, p. 83.
40.AURELIAN TITU DUMITRESCU, Op. cit. în Nichita Stănescu interpretat de…, Biblioteca critică, Ed. Eminescu, Buc., 1983, p. 9.

Lecțiile lui Nichita Stănescu

Damian Necula

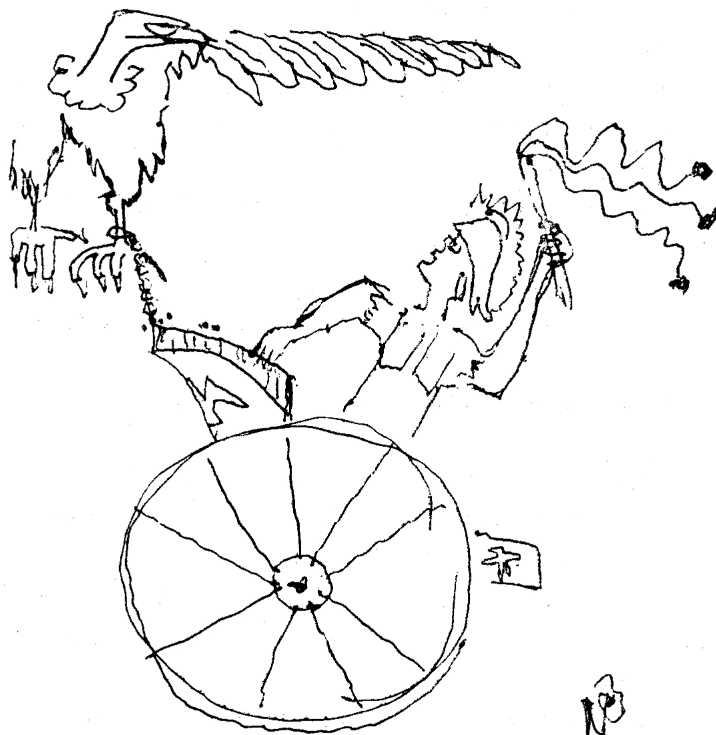
[…] Fascinația pe care „fenomenul Nichita” o are e pe zi ce trece tot mai mare, vine din faptul că poezia sa – și viața lui Nichita n-a fost decât poezie – răspunde celor mai mari deziderate ale omului. Și mă gândeam că trebuie să afirmăm un lucru care mi se pare de o mare exactitate, că niciodată până la Nichita poezia n-a fost atât de liberă. Tentația omului dintotdeauna a fost aceea a libertății. Ei bine, Nichita a găsit pentru poezie că trebuie rupte toate barierele, toate obstacolele, eliberând până dincolo de limită, aș putea zice, poezia de toate închistările în care mai trăia. Printr-un studiu viguros, Nichita a preluat experiența tuturor marilor înaintași. Și, fiindcă trebuie să ne amintim și despre existența particulară a poetului, pot să vă mărturisesc un gând pe care Nichita mi l-a spus demult, cam acum un sfert de veac, când Nichita avea cam tot un sfert de veac, că el înțelesese că trebuie să ucenicească la marii săi

înaintași, în sensul cel mai exact al cuvântului „a ucenici", adică își propusese, și a făcut asta, să citească un poet și „a-l citi", pentru Nichita, înseamnă mai mult decât știm noi că înseamnă verbul „a citi"; pentru Nichita însemna înțelegere deplină a resorturilor textului, a epocii în care a fost scris, a sensurilor intime ale textului, a rezistenței, a ceea ce dă rezistență peste timp textului, a mijloacelor prin care comunică poetul respectiv, a încărcăturilor spirituale, absolut totul de la idee până la sunet, și după acest studiu care însemna citirea câte unui poet, Nichita își propune să scrie o sută de poezii „à la...", „à la conu Mișu" cum îi spunea câteodată lui Mihai Eminescu, „à la Blaga", „à la Barbu", „à la Arghezi", foarte conștient de faptul că nu(-i) poți depăși, nu-ți poți expune propriile tale idei, decât după ce ai învățat foarte bine lecțiile.

Nichita a înțeles, după urcarea acestei scări de ucenicie, că trebuie de fapt să rupă muzicalitatea, cantabilitățile stabilite până la el etc., pentru a da libertate cuvântului care, spunea Nichita, este o ființă vie, este produsul cel mai sublim al omului. Nichita spune undeva, în discursul de recepție la primirea premiului de la Struga, că măreția omului stă în ceea ce are în două feluri cuvântul, într-o tânjire spre frumos și-ntr-o tânjire spre adevăr. Și că drama, se subînțelegea drama artistului, vine de acolo de unde el vrea să îmbine această tânjire spre frumos cu această tânjire spre adevăr. Calea poeziei este pentru Nichita Stănescu calea libertății depline. Nimic nu poate sta în calea poeziei, nu există nici un obstacol, nici o barieră. Poezia, sigur, se scrie la Nichita cu cuvintele, dar și cu necuvintele. Ea este deci expresia trăirii lăuntrice a cunoașterii profunde de dincolo de cuvânt. Pentru că și asta este o descoperire a lui Nichita, necuvântul, adică operația pe care poetul trebuie să o facă, pe care o face, care nu poate fi exprimată prin vorbele deja cunoscute. Crezând cu atâta tărie în preponderența cuvântului asupra umanului, tragedia cuvântului; a atras după sine, spunea Nichita, răzbunarea pumnului, a cuțitului și a glonțului. Nichita conjugă, în discursul său raționalul cu iraționalul, realul cu irealul, înțelesul cu neînțelesul, și până la urmă, cum am spus, cuvântul cu necuvântul. Înțelegerea noastră pedestră, în apropierea poeziei lui Nichita, este mereu șocată, doar că treptat ea trăiește revelația imposibilului devenit posibil, care este revelația libertății poeziei. Citind poezia lui Nichita descoperim că grila înțelesului obișnuit al cuvântului este definiția spartă cu puterea fanteziei po-

etice; și aceasta ni se pare descoperirea poate cea mai importantă a poeziei, operată prin Nichita Stănescu. Și cred că, aici există magnetul care ne adună pe toți și care va continua să adune în jurul poeziei lui Nichita Stănescu, prieteni, adoratori, poate chiar imitatori, pentru că poezia lui Nichita, după cum știți foarte bine, are totuși un sunet al ei recognoscibil, ușor cognoscibil, și din cauza asta, s-ar putea, nu sunt sigur că e adevărat, să nu permită urmași. Dacă poeții care vor veni după Nichita or să înțeleagă sensul deschiderilor operate de Nichita – și se pare că acesta e drumul pe care merge poezia – atunci lecția lui Nichita este o lecție majoră pentru literatură, poezia noastră și pentru, cred, poezia din toată lumea. […]

(Comunicare la „Colocviile NICHITA STĂNESCU
10 decembrie 1985 – Ploiești)

8 poeme
pentru un spectacol

Către Eusebiu

Ce mult se lungește cuvântul prin beregata ta
de lebădă decapitabilă
pe butucul existenței mele
înroșită de tine și posibilă.
Dacă mi-aș smulge masca
te-ai privi
copilule de tine
în foarte scurtul nostru fel de-a fi
și în nemărginime.
Ia uită-te la el,
debarcă!
Și noi ce facem
stăm pe țărm?
Aș mai muri o dată parcă
să înviem.

Către al doilea actor

Insuportabilă tandrețe
să înțelegi înțelesul.
Mă-ntorc și zic:
El pe care acuma îl spun
e mai zgârcit decât mine.
Mă bate o umbră pe tâmple.
Mă-ntorc către voi și vă zic:
din nou o să se pară
și o să se-ntâmple
ceea ce mă prefac
că vă zic.

Către alt actor

Nu te uita cu ochii tăi la mine.
Eu sunt cel mai cel mai nevăzut
care îngână pentru tine
vederea de la început.
Eu nu cuvinte-ți spun
ci lacrimi, –
tocmai de aceea sunt mascat.
Repet întruna infinitul
neinfinitului ce mi s-a dat.

Către al patrulea actor

Eu am sărit din faptul
că mă stângea cortina
aidoma mamei mele
care strângea buzele
părând a surâde.
Eu sunt sărutul ei
care nu s-a sărutat niciodată
decât numai cu cuvântul.

Către al cincilea actor

Eu sunt cel mai singur.
Eu am fost îndepărtat de flaut.
Am fost pus să bat la tobă.
Nu vă mai mirați
că Venus din Milo nu are mâini.
Mâinile ei sunt bețele
cu care bat la tobă.

Pentru al șaselea actor

Tu, cel mai sângeros copil al vieții mele,
versule scris din cuvinte
ca o mătrăgună-n creier
mă faci să te țin aminte.
Aplaudați-mă cu palme!
Smulgeți-mi chipul care mi-a rămas,
singurul ce-l am de după mască!
Aplaudați-mă cu palma pe obraz!

Către figurant

Voi, care mi-ați răpit
chipul meu din creieri,
voi, care mi-ați spart oglinda,
nu știți că brațele mele viguroase
au întemeiat colindul
numindu-l colinda,
iar pe scutul numit tavă
pe care în mâna mea dreaptă
îl țin când petrec
scândura scenei jilavă,
eu port peste el un cap retezat
de rege aztec,
pe care l-am numit pahar
sau cupă l-am numit.
Dar dacă vă e sete,
să beți din el vă invit,
alergător și eu pe scenă
vestind o veste
de la Maraton.

Către ultimul actor

Eu sunt umbra
când nici o lumină nu mă bate,
ruină a cuvintelor, cu o fereastră,
roata fără de căruță
de una singură rostogolindu-se
pe singurii de voi.
Ce frumos răsare soarele
peste noaptea de ieri.
A trecut în fine
și această secundă
născându-ne fără dureri.
Vă spunem la revedere
iar nu la adio
ființe care existați
în timp ce ființăm acuma
fără de suferințe.
Actori, spectatori, noi plecăm,
vă spunem la revedere
iar nu la adio
de-ar mai fi o dată ca asta
fiule, fiio!

Ultimul actor…

Eusebiu Ștefănescu

Condiția originară a poeziei este oralitatea – iată un gând care justifică spectacolul ca o formă ideală de comunicare a poeziei. Cuvântul rostit pătrunde cald în sufletul care-l primește. Adesea poeții și-au aprins inima și au purtat-o printre oameni.

– Oho! Ar zice Nichita Stănescu. Dar Nichita, el însuși descindea din acea stirpe de aezi ai poeziei orale și se cutremura de încremenirea cuvântului pe hârtie. Am conceput împreună, bineînțeles într-o noapte, un spectacol de Poezie. Era cu noi și Sorin Dumitrescu și ne-am entuziasmat de ideea spectacolului care coboară de pe scenă și pătrunde în lume. Am imaginat un disc așezat în mijlocul spectatorilor, două mâini care îmbrățișează sala, așa încât scena întreagă cu discul și cu mâinile deschise sugerau un trup imens format din oameni.

Nichita a închis ochii, s-a uitat la spectacol, i-a plăcut și i-a dat un nume.

– Bătrâne, dacă i-am dat nume e semn bun, are dreptul să fie. „Să fie” e un legământ, bătrâne. În noaptea următoare mă aștepta cu un fotograf să imortalizăm legământul. Apoi am discutat de Struga, de altele… Și deodată s-a ridicat și a zis:

– Bătrâne, în timpul vieții mele am iubit foarte mult, ba am și trăit-o, condiția de histrion. Sunteți șapte actori, vreau să fac o plecăciune pentru fiecare. Scrie Dora: lui Eusebiu… Și atunci mi-a fost dat să fiu martorul acelei clipe de har când s-au născut aceste poeme rupte din inima lui din care oricât luai rămânea aceeași. Nichita nu trăia pur și simplu – își crea viața în fiecare clipă după legile Artei, o re-crea ca o reiterare a gestului divin. Era un efort sublim de transfigurare, era un mod de a ne-muri și spectacolul „Nichita” era mai strălucitor și mai dătător de catharsis decât chiar poezia sa. De fapt era chiar poezia sa adusă la lumină în starea ei candidă de nenăscut pe care numai cuvântul spus, cuvântul care bate aerul o păstrează în căl-

dura lui de suflet. Și noi toți din jur eram din nou creați de el, după cum el dorea: buni, sensibili, geniali.

– Bătrâne, vreau să facem un spectacol mare. Cred în poezia spusă. Ai grijă, bătrâne, versul trebuie să-l treci întâi și încă o dată prin inima mea, și inima mea are 50 de ani, bătrâne, fii atent. Și asta nu-i de ajuns. Eu sunt „ultimul actor”, să-mi dai locul meu în spectacol. Să știi că urc cu voi în lumina voastră de scenă și vă zgândăr!

Dacă nu-l cunoșteam personal pe Nichita, nu simțeam acum și mereu, de când mă zbat să trec versul mai întâi și încă o dată prin inima Poetului – nu simțeam cu atâta sfâșietoare disperare că îmi lipsește din spectacol, în mod inadmisibil, cel mai mare Actor…

Căutarea tonului

Spectacol de muzică și poezie

Versuri inedite din creația lui Nichita Stănescu
Muzica: Doina Rotaru
Scenografia: Lavinia Mîrșu
Regia artistică: Eusebiu Ștefănescu
cu
Lucia Ștefănescu
Raluca Zamfirescu
Camelia Maxim
Dumitru Palade
Eusebiu Ștefănescu
Lupu Buznea
Dan Bădărău
și
Virgil Frîncu
Anca Vartolomei
Matei Alexandru
Daniela Udrescu
Tudor Florian
Ion-Bogdan Ștefănescu

ZILELE POEZIEI ROMÂNEȘTI

Nichita Stănescu

ZILELE POEZIEI ROMÂNEȘTI „NICHITA STĂNESCU”

Ediția a III-a
30-31 martie 1988

Miercuri, 30 martie
Teatrul Municipal Ploiești
Orele 10,00 – Deschidere festivă
- Cuvântul președintelui C.J.C.E.S. Prahova, prof. Gabriela Marinescu
- Cuvântul reprezentantului conducerii Uniunii Scriitorilor din R.S.R., scriitorul Dumitru Radu Popescu

Orele 11,00 – 15,00 – Sesiune de comunicări științifice: „Nichita Stănescu – universul poeziei și lumea contemporană”

Orele 18,00 – Spectacol muzical-coregrafic
- Montaj literar „A ara, arare”, prezentat de formația Casei de cultură a sindicatelor Ploiești
- „Stoluri” și „NinSoare” spectacol muzical-coregrafic pe versuri de Nichita Stănescu
- muzica: Dana Teodorescu
- coregrafia: Emilia Dan
- interpretează: Studioul de teatru „Echinox” Ploiești
- regia: Mihai Vasile
- Prezentarea filmelor de scurt metraj „Translație” (de Ionel Ivan) și „Nichita Azi” (de Mihai Vasile), realizate la Studioul „Echinox” Ploiești. Filmele au fost distinse cu numeroase distincții în cadrul festivalurilor de la Petroșani, Gura Humorului, Costinești ş.a.

Joi, 31 martie

Holul Teatrului Municipal Ploiești

Orele 10,00 – „Noduri și semne” – vernisajul expoziției de carte și grafică de carte (ilustrații la volumele de poezie ale lui Nichita Stănescu).

Muzeul de Artă

Orele 11,00 – „Nichitiana” – expoziție de artă plastică

Institutul de Proiectări „Prahova”

Întreprinderea „1Mai” Ploiești

Institutul Petrol și Gaze Ploiești

Liceul Pedagogic Ploiești

Orele 12,00 – 15,00 – Colocvii de critică pe tema: „Literatura română contemporană”

Teatrul Municipal Ploiești

Orele 18,00 – Festivitatea de închidere

- Festivitatea de premiere a laureaților concursului de poezie „Nichita Stănescu”, ediția a III-a
- Versuri în lectura celor premiați
- Decernarea marelui premiu „Nichita Stănescu” al Uniunii Scriitorilor din R.S.R.
- Spectacolul „În căutarea tonului” pe versuri de Nichita Stănescu, realizat de Teatrul Municipal Ploiești, în regia lui Eusebiu Ștefănescu.

Program editat de C.J.C.E.S Prahova

Redactor: FLORIN DOCHIA
Redactor artistic: MIHAI VASILE
Desene de SIMONA PREDESCU

SCRIITORII INVITAȚI LA ZILELE POEZIEI ROMÂNEȘTI „NICHITA STĂNESCU”

– ediția a III-a –

30-31 martie 1988, Ploiești

Constantin Chiriță
Cezar Baltag
I.D. Bălan
Radu Cosașu
Valeriu Cristea
Ovid S. Crohmălniceanu
Daniel Dimitriu
Ștefan Augustin Doinaș
Ion Drăgănoiu
Anghel Dumbrăveanu
Nicolae Dan Fruntelată
Mircea Ivănescu
Nicolae Manolescu
Dan C. Mihăilescu
Modest Morariu
G. Munteanu
Fănuș Neagu
Adrian Popescu
Nicolae Prelipceanu
Eugen Simion
Zaharia Sîngeorzan
Petre Stoica
Gheorghe Tomozei
Mircea Tomuș
Laurențiu Ulici
Cornel Ungureanu

Pro memoria

Constantin Hârlav

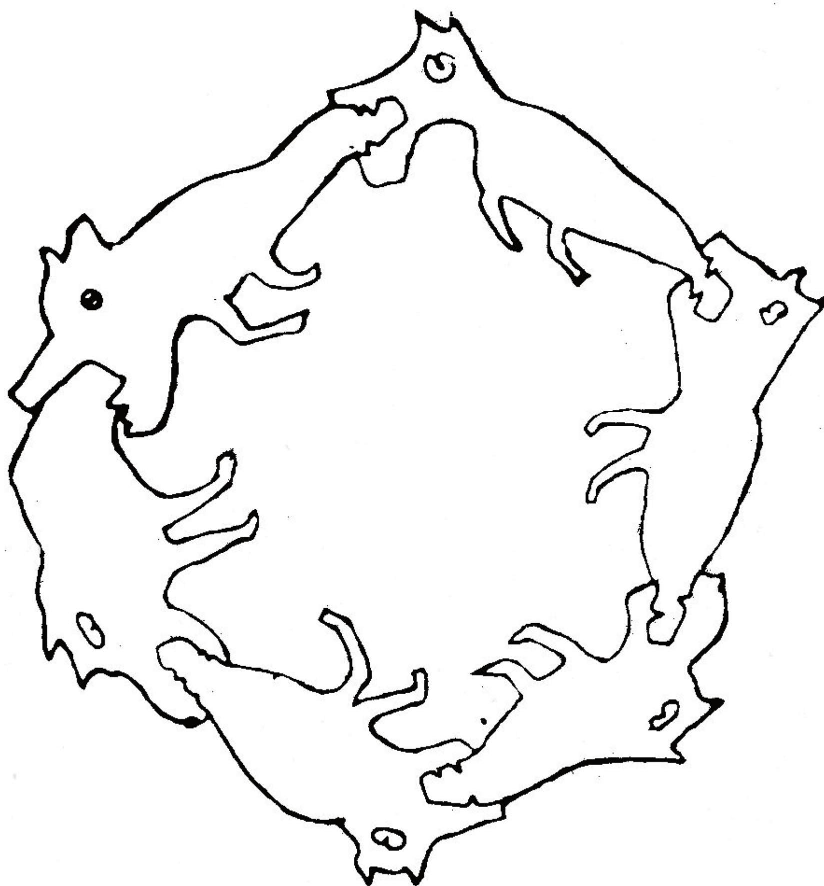
Cuprinse în amplul ciclu de manifestări politico-educative și cultural-artistice „Tezaur prahovean”, ediția a XVII-a, Zilele poeziei românești „Nichita Stănescu” tind să-și statornicească un profil distinct ca act de cultură definitoriu pentru viața spirituală a județului Prahova. Desfășurate timp de două zile (9 și 10 decembrie 1986), în organizarea C.J.C.E.S. Prahova în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din R.S.R., manifestările cuprinse în program au beneficiat de prezența scriitorilor: Constantin Chiriță, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, Anghel Dumbrăveanu, Mircea Tomuș, Ana Blandiana, Petre Stoica, Valeriu Pantazi, Nicolae Prelipceanu, Denisa Comănescu, Laurențiu Ulici, Florin Iaru, Nicolae Iliescu, Ioan Dan Nicolescu, Valeriu Sîrbu, Marta Bărbulescu, Simion Bărbulescu, N. Rădulescu-Lemnaru, Ion Neață, Ion Stratan, care au participat la sesiunea omagială de comunicări dedicată vieții și operei lui Nichita Stănescu, la întâlnirile cu cititorii (la întreprinderile de „Rulmenți grei” și „Dorobanțul”, la liceele „I.L. Caragiale” și pedagogic, precum și la Institutul de petrol și gaze), la vernisarea unor expoziții (documentară și de artă plastică), au vizionat spectacolele de poezie din cadrul concursului de interpretare a poeziei lui Nichita Stănescu.

Juriul special al Uniunii Scriitorilor a acordat, pentru întreaga activitate poetică, Marele premiul pentru poezie „Nichita Stănescu”, poetului Anghel Dumbrăveanu.

În cadrul concursului de poezie, rezervat membrilor cenaclurilor literare, au fost premiați de Comitetul județean de Cultură următorii tineri poeți: Călin Angelescu (Ploiești), Ion Iancu (Focșani) și Mircea Dobrovicescu (București). De asemenea a fost acordată o mențiune specială elevei Luiza Scalat (de la Liceul Pedagogic din Ploiești).

Pentru interpretarea poeziei lui Nichita Stănescu, concurs la care au participat recitatori și grupuri de recitatori din Prahova, Tulcea, Cluj, Dâmbovița, Suceava, juriul a premiat pe Călin Nemeș din Cluj-Napoca.

De asemenea a fost acordat un premiu special spectacolului de poezie „În căutarea tonului”, realizat de un colectiv de actori de la Teatrul Municipal Ploiești și un colectiv de instrumentiști din orchestrele Filarmonicii „George Enescu” și Operei de stat din București, pe muzica Doinei Rotaru și în regia lui Eusebiu Ștefănescu.

Anghel Dumbrăveanu

Cuvânt rostit cu prilejul primirii Marelui Premiu de Poezie NICHITA STĂNESCU – 1986 în sala Teatrului Municipal Ploiești

Primind premiul care poartă numele unuia dintre cei mai mari poeți ai acestui timp, mărturisesc că ființa mea este mai emoționată decât oricând în lungul drum ce m-a adus până aici. Cum să fi bănuit, acum mai bine de două decenii, când l-am cunoscut pe Nichita Stănescu și m-a dăruit, în aura unei clipe de neuitat, cu abia apăruta sa carte, „Dreptul la timp”, cum să fi bănuit atunci că viața mea avea să se cuprindă atât de miraculos de acel farmec sfânt al nemuririi lui, cum să fi știut că geniul acestui poet nepereche avea să-mi lumineze atât de înalt și fără seamăn vremelnica-mi trecere?

Nichita Stănescu a fost un spirit princiar, de o rară vivacitate și măreție, un visător lucid și seducător ca un veac ce va să vină. El respira tot timpul poezie. Risipea cu noblețe idei strălucitoare, iar gesturile lui păreau rupte dintr-o lume care ne scapă. Aș zice: fericiți cei ce l-au cunoscut, dacă n-aș fi sigur că nu l-a cunoscut nimeni în sensul deplin. Când apărea Nichita Stănescu, lumea se organiza din nou după legile lui pe care le respira cu surâsul, le cânta cu albastrul curat al privirii lui nemărginite, le descânta în cuvinte ce deveneau numai ale lui, cuvintele și necuvintele lui, jerbe scăpărătoare de fântâni înstelate și jertfe de gânduri aduse pe cărări deslușite numai de el, care rămâne un miraculos și veșnic călător teritoriu magnetic ce atrage și consumă mulțimi de astre rătăcitoare. Ca niciodată în literatura română, plecarea în eternitate a unuia din geniile neamului a produs o uluire generală. O iubire și o admirație, care se amplifică mereu în toată țara și dincolo de fruntariile ei, descoperă și redescoperă măreția operei lui Nichita Stănescu. Această operă va determina mult timp de-aici înainte înflorirea liricii românești, prin profunzimea și valențele ei, prin spiritul ei înnoitor, prin consecințele incalculabile pe care le va avea asupra evoluției poeziei. Se cuvine să aducem recunoștința noastră orașului Ploiești, unde a răsărit acest nou luceafăr al poeziei românești, pentru tot ceea ce face întru cinstirea geniului

național care este Nichita Stănescu.

Mulțumind juriului care mi-a acordat acest premiu ce mă onorează și mă emoționează mai mult decât oricare din recunoașterile ce mi s-au adus, îngăduiți-mi să mă înclin cu adâncă admirație în cinstea operei nemuritoare pe care Nichita Stănescu a lăsat-o moștenire, peste timp, neamului nostru.

Curtea retorilor

Nu era nici mai în ani decât ei
nici retor mai bun
Îndeajuns de-ncercat
să le-nțeleagă ambițiile
pământeștile ezitări emoția pură
Nu și trădarea
Îndeajuns de-nțelept
să-i îndrepte la drumul de stele
prevenindu-i asupra întâmplărilor ce ar putea
să le modifice cursul vieții
sau crezul
Cu fața spre dezamăgire
în aparenta absență a clipei
le vorbea calm abstras
privind zarea fără acces
în ordinea firii
Voi merge mai departe de-odată
cu fiecare din voi le spunea
Ei neputând să aleagă
sensul de azur al ideii
se cercetau derutați
Numai cel amăgit de-o rătăcită iluzie
îi sărută cu smerenie fruntea
Iar el recunoscându-i surâsul făcut
se încurajă în ascunsa lui hotărâre
fără a-i dărui un cuvânt.

Poeme în facsimil

Comunicate de Valeriu Pantazi

Către Daniel

Respirare îmi pari tu frate printr-un plisc
de vultur
Singurătatea sus de tot sus de tot
Când bărbăteasca ta gingășie
O văd și nu o văd.
Înfrigurat mă uit eu cu numele meu
Nichita la tine
Cum leneș și nedoborât plutești
Știu că frigul tău înalt e și pentru mine
Știu că ești și nu ești
Jos de tot unde stau
De frică de leu și de leopard
Strig Ah și Au
Sus în frigul de sus
Ia-mă la tine frate
Nu mă lăsa singur

Către Daniel

Respirare îmi par tu toate printr-un plisc
de vultur
Singurătatea sus de tot sus de tot
Când bărbăteasca ta gingășie
O văd și nu o văd.
Înfrigurat mă uit eu cu umerele mele
Zvâcnite la tine
Cum leneș și neslobozit plutești
Știu că frigul tău înalt e și pentru mine.
Știu că ești și nu ești
Jos de tot unde stau
De frică de leu și de leopard
Strig Ah și Au
Sus în frigul de sus
Ia-mă la tine frate
Nu mă lăsa singur

Nichita către Valeriu

Când erai eram
Când mureai muream
Frunze pe un ram
Galbine cădeam
Vântul ne sufla
Cu aripa sa
Astfel că zburam
Noi doi când eram
Și ce toamnă lungă
Doamne ce prelungă
O cădeam noi doi
Turme mov de oi
Și al treilea
Și al treilea
Ne împătrea
Ne încincea
Ne-nșesea
Ne-nșeptea
Nunta de stele
Cu rază de lână
O fi bună
N-o fi bună
Nu știm că suntem morți

Nichita către Valeriu

Cînd erai eram
Cînd mureai muream
Frunze pe nufrau
Galbine cădeam
Vîntul ne sufla
Cu aripa sa
Astfel că zburam
Noi doi cînd eram
Şi ce toamnă lungă
Doamne ce prelungă
O cădeam noi doi
Turme mov de oi
Şi al treilea
Şi al turlea
Ne împătrea
Ne-nîncingea
Ne-nşesea
Ne-nşeptea
Nunta de stele
Cu [illegible]
O fi bună
N-o fi bună
Nu ştim, că sîntem noi

Către Daniel

Păsări moarte mult mureau
Liniște-n aer zburau
De ouat nu mai ouau
Ah și Au
Și Ah și Au
Mute pietrele mureau
Piramide se făceau
Până când se dezmureau
Ah și Au și Ah și Au
Noi eram toți fericiți
Ne născuți ci doar muriți
și și foarte fioroși
Oase albe dalb de oși
De trecea pe noi trecând
Alecsandru cucerind
Ah și A și Ah și A
Te cunosc pe dumneata
Păsări negre în nori albi
Doamne ce zburau
Florile albe florile dalbi
Mă mușcă steaua
Au, Au
Nu s-a terminat
Aur de împărat
Iar laptele
Negru-n nopțile

Nichita

Către Daniel

Păsări moarte ~~[illegible]~~ mult mureau
Liniște-n aer zburau
De murit nu mai murau
~~Ah și Au~~
Și Ah și Au.
Multe pietrele mureau
Piramide se făceau
~~[illegible]~~
Până când ~~se~~ se dezmureau
Ah și Au și Ah și Au.
Noi eram toți fericiți
Nenăscuți ci doar muriți
Și și foarte frumoși
Oase albe dalb de roși
De trecea pe noi Treaptând
Alexandru cucerind
Ah și A și Ah și A
Te cunoaște pe dimineață

Păsări negre în noi albi
Doamne ce zburau
Florile albe florile dalbi
Să mușcă pteana
Au, Au
Nu s-a terminat
Aur de împărat
Iară laptele
Negre-n noptile

Nichita

Nichita către Daniel

Sub sprânceana ta ochiul meu murea
Raza ta izbea umbră-ți eram
Negru și rece muream
Tu
Cu o sabie în mână treceai
Cum vântul mă decapitai
Ah și ce mi se rostogolea
În fântâna lui A
Capul rotund ca luna rotundă
Timpul întreg trăit ca o secundă
Cui i-e sete
Nască fete
Cui ieste doar de noi
La tăiat și la război
Beați-mi apă de sub gene
Tunuri sunt două sprâncene
Ce le port
În chip de mort.

Nichita către Daniel

Sub sprînceana ta ochiul meu murea
Roșu te izbea nuntă-ți ceram
Negru și rece muream
Tu
Cu o sabie-n mînă treceai
Cum vîntul mă decapitai
Ah și ce mi se rostogolea
În fîntîna lui A
Capul rotund ca luna rotundă
Timpul întreg trăit ca o secundă
Cui i-e sete
Varsă fete
Cui îi este doar de noi
La tăiat și la război
Beați-mi apă de sub gene
Tunuri sunt două sprîncene
Ce le port
În chip de mort

Către Valeriu

Ah dragostea noastră poezia
Ne-a jupuit umbra și iia
Ne-a lăsat pe amândoi cu inimile toate
Ca două blestemate infernale roșii roate
Noi coborâm doar de pe deal
Noi niciodată în aval
Iar sufletul domniei noastre este
Cel fătfrumos, cel din poveste
Noi singurateci știm
Că nemurind murim
Ah, frate, tu de ce ești tu altfel
Cu felul meu de fel.

Către Valeriu

Ah dragostea noastră poezi-a
Ne-a jupuit umbra și ia
Ne-a țărat pe amândoi cu inimile toate
Ca două blestemate infernale roșii roate
Noi coborâm doar de pe deal
Noi niciodată în aval
În sufletul domniei noastre ești
Cel făt frumos cel din poveste
Noi singuratici știm
Că nemurind murim
Ah, frate, tu de ce ești tu altfel
Cu felul meu de fel

Nichita către Daniel

Ne cădea tristețea jos la vale
Pe spinarea dumitale
Ah tu piatra moale
Ah tu piatră moale
Și știi că era
Totul ce era
Pasărea murea
Dar piatra trăia
Fumul
Două fumuri
Doii de fãpturi
Ne înălțăm din ruguri
Și din trandafiri
Și muream spre stele
Din sânuri de șapte
Ale maicii mele
Ce-n doi ne împarte
Și ne nisipește
Sus de tot, cerește
Și dezîmparte
Din șapte în șapte
De fiim noroi
La cuvânt doar doi
De al de noi.

Nichita Cartea Daniel

Ne cădea [illegible] jos la vale
Pe sprânceana dumitale
Ah tu piatra moale
Ah tu piatră moale
Și știi că era
Totul ce era
Păsărea murea
Dar piatra trăia
Fumul
Două fumuri
Doi de făpturi
Ne înălțam din ruguri
Și din trandafiri
Și mureau spre stele
Din sânuri de șapte
Ale maicii mele
Ce-n doi ne împarte
Și ne nisipește
Sus de tot, cerește
Și dezîmparte
Din șapte în șapte
De ~~[illegible]~~ fiim noroi
La cuvânt doar doi
De al de noi

Nichita către Valeriu

Ploaie de aer ploua în plămânii mei
Amestecată cu păsări zburătoare
Noi doi tot timpul am fost trei
Prilej a tot ce moare
Inimile noastre cimitire sunt
A tot ce înstrăinează și jignește
Morminte sunt pentru cuvântȘi necerește
Rămăseserăm pe un tărâm de altădată de odinioară
Un fel de fum
Al numai de această oară
Nerepetați ne repetăm
Cum morții cei mai tineri
Cum miercurea din noi sperăm
O sfântă Vineri.

Nichita către Valeriu

Ploaie de aer ploaia în plămânii mei
Amestecată cu păsări zburătoare
Noi doi tot timpul am fost trei
~~[illegible] doi am fost tot timpul~~
Prilej a tot ce moare
Inimile noastre cimitire sunt
A tot ce înstrăinează și jicnește
Morminte sunt pentru cuvânt
Și ne cerește
Rămaserăm pe un tărâm de altădată
de odinioară.

Un fel de fum.
Al numai de această vară
Ne repetați ne repetăm
Cum morții cei mai tineri
Întru miercurea din noi sperăm
O sfântă Vineri

Către Daniel

Să re înălțăm
În aer vulturii
În fericita oră aud te nășteai
Când te naștea
Tuturora multe ne apăruseră stelele
Când înoptam
Tu te nășteai te nășteai
Frumos copil urât al poeziei noastre
Cu versul meu eu te iubesc
Călătorind prin multele de castre
Ale avutului ceresc
Mă las domnind peste o clipă
Peste secundă eu regesc
Ah, prietene tu-mi ești aripă
La tot ce sunt
La tot ce esc.

Către Daniel

Să ne înălțăm
În aer vulturi
În fericita oră când te nășteai ~~[illegible]~~
Când te nășteai
Tuturora multe ne ajunseră stelele
Când cugetam
Tu te nășteai te nășteai
Frumos copil urât al poeziei noastre
Cu versul meu eu te iubesc
Călătorind prin multele de astre
Ale avântului ceresc
Mă las domnind peste o elipsă
Peste secunde eu regesc
Ah, prietene tu-mi ești aripă
La tot ce sunt ~~[illegible]~~
La tot ce esc

Studioul de teatru şi film Echinox
prezintă

Nichita AZI

UN POEM CINEMATOGRAFIC

„(…) Două dintre filmele premiate sunt, însă, într-o selecție strict subiectivă, cele mai bune din cele mai bune. Unul este NICHITA AZI. Un film în trei părți, datorat unor tineri cineaști ploieșteni de la cineclubul „Echinox” din localitate. Un omagiu de suflet adus amintirii și poeziei lui Nichita Stănescu. Filmul nu și-a propus o privire biografică sau nonografică, și nici memorizarea celor mai frumoase versuri ale poetului, pe care le avem cu toții în inimă și gând. A vrut mai mult, a încercat să întrupeze poeziile în imagine. Riscantă tentativă, dar onoare curajoșilor! Filmul este însăși lumea poeziilor lui Nichita, universul de simțire, de inspirație, de neliniște al creatorului. Versurile, cuvintele ar fi fost redundante. Rămân doar ca un ecou de glas al vârstelor poetului materializate în imagini. „De ce ungi cu ulei de măsline țeava pistolului?”. „Ca să fiu pregătit dacă izbucnește din nou primul război mondial”. Din vârsta de pe urmă se aude doar o întrebare-strigăt:

„Cât mai avem ca timp, vă rog frumos? Cât mai avem ca timp, vă rog frumos?” (…)

Călin CĂLIMAN
Cinematografia românească la câteva cote maxime
NICHITA AZI și VA FI LINIȘTE, VA FI SEARĂ…
(în Almanah enciclopedic al superlativelor – 1987, pag. 7.)

„(…) Cum am putea oare să expediem în treacăt, printre cele 15 (cincisprezece) filme propuse pentru premiul I (întâi), numai la una dintre cele 10 (zece) categorii ale palmaresului (eseu-poem cinematografic) o lucrare cum e NICHITA AZI, marea revelație, după părerea noastră și a altor membri ai juriului, a actualei ediții a Festivalului și nu numai, a ei? (…)”

Valerian SAVA
Orbita ascendentă a cinecluburilor
(în revista Cântarea României nr. 8/1987.)

„Am văzut, de curând, un film al cineaştilor din Ploiești, intitulat așa cum își semna poetul versurile dăruindu-le prietenilor, NICHITA AZI. Știam de intenția colegilor mei, de la o întâlnire pe care o avusesem împreună, la Lupeni, cu prilejul unui concurs al filmului „de ficțiune”, unde am discutat îndelung despre ficțiune, document, film jucat și altele. Cineaştii din Ploiești considerau că sunt datori cu un film poetului născut în orașul lor, dar mă temeam de programul înfățișat de ei: un film în care Nichita Stănescu urma să apară interpretat de un actor amator, și recunosc, mi-am exprimat o serie de îndoieli în privința unei astfel de tentative. Nu mi-l

puteam închipui pe poet cu chipul altcuiva (oricât eram asigurat că o să-i semene foarte tare…) nu vedeam pe nimeni rostindu-i versurile de parcă i-ar aparține, inventându-le, cu solemnitate frenetică, ca într-un joc sublim, magic.

Din fericire, cineaștii din Ploiești n-au urmat o astfel de cale răzgândindu-se, din mers. Am văzut, surprins și bucuros, un film în care ficțiunea era imaginea atașantă și paradoxală a stării de poezie pe care o emana prezența poetului (prezență nelimpezită brutal prin chipul unui interpret) căutată cu evlavie chiar, în însuși

misterul ei, sugerată prin asociații vizuale de mare expresivitate, în tonuri voit nesigure, subtil evocatoare, în impresii schimbătoare ce par, pentru o clipă, să câștige contur, redevenind taină. Plutește în film o aură de venerație, ca într-un ceremonial, o mișcare continuă, ritualică, în jurul unor detalii obișnuite care devin, printr-o privire insistentă în unduiri armonice, într-un fel anume relevante, miraculoase. Ele nu se vor o ilustrare a versurilor marelui poet (de altfel, doar înspre final se spune simplu, pios, o singură poezie a

lui Nichita), ci o încercare de a-i urmări, în deplină cuviință gândul, de a păși pe urmele fabuloasei sale fantezii, prin neobișnuitele legături între cadre, prin siluetări fulgurante și insistente planuri generale a căror incidență, subtil șocantă, dă naștere unor semne-simbol, timpul fizic părând că încremenește, dilatându-se, iar nemișcarea obiectelor dobândind o voluptoasă nevoie de descifrare, eliberându-se parcă, de condiția lor statică.

Filmul e un prilej de meditație gravă, tulburătoare, despre poezie ca o condiție de existență. Cu grație și infinită preocupare pentru cauza propusă, autorul, Mihai Vasile, reușește să te ducă alături de el, într-o călătorie-omagiu, ca un cortegiu prietenos și deloc trist, spre țărmuri de visare și prodigioasă speculație filozofică, așa cum au avut șansa să trăiască, în preajma poetului, cei care l-au cunoscut.

Desigur, în eșafodajul elegant al căutărilor colegilor mei, mai scapă elaborări alambicate, piezișe sau criptice, exprimări imprecis sintetice sau prea sigure, pe care autorii n-au mai avut răbdarea, sau puterea, să le șlefuiască sau să le reteze. Filmul NICHITA AZI rămâne, însă, pentru mine, în întregul lui, o reușită certă, un poem elegiac și patetic pentru o mare dragoste".

Andrei BLAIER

„ Pe urmele poetului…"

(în revista Cinema nr. 12 (298) / decembrie 1987)

ROSTIRI

la
NICHITA STĂNESCU

Selecțiuni din înregistrările realizate
cu prilejul „Zilelor poeziei românești
NICHITA STĂNESCU”,
5-7 decembrie 1986, și al
„Colocviilor NICHITA STĂNESCU”
12 decembrie 1988

Ana Blandiana

[…] Sper că nu așteptați să țin o cuvântare, n-am ținut niciodată în viață una și, dacă am noroc, n-o să țin nici de acum înainte.

Am venit la acest microfon pentru a vă citi o poezie, o poezie care […], deși pare că nu are nici o legătură cu Nichita, este legată pentru mine foarte intim de el, este una dintre puținele poezii care se leagă de un anumit moment fix în timp, de o anumită întâmplare. Este o poezie pe care am scris-o atunci când l-am văzut ultima oară pe Nichita, evident că nu știam că este ultima oară, nici nu intra în discuție așa ceva! A fost, însă… Nu-l mai văzusem pe Nichita de mult timp, cred că de ani chiar, sau în orice caz, de foarte multe luni și am fost foarte impresionată nu numai de faptul că mi se părea că este altfel decât îl știam, ci de faptul că am realizat văzându-l, brusc, cât de mult am înaintat în propria noastră viață. Vreau să spun că am avut viziunea că el, dar asta însemna că și eu, pentru că, chiar dacă cu câțiva ani mai mică, întotdeauna am simțit că aparțineam aceluiași timp, [noi, deci] am înaintat foarte mult ne aflam undeva foarte departe de acel timp care părea să ne caracterizeze. Vreau să spun că foarte mulți ani am fost împreună cu Nichita și cu mulți dintre colegii de la masa asta și cu mulți alți poeți și scriitori, scriitorii tineri ai țării noastre. Adică știam că nu ni se mai potrivește acest nume, deși se mai folosea uneori, și se folosea chiar dincolo de faptul că eram tratați deja de mulți ani ca niște adulți, cum din păcate și devenisem, și eram. Dar atunci, în clipa aceea care, apoi, în mod atât de dramatic, a devenit chiar ultima în care îl văzusem, am avut revelația, pentru mine însămi, că timpul trecuse. O să vă citesc această poezie. Dar înainte de asta vreau să vă mai spun ceva: …Vreau să vă spun o frază pe care o țin minte… În general trecem unii pe lângă alții atât de grăbiți și atât de tracasați, încât se întâmplă foarte rar să ne ținem minte unul altuia vorbele… De obicei, sau cel puțin așa sunt eu, este valabil pentru mine, am mult mai puternică prima imagine a oamenilor pe care-i cunosc, vreau să spun că

întotdeauna țin minte mult mai bine nu numai un om, ci și un loc, ca la prima vedere… Ei bine, țin minte o frază pe care mi-a spus-o Nichita atunci când ne-am cunoscut. Cred că aveam șaptesprezece sau optsprezece ani, el era un tânăr poet cunoscut deja, eu eram foarte necăjită și probabil am spus ceva de genul: așa n-o să mai pot suporta mult, sau: dacă continuă așa, cine știe ce-o să se întâmple cu mine, în orice caz o frază de genul acesta… catastrofic. Și Nichita mi-a spus atunci, într-un mod foarte drastic și care nu se potrivea cu felul lui de a vorbi care era plin de farmecul pe care i-l știm cu toți, mi-a spus: „Aproape Dor, fii atentă cum vorbești, cuvintele atrag faptele”. Nu… nu… cred că atunci nu m-a impresionat foarte tare această frază, cred că mi s-a părut mai mult o poantă, mai mult o „găselniță”. Ciudat cum, cu cât a trecut timpul, cred că este fraza lui Nichita, dincolo de versurile lui, pe care mi-am amintit-o cel mai des, legată chiar de mine însămi. Nu cred că atunci, în clipa aia, mi-am dat seama ce lucru important mi-a spus și cât de mult m-a influențat pe mine, pe mine ca om în primul rând și chiar ca scriitor, acest semn de exclamare, această credință care, acum știm cu toții, era extrem de adâncă pentru el, că vorbele nu sunt numai vorbe, că vorbele sunt în stare să creeze o realitate, că pot să dea naștere unor fapte și chiar unui destin.

Nu vreau să vorbesc mai mult și în general am un fel de spaimă de a vorbi despre oameni, despre cineva ca Nichita care nu mai este printre noi, despre cineva care nu poate să răspundă la cele spuse de noi. Întotdeauna mi-a fost milă de oamenii celebri, de faptul că un om foarte cunoscut, chiar dacă este foarte iubit, este extraordinar de lipsit de apărare. Pentru că în permanență numele lui, care circulă în afara lui, poate să fie întrebuințat, manipulat, transferat dincolo de propria lui viață și propria lui intenție și propria lui operă, în voința, intenția altora. Mai mult decât de celebrități îmi este milă numai de marile umbre, pentru că întotdeauna opera marilor artiști, opera unui mare poet cum este Nichita, rămânând în urma lui și devenind din ce în ce mai vie, este în același timp și lăsată la dispoziția tuturor,

lăsată la dispoziția noastră, a fiecăruia în parte. […] De multe ori legat de Eminescu m-am gândit la asta, am avut așa un sentiment, […] mi s-a întâmplat, uneori chiar în ultimii ani, când am văzut numele lui Eminescu, de exemplu, folosit în… [pur și simplu] folosit!, îmi venea să spun: purtați-vă frumos! Purtați-vă frumos cu el! Sigur, marii poeți ne lasă, lasă în urma lor opere, dar datoria noastră este să avem grijă de ea, să încercăm, indiferent de sensurile care în mod fatal și în mod minunat se adaugă marilor opere în timpul care crește peste ele, să încercăm să nu ne îndepărtăm de spiritul lor. Dacă sper ceva pentru Nichita, este ca toată dragostea care se va depune în generațiile care vor urma peste opera și peste numele lui să fie nu numai adevărată, căci nu mă îndoiesc că este, dar să fie și exactă, să se potrivească operei și spiritului lui Nichita.

Poezia despre care vorbeam se numește „Trup”.

Doar aureolă în jurul cuvântului
O aureolă palpabilă, desigur
Și chiar voluptoasă
Dar nu mai puțin inconștientă prin asta
Nu mai puțin trecătoare,
O aureolă care poate fi biciuită, flămânzită,
siluită, ucisă
Sau care poate muri pur și simplu
Stingându-se de la sine
După ce și-a făcut datoria
După ce a luminat ca un semn,
Ca o flacără deasupra comorii.

Rostire cu prilejul „Zilelor poeziei românești
NICHITA STĂNESCU” – decembrie 1986, Ploiești

Nicolae Ciobanu

[…] N-a trebuit să treacă prea mult timp să fim cu toții de acord cu faptul că Nichita Stănescu este unul dintre cei câțiva foarte mari ai poeziei românești și acest lucru este uimitor pentru că, după câte îmi dau seama, cu nici un poet român nu s-a întâmplat așa ceva, inclusiv cu Eminescu; au trebuit să treacă mulți ani, decenii chiar, pentru ca acești mari poeți să fie recunoscuți la reala lor valoare. Gândiți-vă la destinul lui Eminescu, al lui Bacovia, al lui Arghezi, Macedonski… și alții. Acest fenomen unic cred că într-un fel este explicabil în cazul lui Nichita, pentru că el, din capul locului, și acest lucru s-a observat fără nici un fel de echivoc, numai cei care n-au vrut nu l-au observat, [pentru] că Nichita este într-adevăr marele poet al epocii noastre. În ultimii patruzeci-cincizeci de ani, cu certitudine că el nu poate fi comparat cu nimeni în poezia românească. Întrebarea este însă alta: noi făcând asemenea afirmații, trebuie să le și argumentăm, pentru că, socot eu, e bine să încercăm a face dreaptă între ceea ce ține de entuziasmul nostru, de exultanța și de melancolia pe care o resimțim la tot pasul ori de câte ori ne gândim la opera [lui Nichita Stănescu] și la Nichita Stănescu, trebuie să încercăm să împăcăm această ipoteză ce ține de mitologia sui-generis care s-a creat cu atâta putere de acaparare în jurul operei și a omului, pe de o parte, și ceea ce reprezintă, în fond, valoare intrinsecă, obiectiv argumentabilă, a creației lui Nichita. Acest lucru cred că intră în obligația spiritului critic contemporan, care, în ciuda aparențelor, este extraordinar de dator față de opera lui Nichita Stănescu. S-ar putea crede că Nichita a fost un răsfățat al criticii. Nimic mai fals. Cum e, știți! În ultima perioadă a activității sale, el a fost cu vehemență negat și ultimele sale cărți – „Epica Magna”, „Opere imperfecte”, „Noduri și semne”, – au fost pur și simplu respinse în cea mai mare măsură de criticii care, într-o vreme, erau mult mai generoși, și mult mai atenți cu opera lui Nichita Stănescu. S-au scris, e adevărat, lucruri subtile, de reală

pătrundere, dar o judecată critică în măsură să confirme această certitudine a noastră, a tuturor, că Nichita este marele poet al românilor din ultima jumătate de veac, acest lucru nu s-a argumentat. Problema aceasta poate să pară prematură, în clipa de față, dar cred că ea totuși trebuie luată în considerare, pentru că, altminteri, riscăm, să fim judecați cu maximum de severitate de către cei care ne vor urma. Aș considera de aceea că un prim pas care ar trebui să fie întreprins în această direcție ar fi, nici mai mult nici mai puțin decât editarea operei lui Nichita Stănescu. Este o problemă care cred că trebuie să fie pusă cu toată seriozitatea, rezolvată cu toată seriozitatea, pentru că, altminteri, riscăm să asistăm la un fenomen de proliferare continuă a tot felul de legende, de supoziții, să nu se facă distincție netă între ceea ce reprezintă opera reală a lui Nichita Stănescu și ceea ce se crede că reprezintă această operă. Au rămas nenumărate texte de pe urma lui Nichita, în posesia celor mai diverși iubitori ai poeziei sale. Multe sunt încă necunoscute, unele au fost publicate. Constantin Chiriță a vorbit despre așa-zisele ocazionale ale lui Nichita Stănescu. Nu știu dacă termenul este cel mai potrivit, pentru că, în cazul lui Nichita Stănescu, între ocazional și ceea ce înseamnă elaborare în sine, limita sau hotarul despărțitor este foarte greu de sesizat. Între ceea ce ține de faza de elaborare, să zicem așa, orală a poeziei lui Nichita Stănescu, sau inspirația spontană și ceea ce ține de meditație, de o frământare interioară, de acest proces foarte profund și greu de sesizat, nu întotdeauna sunt sesizabile diferențele. Nichita și-a pus în încurcătură admiratorii și din acest punct de vedere, pentru că pur și simplu nu se putea întâmpla ca el să dedice o poezie într-o împrejurare destul de neprevăzută, destul de spontană, dar ca această poezie să fie de fapt de mult scrisă, subliniez acest cuvânt, de către el, cum s-a și întâmplat adesea. Prin urmare, tot acest joc extraordinar al lui Nichita, nu trebuie să ne facă să ne înșelăm și să ne grăbim în a opera fel de fel de discriminări. Evident că numai o ediție completă a operei lui Nichita poate fi în măsură să sta-

bilească realele compartimentări ale acestei creații.

Numai după aceea se poate vorbi de o cunoaștere reală a acestei opere și din păcate lucrurile întârzie; cu toată stima pe care o avem pentru ediția apărută la [editura] „Cartea Românească”, în două volume, totuși, această ediție este o ediție selectivă, nu este o ediție completă, este alcătuită, în mare măsură, sub supravegherea lui Nichita, ea rămâne un document indiscutabil, dar ea nu se constituie într-un corpus complet al creației lui Nichita, corpus care trebuie neapărat să implice în sumarul său și celelalte categorii de creație a lui Nichita, pentru că atâta timp cât „Cartea de recitire” a lui Nichita, sau „Respirări” sau alte cărți din această categorie nu stau în vecinătatea creației sale poetice, lucrurile încep să se complice. Nu mai vorbim de interviurile lui Nichita, de opera sa publicistică, încă neinclusă în ediții. Părerea mea este că în momentul în care vom putea contempla în totalitate această operă a lui Nichita, vom avea și posibilitatea să-i sesizăm cu exactitate coordonatele fundamentale. Și aș risca să spun că una dintre cele mai impresionante constatări care se va face atunci, rezidă în faptul că Nichita Stănescu s-a dovedit a fi un poet de o asemenea forță de absorbție, încât pur și simplu în jurul său și, uneori, chiar la dimensiunile istoriei literare românești, s-a produs un gol care poate năuci. Nimic din ceea ce a venit în atingere cu geniul său nu a putut să-și păstreze integritatea. De aceea, s-ar putea spune că mai mult, poate, decât marii poeți dintre cele două războaie mondiale, Nichita este un poet care și-a întins cu atâta forță puterea sa de cuprindere și de înrâurire a poeziei, încât e foarte greu, uneori aproape imposibil, să-i găsești confrați cu care să-l compari. În general, în epocile noastre de înflorire literară s-au ivit doi-trei mari scriitori care, în mod spontan, au obligat spiritul critic la comparații de acest tip. În cazul lui Nichita cred că acest lucru nu este posibil, tocmai pentru că marea lui putere de absorbție, de asumare a ceea ce înseamnă valoare și tendință în poezie, a produs o asemenea singularizare a geniului său, care nu permite nici un fel

de comparație cu cei din jur. Prin asta nu vreau să minimalizez existența unor alți poeți români contemporani de reală valoare, dar Nichita este unic. El nu poate fi comparat, cum am spus, cu nimeni și aceste comparații care sunt atât de tentante pentru spiritul critic, în situația în care este obligatoriu să le facem, trebuie să beneficieze de o foarte atentă definire și de o foarte atentă circumscriere în context. Mă gândesc la toate aceste lucruri, pentru că, pur și simplu, consider că nu există o îndatorire mai mare a celor care l-au iubit și care au suferit și s-au încântat de poezia lui Nichita Stănescu decât încercarea de a face cât de cât o anumită lumină în această mitologie extraordinar de complexă și amețitoare și de a lăsa cât de cât însemne ale unei încercări de punere a problemei dintr-o perspectivă mai lucidă, mai analitică. Fapt este că chiar acei care au încercat să-l conteste pe Nichita în ultima perioadă a existenței sale, sau să-i pună sub semnul caducității o mare parte din operă, în mod cu totul surprinzător, în momentul de față au devenit, ca să zicem așa, oameni care judecă mult mai lucid și cu mai multă obiectivitate creația lui Nichita Stănescu. Lucrul, într-un fel este explicabil, și nu e vorba atât de oportunisme, sau de încercări de a schimba, cum se spune, macazul, ci, pur și simplu, puterea de convingere a creației lui Nichita Stănescu, valoarea ei intrinsecă obligă la asemenea reconsiderări. Și e bine că se întâmplă așa pentru că avem mari datorii față de această creație și cred că, în anul care urmează, va trebui tocmai în această direcție să ne orientăm eforturile. De aceea aș zice că ar fi foarte bine dacă s-ar întreprinde niște acțiuni de strângere a ceea ce a rămas de la Nichita, să nu existe riscul de a se pierde, de a se degrada, de a ne trezi că se știe despre cutare lucru și că nu se mai găsește și așa mai departe. Ar fi de-a dreptul tragic să se întâmple așa, pentru că orice literă, orice cuvânt scris sau spus de Nichita merită să fie cunoscut și valorificat.

Ideea aceasta, a unei arhive complete „Nichita Stănescu”, ar trebui să ne preocupe și cred, de pildă, că Muzeul Literaturii

Române are o asemenea obligație și, în ceea ce privește, încercăm chiar din acest moment să punem la punct o arhivă Nichita Stănescu […] Și, firește că, așa cum există o sală „Eminescu”, va trebui să existe și o sală „Nichita Stănescu”. Sperăm că acest lucru să nu întârzie prea mult…

Rostire cu prilejul „Zilelor poeziei românești
NICHITA STĂNESCU” – decembrie 1986, Ploiești

Anghel Dumbrăveanu

Scriind acum, după atâtea zile, și luni, și ani din acel decembrie de gheță, despre Nichita Stănescu, la atâtea zile și luni de căutări și întrebări spre a descoperi unde s-a ascuns, cum facem uneori, scriem dintr-un dor sfâșietor de el. Și obsesia versului eminescian:

„Părea un fulger neîntrerupt”

și versul său:

„Fulgerul și frigul”

El a trăit precum trăiește și va trăi poezia sa și în conștiința eternității neamului, ca un foc mistuitor, mereu mai puternic cu trecerea vremii. El și-a închinat viața, jertfindu-și-o, poeziei. A trăit numai pentru poezie și prin poezie. Prin el, poezia însăși a împrumutat chipul existenței lui, un moment fără asemănare în istoria cântecului. Trecerea definitivă a lui Nichita Stănescu în starea poeziei a determinat un fenomen demn de măreția sa, care n-a fost și nu va fi niciodată o „măreție a frigului”, ci una a iubirii.

Acest fenomen este fenomenul Nichita Stănescu. De o complexitate care cere concursul timpului spre a fi înțeleasă în adevăratele ei dimensiuni și definită în consecințele ei asupra evoluției viitoare a limbajului poetic.

Acum, când îndemnul daimonului:
„Schimbă-te-n cuvinte –
și în idei
și în lumină fără asfințit!”

s-a împlinit și când această schimbare a produs o generală uluire în lumile poeziei, datoria contemporanilor săi este, mi se pare, aceea de a pune în marea și adevărata sa valoare opera neîndeajuns cercetată a acestui mare înnoitor al drumurilor poeziei moderne. Căci, adesea, în timp ce se afla printre noi,

„nu-l vede nimeni pe poet
unii nu-l văd pentru că nu au vedere
alții nu-l văd pentru că nu au inimă
în fine,
restul nu-l văd
pentru că nu sunt”

Mi se pare că în definirea fenomenului Nichita Stănescu se include, ca o componentă esențială interesul cu totul ieșit din comun și dragostea întru totul firească, din pricina nenumăratelor deschideri noi pe care le propune lirica sa, în care și-l revendică tânăra noastră generație de poeți și de critici. În aceasta văd una din șansele mari ale evoluției liricii românești.

Scriind acum, la atâtea zile, și luni, și ani din acel decembrie de gheață, despre Nichita Stănescu, îl auzim vorbind despre fonetica terestră în fonetica astrelor și un dor sfâșietor de el ne este, deopotrivă, celor ce l-am cunoscut, iluminați de marea lui personalitate, și celor ce vin să-l cunoască.

Rostire cu prilejul „Zilelor poeziei românești
NICHITA STĂNESCU” – decembrie 1986, Ploiești

Nicolae Prelipceanu

Ce linie, invizibilă ca mai toate liniile spiritului, să se fi tras, și în ce vis, al cui, de la I.L. Caragiale și până la Nichita Stănescu? Amândoi înnobilând, fiecare în felul lui, acest spațiu unde ne aflăm, amândoi înnobilându-l deopotrivă și pe celălalt, mai întins, unde trăim de obicei.

Sigur, ar fi un titlu banal scolastic „De la I.L. Caragiale la Nichita Stănescu”. Dar de câte ori un astfel de titlu nu are darul de a arunca o bruscă lumină asupra vreunei idei care stătea ascunsă, așteptând răbdătoare momentul. Inutil să ne batem capul cu întrebarea: cine a decis ca pe-aici, prin Ploiești, în mica republică podgoreană, să se nască autorul momentelor și peste mai puțin de-un secol cel al „11 elegii”-lor. Dar am putea, cine știe, extrage idei, presimt că ele există și asta nu înseamnă că le și am, din această întâmplare. Aici ne oprim pentru a cita, conform memoriei proprii, din Nichita Stănescu însuși:

„Ce întâmplare că sunt,
Ce întâmplare că ești”

Adică, punând alături două personalități atât de deosebite, cum am alătura două profiluri distincte de masive muntoase, pentru a vedea mai bine, pe un fond imaculat însă, piscurile care nu se suprapun nicăieri, dar, în schimb compun un șir muntos mai dens, mai sigur, mai demn, imaginar și nu prea, de veșnică piatră pentru cine știe ce temelie. Să ne fie permis, în paranteză, a ne întreba dacă nu e chiar piatra din următorul distih al poetului:

„Eu sunt o pasăre care zboară,
și-n urma căreia aerul se pietrifică”

S-a spus că I.L. Caragiale ne-a arătat ce suntem, în timp ce Mihai Eminescu – ce am vrea să fim. Și iată că, în partea a doua a unui secol pe care l-a început cel dintâi, a mai apărut cineva care să ne arate cum am vrea să fim, și în același timp, cum suntem. Nu că în

Nichita Stănescu s-ar fi realizat o sinteză Caragiale-Eminescu, ar fi greu de susținut această idee scolastică, de uz intern, credem, chiar de către oameni mai abili decât rostitorul acestor rânduri, în a mânui idei, teorii și în a le face să scapere pentru alții. Nu, în nici un caz. Și totuși, se găsea ceva din fiecare, din înaintașul ploieștean și cel din Ipotești, atât în ființa poetului, în modul lui de a fi, cât și, inevitabil, în textele sale, atât de îndepărtate, aparent, mai ales de unul dintre cei doi. Dar, de fapt, prin care dintre noi nu trece fugar, din când în când, în momente și schițe de cumpănă (și de data asta în cuvântul „cumpănă" înțeleg a fi cuprinsă și fericirea), umbra gestului altcuiva, a unui înaintaș mai mult sau mai puțin cunoscut nouă. Ar fi o dezinvoltură și o știință a mișcării, a gesticulației în aerul liber al artei care să ne trimită spre unul, cât și un ce angelic, de ființă din alte lumi, total inaptă pentru viața aceasta și mai ales pentru urâtul și răul din ea, care să ne trimită spre celălalt. Detaliind, ceea ce nu stă în putința și timpul nostru acum, probabil că ar mai fi și altele de spus, scris, citit, sub scolasticul titlu „De la I.L. Caragiale la Nichita Stănescu" unde precum s-a văzut, nu putem să nu-l chemăm și pe Mihai Eminescu, efigia poeziei române și nume care a stăruit constant, precum se știe, în mintea și inima lui Nichita Stănescu. Sau poate că nu, și atunci aceste cuvinte nu sunt decât niște vorbe în vânt, ca multe altele, care nici nu se bănuiesc de a fi doar atât. Oricum, aici unde se simte mai mult decât aroma țițeiului, aceea a limbii caragialiene și, mai nou, aceea a lui Nichita Stănescu, putem îndrăzni să sperăm că vom fi iertați prin uitare de aceste prea multe cuvinte. „Nimic mai ambiguu decât linia dreaptă", spune poetul, și ce alta am încercat noi aici decât să îndepărtăm cu de-a sila o linie ale cărei sinuozități pot fi totuși urmărite, mai ales că în urma artiștilor mari, cum ne spune tot Nichita Stănescu, sinele se evaporă, și ca să le restitui trebuie să fii măcar o secundă egalul lor. De la cei care sunt așteptăm, noi ceilalți, învățăturile mari și fecunde. Și trecem în bancă, la loc.

Rostire cu prilejul „Zilelor poeziei românești
NICHITA STĂNESCU" – decembrie 1986, Ploiești

Eugen Simion

[…] O eroare, după părerea mea, pe care a făcut-o critica de întâmpinare, continuă să se perpetueze. Iată, de pildă, ideea aceasta că ultimul Nichita Stănescu, cel din „Epica Magna”, din „Opere imperfecte” și „Noduri și semne”, dar în special din cele două volume, „Epica Magna” și „Opere imperfecte” ar fi un poet obosit, un poet dislocat, un poet care nu mai este atât de puternic, precum era autorul celor „11 Elegii”. Critici foarte buni (mă gândesc în primul rând la colegul meu Nicolae Manolescu) care au susținut acest punct de vedere, aducând și argumentele de rigoare. Nimeni n-a mai venit după aceea să recitească aceste poeme și să vadă dacă este chiar adevărat că ultimul Nichita Stănescu este chiar un poet obosit, un poet care-și pierduse vitalitatea, își pierduse forța fanteziei lui. Am o mare îndoială în privința aceasta, și am chiar convingerea că ultimul Nichita Stănescu este altceva decât era cel dinainte, cel din faza celor „11 Elegii” și că această bâjbâială a criticii, această nedumerire a ei în fața poetului, în fața poeziei lui de atunci, reprezintă bâjbâiala firească, într-un anume sens, pe care o avem în fața unui alt tip de a scrie. […] Punctul meu de vedere ar fi următorul, că [la] Nichita Stănescu nu era o oboseală; poate că era oboseală a ființei lui, un abandon al trupului său, nu știu, aceste lucruri n-am cum să le verific, dar Nichita Stănescu în chip deliberat și-a schimbat stilul, și-a schimbat un anume ritm al imaginației și un anume fel al imaginației de a cuprinde lucrurile din afara lui și lucrurile din interiorul lui. Deci, ultimul Nichita Stănescu este un alt Nichita Stănescu și anume un poet care iese dintr-o lungă modernitate, aș spune, și intră într-o altă formă de artă – pe care noi am numit-o, mai de curând, postmodernitate. Ar fi și absurd să credem că de-odată, de pe-o zi, pe alta, nu mai știe să scrie, nu mai știe să facă un poem, el, care știa atât de bine să facă un poem, știa atât de bine să scrie în versuri, încât se juca, cum am dovedit altădată, se juca cu versul cantabil,

i se părea mult prea facil, făcea un palindrom, așa, repede, rapid… […] Nu e atât de ușor să te joci cu claviatura acestui poem. El se juca! Întrebarea pe care o pun: pierduse poetul acesta care știa atât de bine gamele, acordurile, pierduse, își pierduse talentul lui, ușurința lui, știința lui, încât deodată poemul se dezarticulează, poemul își pierde toată forța lui de seducție? Nu. Eu cred că a făcut-o în chip deliberat, a scris altfel, i s-a părut că poezia, în sensul vechi al cuvântului, nu mai reprezintă pentru el o ispită și a scris acele poeme care par dislocate, desmădulate, ca să zic o vorbă a lui Eliade Rădulescu. Într-adevăr, poemele lui din „Epica Magna”, din „Opere imperfecte”, sunt desmădulate. Dar sunt pentru că așa le gândea poetul. Și altădată, în altă împrejurare, în fața studenților mei, am făcut o demonstrație cu poemul în față, nu, nu-l am la îndemână acum, ca să repet această demonstrație, dar… acel poem (cred că se cheamă „O pasăre în zbor”, nu-mi amintesc exact) […] începe într-un anume stil, un stil mai degrabă cantabil, vechi, muzical al poeziei și deodată poemul se rupe și versurile încep, parcă, să se miște într-un mod haotic. Ei bine, poemul acela mie mi s-a părut a fi dovada cea mai categorică a unei gândiri poetice. El a vrut să-l construiască așa pentru a ilustra o anumită idee. Pasărea care zboară și care părea întâi că plutește într-o lume a cântecului, moare; poemul urma într-un fel, voind să sugereze și prin formele lui, prin structurile lui, această stare de cădere în haos, cădere confuză în haos. Și așa mai departe…

Așteptam deci ca interpreții mai noi ai acestei poezii să ne re-recitească pe noi și eventual să ne combată, eventual să schimbe ceea ce este de schimbat, să ducă mai departe analiza, dar, repet, acest lucru nu se face, decât foarte rar, în câte un articolaș, în rest se discută la infinit despre Nichita Stănescu și ce om minunat era el. […]

Considerăm că cel mai mare elogiu pe care-l putem aduce unui poet este să-i citim cum trebuie poezia.

Un singur lucru mai vreau să spun, în această scurtă și improvizată intervenție a mea. Este: cum apare acest poet la patru

ani de la moartea lui, în ce sens, cum se situează el față de poezia care se face astăzi, pe care-o fac în special oamenii tineri. Pentru cei mai mulți dintre noi Nichita Stănescu ne apare așa cum ne apărea și în timpul vieții lui, ca poetul cel mai important pe care l-a dat limba română după Arghezi. Nu vreau să jignesc, nu vreau să minimalizez alte eforturi. (Iată, poezia unui autor […] care a murit neștiut de nimeni, dar un mare poet, e vorba de Leonid Dimov, și pe care eu îl citez întotdeauna printre primii patru poeți apăruți după război și care e, el însuși, un creator de limbaj și un creator de școală, în fond). […] Dar, Nichita Stănescu este altceva. Este altceva și vine din altă tradiție a poeziei noastre. Se spune că atunci când apare un mare creator, el schimbă nu numai poezia, nu numai romanul… schimbă în anume sens și limba, limbajul poeziei, limbajul literaturii, dar schimbă limba chiar și, aș spune, în formele ei cele mai generale. Este o observație pe care o făcea Ibrăileanu odată, cred prin… 1927, vorbind despre Arghezi. O observație foarte fină, de altfel. Ibrăileanu este unul din acei critici foarte buni cititori, printre cei mai buni cititori pe care i-a avut vreodată literatura română. Ei bine, Ibrăileanu spune că într-un fel se scria până la Arghezi, și altfel se scrie în limba română după Arghezi. Observație adevărată. N-aș putea spune același lucru despre Nichita Stănescu pentru că el n-a devenit încă un scriitor popular și poate deschiderea lui nu e atât de mare ca aceea a lui Arghezi. Dar, cel puțin în limbajul poeziei românești, simțim extraordinara noutate pe care a adus-o limba lui poetică. Aș merge până la a spune chiar că poate niciodată un poet român n-a împins atât limbajul spre limitele lui, spre imposibil. Încercând tot ceea ce se poate încerca în poezie. Răsucind silabele, combinând cuvintele care nu se lasă atât de ușor combinate. De la „foaie verde de albastru”, să zicem, care părea așa, o glumă de adolescent și care ne pare astăzi o formulă acceptabilă, plauzibilă, până la, mai ales, poemele din ultimele lui volume, până la ultimul Nichita Stănescu, unde limba renunță într-un anume sens la forța ei, la spectacol și

devine altceva, în sensul unei teorii pe care autorul o și face, într-una din „Respirările” lui, privitoare la poezia metalingvistică. Era formula pe care o propune Nichita Stănescu, vă amintiți. El face o împărțire foarte curioasă a poeziei: poezie morfologică, poezie sintactică, poezie fonetică etc. și formula pe care el o accepta și o propunea – poezia metalingvistică, dând și câteva exemple din tradiția poeziei noastre: primul vers din „Odă în metru antic”, care i se părea poetului ca fiind o expresie a poeziei metalingvistice, sau câteva versuri din Bacovia. Am putea spune în acest caz despre Nichita Stănescu că este un geniu verbal, cum s-a spus despre Arghezi? Nu m-aș grăbi să spun. Nichita Stănescu este un comediograf al cuvântului, sigur acest lucru; joacă vorbele, vorbele devin pentru el niște sârmulițe foarte moi pe care le înnoadă cum vrea. Dar este parcă mai mult decât atât. Și anume, mi se pare că Nichita Stănescu face din limbaj chiar obiectul poeziei și, aș spune, își pune toate speranțele ca prin limbaj el să înțeleagă lumea, realitatea din afara lui.

Revenind la întrebarea cu care am început, și anume în ce măsură Nichita Stănescu rămâne un model pentru poezia care se face astăzi, poezia făcută de promoțiile mai noi, eu aș răspunde în felul următor și anume că el rămâne încă un model de descoperit. Nu știm încă, nu cunoaștem încă adâncimile acestui poet. Nu am deschis încă „pivnițele” textului său. De-abia marele public a primit pe primul Nichita Stănescu, pe acel din faza idilelor lui sentimentale, frumoase, splendide, de altfel („Leoaică tânără, iubirea”, „Adolescenți pe mare” și așa mai departe). Există apoi Nichita Stănescu din „11 elegii” – dificil, foarte dificil. De acest lucru îmi dau seama la seminarele noastre, unde încerc să interpretez cu studenții filologi aceste elegii filozofice, și nu e atât de simplu. Pentru că totdeauna este un paradox în aceste poezii, o intruzie, aș spune, a dificilului care împiedică o interpretare foarte exactă a acestor poeme.

Așadar, și cu aceasta aș încheia, lucrul cel mai bun pe care

l-am putea face noi pentru Nichita Stănescu astăzi, cei care-i iubim poezia și marele lui talent, este să-i recitim această poezie și să ducem mai departe interpretarea pe care am dat-o până acum. Eu, personal, nu am putut, deși, cum se zice, mă arde mâna să fac acest lucru, mai ales în privința ultimului Nichita Stănescu, dar ocupându-mă acum de altceva, de alți scriitori, i-am lăsat pe confrații mei să petreacă ei cu Nichita Stănescu. Dar observ că nu prea petrec. Petrec în continuare cu omul, care era într-adevăr fascinant și fermecător nu fac mai mult decât o interpretare corectă și inspirată a poeziei sale. Vă mulțumesc.

Rostire cu prilejul „Zilelor poeziei românești
NICHITA STĂNESCU" – decembrie 1987, Ploiești

Petre Stoica

Într-o vreme a boemei sale, fie voluntară, fie impusă de împrejurări neprielnice, Nichita și-a avut adăpostul pe numeroase străzi bucureștene. Prietenii, puțini la început, cu toții nababi ai sărăciei, îl găzduiau frățește. Proaspătul absolvent al facultății de filologie nu aducea cu sine nimbul gloriei, nici n-apucase să încredințeze ceva tiparului, ci atributele unei minunate personalități umane. Imaginație incandescentă, imensă generozitate, bunăcuviință, umor, inefabilul gesturilor, apetența farsei nesupărătoare. Aducea și o nețărmurită dragoste pentru poezie, într-un moment când poezia era hingherită.

Dintre străzile pe care pietonii îi puteau întâlni frecvent silueta cu zveltețe regală și chipul serafic, amintesc cinci: Gutemberg, Pictor Stahl, Bulevardul Republicii, Intrarea Spătarului, Nerva Traian. Aici, trăiau în anonimat: subsemnatul, Grigore Hagiu, Modest Morariu, Mircea Ivănescu și Nicolae Breban. În alt timp

și în circumstanțe diferite, noi străzi ale capitalei l-au adoptat sărutându-i umbra romantică. Perimetre în care găsea găzduire la Aurel Covaci, Constantin Chiriță, Adrian Păunescu, Gheorghe Tomozei și Ion Drăgănoiu. Fiecare în parte îi oferea căldura prieteniei sfinte, ferindu-l totodată de belelele în care dragul de Nini, teribil de nepractic, se vâra el însuși. Autorul „Necuvintelor" a locuit și în multe case primitoare. Unele au fost cuibul său de înger, citadela sa de aur. Menționarea lor îi revine biografului de mâine.

Pe Gutemberg 16A, într-o mansardă – să nu o dorești nici dușmanului – Nichita și-a petrecut veacul lângă mine doi ani, iar în idilica Băneasă, următoarea mea reședință, încă doi. Sunt locuri umile unde cavalerul soarelui nepăsării zămislise o parte a poemelor alcătuind volumele „Sensul iubirii" și „O viziune a sentimentelor". Primele trepte ce aminteau timpul strălucitorului său triumf poetic.

Gândurile, obsesiile mele stăruie asupra chițimiei din Gutemberg, străduță somnoroasă plasată la un pas de Teatrul municipal; ajungeai la ea cățărându-te printr-un burlan de piatră, cum scrisese Fănuș Neagu rătăcit cândva în acel iad. Hrana noastră cea de toate zilele și nopțile era ceaiul negru și amar, tutunul faliților. Uneori, duminica dimineața, Nini pleca la Ploiești revenind seara cu sufertașul plin, aducea de regulă găluști după care eu, nicidecum el, mă prăpădeam, dar pentru noi hrana adevărată se chema poezia niciodată îndestulătoare, un poem al său publicat în „Steaua" evoca ambianța și starea de spirit ce guverna o existență precară susținută însă de măreț idealism. „Pe strada Gutemberg într-o mansardă, / de mult, bețiile cu ceaiuri negre făceau aldinele să ardă / Pe zidurile răzuite negre, mari hărți de fum purtând cocardă/. O lună strălucind din circuri negre plutea pe cerul din mansardă / pe zidurile afumate negre, / Noi doi visam o mare artă / cu versuri albe, versuri negre, / o inimă dinamitardă / bătea-n ciolanele noi negre, / și-n lunci în creștere bastardă / hrănite doar cu ceaiuri negre / pe

strada Gutemberg într-o mansardă”. Iată-mă înfățișând o fărâmă de amintire când bătaia de aripă a fluturelui, o simplă respirare, mi-e greu, mi-e imposibil să invoc ființa lui Nichita la timpul trecut, bălaiul, adolescentul dintotdeauna stă în fața mea vorbind și cântând și vorbind, deși în decembrie 1983 măreția frigului l-a mutat definitiv pe strada Aștrilor, în vecinătatea Marilor și apoi formulez fireasca întrebare: ce se cuvine să spui întâi și întâi despre viața sa croită pe tiparele neobișnuitului? Rânduri închinate lui Nichita Stănescu așterne ușor doar persoana care l-a cunoscut superficial. Fiecare zi în preajma acestui fantastic vrăjitor al versului românesc constituie un roman, și ce roman! Aproape trei decenii, desfășurate sub constelația prieteniei, din care scad trei luni aparținând animozității, copleșesc.

Ne-am îmbrățișat prima dată în 1955 când mi-a cumpărat toate cărțile, se înțelege, pe datorie, pe care le expusesem spre vânzare în holul universității. Curând ne-am înhămat la căruța mizeriei, o rablă pe roți cu hulube frânte în hârtoapele cotidianului, dar noi eram tineri și puternici, știam zborul înălțimilor izbăvitoare, am împărțit asemenea unor soldați sfârșiți coaja de pâine și țigara, ne-am cocoloșit în prezența soțiilor drastice, am pus la cale șotii dubioase, am închinat pahare, ne-am citit și recitit reciproc poemele, sunând ceasuri faste, am străbătut meleaguri străine, singuri sau la braț cu frații Anghel Dumbrăveanu și Adam Puslojic, cu „naș Titi Chiriță”, admirabila noastră călăuză sufletească. Oare pe câte străzi ale țării și ale lumii ne-au răsunat pașii, cuvintele, râsul hohotitor? Traiectorii, itinerarii fascinante imprimate puternic în letopisețul aducerilor aminte. Descătușat de emoțiile prea vii, numai și numai atunci voi încerca să adaug și eu o pată de culoare, măcar una singură, portretului nichitian care se cere împlinit pe măsura ființei sale nepieritoare.

Rostire cu prilejul „Zilelor poeziei românești
NICHITA STĂNESCU” – decembrie 1987, Ploiești

Sever Avram

„Poetul ca și soldatul…” – însemnări asupra conceptului de impersonalitate în poezia lui Nichita Stănescu

Au trecut, deja, patru ani de la dispariția poetului Nichita Stănescu și, ca în cazul marilor artiști, deslușirea adevăratului impact produs de opera sa abia începe să dobândească primele impulsuri. S-a vorbit încă din timpul vieții despre proliferarea unei mode poetice Nichita Stănescu, dar prozelitismul acela s-a dovedit din cale afară de superficial și de friabil, descalificat încă din start prin ostentația factice pe care o emana. Fenomenul epigonismului mai mult sau mai puțin vizibil în poezia scrisă după Nichita era aproape inerent în cazul său, promotorul unei formule poetice aparent ușor de imitat, tentantă prin dezinvoltura tehnică pe care o arborează, prin aerul inconoclast și relativa hibriditate de posibilități stilistice puse în joc, cu o nonșalanță oarecum derutantă la prima vedere. Desigur, însă, că se poate vorbi și de o capacitate de influențare la niveluri ceva mai profunde și pe o durată greu previzibilă pentru moment. Când spun aceasta mă gândesc mă gândesc îndeosebi la o anumită eclipsare inevitabilă a altor limbaje poetice care se impun ori s-au impus ca termeni de comparație.

Ideea impersonalității poeziei l-a urmărit, la început doar într-o manieră intuitivă, ajungând să o poată cristaliza teoretic la ora maturității retrospective: „Impersonalitatea stă în conștiință și se află într-un raport dialectic cu starea de alienare. De fapt, impersonalitatea e o încercare de a da un sens pozitiv alienării, de a găsi un mod de comunicare cu aparența lumii obiective. Din punctul de vedere al poeziei, lumea nu are o funcție obiectivă, ci numai una subiectivă. Putem considera deci purtător de mesaj încadrat sin-

tactic ca formă de altoi în starea subiectivă până la haos a lumii obiective și, în generalitatea ei, din această pricină, haotică" („Antimetafizica", p. 299). Într-un alt loc al aceleiași mărturisiri, poetul simte nevoia să precizeze: „…poezia impersonală e o atitudine față de sentiment", pentru ca mai apoi să conchidă: „Cu cât dimensiunea tragicului e mai profundă și mai adevărată, cu atât gradul de impersonalitate și deci de valoare a poeziei crește. Poezia impersonală nu există, după cum poezie personală absolută nu există. E numai o deplasare a centrului de greutate." (ibidem, p. 297.)

Deja, dintr-un poem precum „Enghidú" (1967), care medita în jurul temei dublului, era vădită acea accepție a impersonalității (concepută deocamdată ca „încercare de a da un sens pozitiv alienării") încă de la izbucnirea primului vers („Privește-ți mâinile și bucură-te, căci ele sunt absurde") și până la mărturisirea din final: „eu mor cu fiecare lucru pe care îl ating / stelele rotitoare ale cerului, cu privirea…"

Ne punem însă întrebarea legitimă: cum ascultă poezia autorului lui LAUS PTOLEMAEI de această exigență a impersonalității, concept-cheie al poeziei moderne, detaliat de T.S. Eliot într-unul din celebrele sale eseuri? Mă voi referi aici doar la sensul stilistic al conceptului și la câteva din modalitățile prin care el devine operant în diversele etape ale operei.

În volumele de până la „11 elegii", impersonalitatea ținea oarecum mai mult de temperament, intersectându-se permanent cu atitudini jubilative și fervori ce amintesc un suprarealism ponderat al imaginarului, dar impregnat, scurtcircuitat de inserții mitice, de contorsionate rigori metafizice. Odată cu volumul din 1966, asistăm la o radicalizare programatică a impersonalității stilistice a poeziei sale, reliefată obsesiv și uneori deconcertant pentru unii în ultimele trei cărți ale sale, corolar al acestei viziuni asupra artei. Într-o amplă zonă a acestei poezii se poate vorbi de dominația unei tonalități și a unei atmosfere neo-expresioniste, apropiată de ultimul Baconski, austeră și halucinantă deopotrivă.

Absența scenografiei baroce, a proliferării aberante a irealității devastatoare, a absurdului erodant, destabilizator al sensurilor de profunzime (din „Cadavre în vid") este „compensată", la Nichita Stănescu, de acuitatea hiperbolizării, de pregnanța și de consistența simbolurilor spirituale implicate în rețeaua unor misterioase cristalograme poetice.

După cum ne este cunoscut, căci o repeta poetul însuși în varii ocazii, pentru el esențială era nu existența individuală a poeților, ci numai realitatea marii Poezii. Se cuvine să vedem aici nu doar un izolat artificiu retoric, ci racordarea indirectă la vechea filieră a teoriei platoniciene asupra inspirației, interpretată evident într-un spirit înnoitor.

Conform unei confesiuni epistolare a lui Rilke, poezia ar trebui să țintească a fi un dialog cu „dumnezeirea". Este de înțeles atunci că personalitatea poetului se estompează în cazul acela în favoarea Operei. Înainte de a se impersonaliza însă, e necesar ca poezia să „vorbească" în cel care o face, cu o forță de singularizare năucitoare, ca o matrice unică după care sunt plănuite arhitecturile viitoare. Din acel filon unicizant se nasc fermenții impersonalității admirate mai târziu, din acea capacitate de sinteză organică a liniilor de forță, a nucleelor obsesive, a întrezăririlor proprii unei anumite forma mentis. Altfel spus, poetul străbate treptele căutării de sine, ale unei avide juvenile personalizări tocmai pentru a izbuti o ulterioară dezobișnuire și deschidere spre impersonal și spre experiența autentificatoare a transpersonalului și a transsubstanțializării.

În ultima parte a vieții, Nichita a împins paradoxul fragil al impersonalității până la superba utopie de a scrie „o poezie cât mai materială cu putință, cât mai vie", resimțită, dacă s-ar putea, chiar ca un organism viu și independent de cel care o creează" („Antimetafizica", p. 95-6). O privire fugitivă ar putea favoriza eroarea de a presupune că poetul miza pe o separare netă între instanța auctorială și fluxul imagistic, poetic pe care îl declanșează. Realitatea este însă de semn contrar: întrepătrunderea dintre sfera vi-

talului și demonia creatoare devine atât de intensă, de copleșitoare, încât poezia se îmbibă în toți suavii săi pori de tensiune existențială transfigurantă, salvând-o de dispersie, coagulând-o miraculos, potențându-i străfulgerarea de spirit: „Să nu-l credeți pe poet când plânge. / Niciodată lacrima lui nu e lacrima lui. / El a stors lucrurile de lacrimi. / El plânge cu lacrima lucrurilor.” („Poetul ca și soldatul”) Recursul la o comparație explicită cu destinul depersonalizat al soldatului se justifică tocmai prin aceea că accentuează renunțarea la intimitate și la orice insulă de individualitate întru lacrima lucrurilor, plâns al materiei, cum ar fi spus Bacovia. La poetul „Măreției frigului”, relevanța tragicului rezidă în aparenta nuditate a abstracțiunilor, abia învăluită sub haloul unei autoironii subterane, zguduitoare. Așadar, gestul poetic dobândește o dublă semnificație: aceea a detectării și a dez-văluirii neașteptate a tragismului imanent al lucrurilor, pe de o parte, apoi pe aceea a încorporării acelei tristeți metafizice și de a suferi prin ea și nu în numele său, ci al întregii lumi, căreia poetul îi reliefează seismele cele mai ascunse. Dacă într-adevăr poetul e „vorbit de limbaj”, de propriul său limbaj, înțelegem în acest punct că acela este graiul fatalmente imprudent și impudic al îndurerării, în aceeași măsură în care este și al îngândurării. Poate că abia odată cu Nichita Stănescu se împlinește premoniția lui B. Fundoianu potrivit căreia poetul modern ar urma să secrete el însuși realitatea, să nutrească lumea cu propria sa realitate conferind acelei realități valoare generic-umană. Văzută sub același fascicul luminos, poezia însăși este investită cu atributele unei esențializări a întregii suferințe, străină de edulcorări sentimentale și patetisme simulate: „poezia nu este lacrimă / ea este însuși plânsul / plânsul unui ochi neinventat, / lacrima ochiului / celui care trebuie să fie frumos, lacrima celui care trebuie să fie fericit.” („Poezia”) Entitate roasă de viermele intern al contradicțiilor, imersiune riscantă în abisalitatea umanului perpetuu raportat la cosmic, poezia, așa cum o concepea autorul „Necuvintelor”, trebuie să fie protejată de orice hemoragie

lexicală și semantică. Impersonalitatea operei sale nu poate fi echivalentă nici cu frigiditatea emoțională, nici cu morga inflexibilă, elitistă; din contră, abstracțiunile capătă prospețime și ispititoare carnalitate deoarece tragismul propriei condiții pretinde obligatoriu tentativa de identificare cu zeul, „mediatorul secund" al unei realități ultime: „Mă-ntorc și gem și sânge-mi curge, / iar gura ta, / idee, demiurge!" („„Ars poetica" din volumul „Noduri și semne"). Vocea poetică se vrea un canal de comunicare, o punte între extreme ireconciliabile. Criza rezultă mai ales din imposibilitatea unei întrupări totale a arhetipului originar, de unde și „dilatarea" forțată spre formele realului: „Niciodată n-am să fiu sacru. Mult prea mult am imaginația celorlalte forme concrete. / Și nici n-am vreme din pricina asta / să mă gândesc / la propria mea viață. / Iată-mă. Trăiesc în numele cailor. (…)" („Elegia a șaptea") Lectura acestor versuri seamănă tot mai mult cu captarea unei rostiri esențiale, neîmpăcată cu prea-omenescul pe care dorește să și-l depășească fără demonstrații de forță, fără emfaze stridente, printr-o subtilă extensiune simbolică a poeziei asupra universului și invizibil. Înțelesul dat de Nichita Stănescu impersonalității se distinge de orfismul altor autori contemporani prin gradul de deliberare și prin rigoarea imprimată, la jumătatea drumului dintre explozia senzorială și aspirația „conceptuală". Din acest motiv, poezia sa are mai mult decât valoarea unei mărturii pentru spiritul veacului; devine o încercare de dislocare a poeticului, din oricare structuri ar fi adăpostit, de dinamitare a frontierelor anacronice din zarea spiritului.

Unde să mai fie nevoie de loc pentru o viață personală a poetului, dacă nu în miezul poeziei înseși, în gazda făpturii sale?

Rostire la Colocviile
„NICHITA STĂNESCU" – decembrie 1987, Ploiești

Ion Stratan

„Sporind a lumii taină”

Nichita Stănescu, poetul pe care ne-am obișnuit să-l numim al evanescenței, plutirii și visului, oferă, ca toți marii creatori și o linie de forță coerentă într-un regim mai puțin „luminos” al cuprinsului lumii sale poetice.

Iată poezia de debut – o stampă a extincției în care „arde spitalul cu bolnavi cu tot” și „flăcările albe sfârâie în cărnuri”. Sub aurora malefică a unui râs demonic, razele căzute ale lumii „fulguie pe cărnuri aspre” într-un „desfrâu de flăcări și de vis ucis”. Ce intuiție tainică îl va fi atras pe tânărul de douăzeci și patru de ani către acest tablou cu inflexiuni de purgatoriu, ce fir interior îl va fi dus „pe câmpu-nghețat” unde „caii mureau unul câte unul” și privind spre ce vor fi căzând „cu ochii deschiși”, iar în auzul cui vor fi „bubuit pe rând câte unul” pe-o nesfârșită tobă de piatră? Avea 27 de ani când în mintea sa goneau umbrele pitagoreice ale numerelor, umbrele numelor și făpturilor, așteptând ca într-o peșteră vărsată în sferă pâinea cuminecării și comunicării poetice.

Treapta minerală este străbătură cu mișcări sigure „crăpături pe-un câmp de piatră / … / peste care cu sandaua Hercule bătu fugind” către irizările organicului care îi apare ca un „far” cum spune Baudelaire în periplul regnurilor întrețesute – „Ah din fugă săream sub arțar / smulgându-i o frunză cu dinții / Pieile Roșii pe sub arțar goneau arătându-și toți dinții”.

„Și se făcea că stelele scrâșnind / își îmbucau / înțepenite / dinții. / Mașină infernală ce bătea un timp oprit, al conștiinții”.

În această încleștare la limita alcătuirii apar semnele extincției, acele jertfe și transfigurări ale ființei pe care le va numi cândva „salvatoarea aprindere a rugurilor”: „De ce te-au ars pădure-n fald de scrum / și peste tine luna nu mai trece?”.

Poezia sa este una a continuei întrebări deschise. Înaintea ploii aleargă tăcerea „cu torțe de praf”, „spărgând dinții aburind de mirare” într-o solie spre nu se știe ce a cuvintelor care se scufundă asemenea ploii ispășitoare undeva unde cuvintele sunt prea mult sau prea puțin. Însuși regimul cuvântului este prins de acest inel al pieirii și redempțiunii, esențialul volum „Necuvintele” părând să fie o întocmai sacrificare a cuvântului pentru ceva care îl transcende. Cred că nu este vorba de „necuvinte” în sensul de „anti-cuvinte”, ci în sensul de, să zicem, „acuvinte”, de oprire a zonei lor tranzitive de influență pentru viziunea regnurilor uman-vegetal aflate într-o mitică, ancestrală comuniune pe care până atunci comunicarea prin cuvânt o mediase. Rămânem acum în singurătatea cumplită a generalului, care ne-a smuls din determinări (și ce este mai mult determinare decât cuvântul?).

Calul său saltă mai departe din lut, fumegând, asemenea lui Lot în recompunerea speciei distrusă de un paroxism al trăirilor, al limitei cuvântului, apocalips moral în care lumea reinventată aduce un soare care „izbucnește peste lume strigând”.

Și ce va fi fost decât „a fi”, formă fixă și negramaticală pe care astrul mișcat de iubire îl rostește lumii întărite?

Această „piatră căzătoare” „din punctul de vedere al pietrelor” adaugă în „lumina sentimentului” o continuă criză în obiect care se rezolvă sub regimul unei frumuseți criptice, interioare, „scheletul alb ce-l țin în mine / ca marmora lui Michelangelo statuile / a început să se facă luminos, mai luminos, / vertebră de vertebră, os de os”.

„Uite, strigai, pe aceste frunți omenești / se sprijină lumea ideilor. / cum odinioară pământul se sprijinea / pe spinările elefanților indici!”.

O dată cu „vârsta de aur a dragostei” ne aflăm chiar într-o cosmogonie în care asemenea etapelor din filozofiile orientale sunt traversate cele trei trepte ale „atenției, contemplației, absorbției”, cum ar fi în „Îmbrățișarea”: „Când ne-am zărit, aerul dintre noi /

și-a aruncat dintr-o dată / imaginea copacilor indiferenți și goi / pe care-o lasă să-l străbată // Oh, ne-am azvârlit, strigându-ne pe nume / unul spre celălalt și-atât de iute / că timpul se turti-ntre piepturile noastre // și ora, lovită, se sparse în minute // Aș fi vrut să te păstrez în brațe / așa cum țin trupul copilăriei, în trecut / cu morțile-i nerepetate / Și să te-mbrățișez cu coastele-aș fi vrut". Aceste „morți nerepetate" își încetează șirul reîncarnărilor, „kharma", o dată cu apariția „leoaicei tinere, iubirea", care „colții albi mi i-a înfipt în față", atrăgând până la durere, în alveola care suntem unui mare organism, atenția asupra lui „aici" și „acum", luare în posesie a ființei și imediatism sfâșietor, lipsit de resursele anistorice ale unei viziuni tip panteist. Asemenea lui „Crist-tigrul", cum spune marele său contemporan T.S. Eliot, „leoaica tânără" îl face să simtă „mușcătura" (cum se intitula volumul conceput, din care au apărut zece poeme într-o revistă) instaurării ca responsabilitate a deschiderii spre Celălalt, fie el semenul, fie el întruchipare a absolutului.

„Apărea în stelele dințate / chipul tău de atunci, numai „contur" într-un „vis al unei nopți de iarnă" unde are loc „cina de taină" a sentimentului – „nu mi-era frig / Dimpotrivă abuream tot ca o pâine albă / Stelele mă priveau curioase / o, tu, care a mea, visătoare / o, voi, fosforescentelor oase". Această „mușcătură", această amprentă a divinului în lucruri pieritoare este durerea răscumpărătoare și întărirea în cuget a împlinirii, nuntă a bunurilor de consumare transfigurate în bunuri de însumare. Explozii de aur îl însoțesc pe „Amfion, constructorul" unde orficul e însoțit de floarea de tei care „plutește înlăuntrul unei gândiri abstracte", ofrandă și expiere a regnului jertfit: „Mi-a mai rămas și-un ram de tei / Îl vrei, stăpâna mea, îl vrei / aici, pe câmpul unde-n vechime zeii n-au trecut decât călări / unde pietrele-și arată colții albi și iarba / fuge speriată-n verzuiele zări?" Întrebare a însuși Cuvântului care este grâu „în colții pietrelor" către ceva „cu mult înalt" către cuminecarea cu Absolutul unde „Roșul aprins sminti cu-

loarea pală / lancea căldurii sparse gheața iernii / și-n locul mirosului sălciu, de sânge” apare eul poetic oficiind: „stam subțire piatră-n sclipăt / nemișcător și drept și surâdeam” în „Iluminare”. Iluminare care anulează idolatria „lucrurilor / Sfinxuri mișcătoare”, care smulge eul din oedipiana condiție a întrebării pur iscoditoare și îl așază în centrul Sinelui, al ideii devenită cuvânt, al cuvântului devenit întrupare.

Poetul pendulează continuu între „natura naturată” și „natura naturantă” și admirația ce-o poartă „bărbatul / cu chip ursuz, Dante Aligheri” se împlinește într-un omagiu adus poeziei însăși „Cu greu mi-aș putea imagina / un pământ pustiu rotindu-se / în jurul soarelui… (Poate și pentru că există pe lume astfel de versuri)”. Această salvare din deșertăciune, din Babelul senzorilor și adresării fugare a lumii revine iubirii recuperatoare de timp. „Doar chipul tău prelung iubite / lasă-l așa cum este, răzimat / între două bătăi ale inimii mele / ca între Tigru și Eufrat”. Acest bine substanțial al constatării existenței altuia, această mirare și sfiiciune de a participa la rosturile lumii se naște dintr-o „înfrigurată, neasemuită luptă”. „Repetând structura materiei de la-nceput” „să stăm de vorbă, să vorbim, să spunem cuvinte / lungi, sticloase, ca niște dălți ce despart / fluviul rece de delta fierbinte / ziua de noapte, bazaltul de bazalt”. „Lăsând în urma mea lucrurile / ca pe niște dinți de lapte / smulși dureros cu sfoara subțire / a vremii aceleia / când totul se începea cu moartea”, ivirea iubirii face ca în multe versuri ceea ce numim îndeobște stil să suporte o comprimare în sugerarea unei continuități prozodice – id est – de viziune cu marii poeți ai lumii transfiguratoare. „E o cunoaștere asemenea cunoașterii dintâi / când lumile-ți încep la căpătâi / și-ți bat în văz și în auz, anume / și mâna-ntinsă simte o dimensiune / și fiecare mirare e un nume”. Și, aș spune, fiecare nume e o mirare odată luată în stăpânire forța mirifică de a numi, de a aduce la realitate lucrurile caduce. Acest „a numi” operație de grad ontologic, este singurul corolar al lui a fi, luminat de iubire: „Și numai sentimentul acesta

îmi dă fericire / numai gândul că sunt și că ești”. Însăși iubirea își construiește întrebările într-un „Cântec fără răspuns” / „De ce te-oi fi iubind atâta, iubire / vârtej de anotimpuri coborând un cer?”. Aflat în dialog cosmic cu pământul „înțeleptul, mișcătorul”, poetul subliniază cu fiecare vers această greutate a câștigării „dreptului la timp” prin continuă situare în orizontul misterului problematizat. „Ar fi fost un păcat și-o rușine să zbor / ar fi fost o trădare / … / Dragostea acestui glob imens și greoi / prin moarte / să o schimb pe o înălțare / Eu sunt pentru că el mă este / dar ce lungă și sângeroasă poveste”.

Rostire la „Colocviile
NICHITA STĂNESCU” – decembrie 1987, Ploiești

Către Ion

se dedică poetului Ion Stratan

De ziua ta, ți-am cumpărat un
trup de rezervă
un femur și un ficat
să fii, bărbatule, Minervă
la tine rege în palat
când te mai doare altceva
decât cuvântul
ți-am cumpărat din cimitire
osciorul și și mormântul
de nemurire
Dar numai el cuvântul, el să
nu te doară
nu am nimic de-nlocuit
pentru ce urlă el

o cetire a elevului Stratan
de către elevul Stănescu
în anul 1979

Am vrut să-l cumpăr pe un
miel
de drag de tine, însă ei
mi-au spus:
Nu vindem noi cuvintele pe
miei.

Poem inedit comunicat de
Ion Stratan.

Florin Toma

Puterea emulației și emulația puterii

Soarta marilor spirite stă totdeauna într-o cumpănă a Timpului, într-un echilibru fragil, dureros de fragil.

Posteritatea unora s-a confundat cu însăși viața lor, ei, scriitorii, devenind clasici înainte de a intra în manualele de literatură. Cazurile trecutelor decenii sunt binecunoscute.

Pe când alții lasă în urma lor o umbră, întinsă uneori cât o eternitate, pe care, când și când, câte un scormonitor, unul din mărunții arhivari ai spiritelor o râcâie puțin cu unghiile curiozității fanatice, făcând ca, deodată, lumina tăioasă a diamantului să izbucnească din cenușa Timpului.

Întrebarea este: dacă această cenușă acoperă singură sfintele oseminte ale spiritului în cauză sau este presărată acolo deliberat, cu putere?

Urma spiritului NICHITA ne atinge, iată, mereu cu fâlfâirea aripii lui nefirești, pe fiecare din noi, din nebăgare de seamă, i-noculându-ne morbul acelei „isterii a eternității”, Versul său, Cuvântul său se repetă niciodată identic în fiecare din noi, așa încât îl concepem în felul nostru; conceptul de NICHITA îl purtăm

etern, ca pe un talisman al iubirii, prin libertatea interioară, dictată de însăși conștiința fiecăruia dintre noi. Și devenim toți – prin această superbă prejudecată – purtătorii genei încrustate pe veci în ARN-ul simțirii nostre: aceea a libertății căpătate prin Poezie.

O prejudecată, fără de care unui popor, citându-l pe E.M. Cioran, „nu-i rămâne ca resursă decât voința de a se dezagrega”.

Așadar, Nichita se trăiește în noi, în libertatea dăruită spiritului de puterea emanației, pe care ne-o asumăm în liniște și curățenie, fără fățărnicii de ocazie, festivist-scrobite. Tocmai de aceea suntem aici. Aceștia!

Dar, din nefericire Nichita nu poate rămâne o Idee reverberată, o noțiune, un concept, deoarece, cum spunea Platon, „în jurul oricărei întruchipări este o imensitate de neființă”. Prin urmare El este, există ca materie, ca substanță exterioară nouă, el nu este „neființă”. Or, nu cumva așezarea lui, „căderea” lui în lume – o lume a ordinii, a puterii, a puterii ordonate! – deci, această cădere închipuită implacabil ca o relată a unui sistem ar putea da viață imaginii firului de nisip rătăcit printre mecanismele ceasornicului, întârziindu-i facerea la timp și de bine?

Cât despre noi? E liniște. Libertatea de dinăuntru nu pătimește nimic, pentru că ea este a noastră, ne aparține, e tot un fir de nisip, dar nevăzut, ascuns între valvele scoicii perlifere. Privirea e prea nătângă. Aerul rece din afară – neputincios!

Și dacă trecerea în neființă a unui filozof datorată căutării înfrigurate a unui biet șoricel, care se va fi înfruptat în neștiința lui din înseși cărțile științei filozofului, ne pare absurdă, de ce oare n-am putea crede că și descărnarea lentă, inexorabilă a unui spirit de către însemnele heraldice ale puterii, în emulația sa îngrozitor de materială, ar fi la fel de absurdă?

Și atunci, dincolo de acel „misérable petit tas de secrets”, mai rămân doar oasele. Osemintele lui, ale Spiritului. Acoperit de cenușa Timpului, ca osândă a tăcerii. Lumina diamantului pe veci înăbușită de lacrimi înghițite pe furiș.

Posteritatea lui NICHITA STĂNESCU închide, așadar, în clopotul ei indestructibil o contradicție, mereu aceeași: cea dintre – folosind un joc de cuvinte deloc gratuit, ci, dimpotrivă, construit într-o tonalitate gravă – puterea emulației și emulația puterii.

Și totuși, în Catedrala Poeziei se intră de-a pururi în genunchi!

Rostire la „Colocviile
NICHITA STĂNESCU” – decembrie 1987, Ploiești

Valeriu Pantazi

Un loc entelehic

„Meditez fără grabă, dar fără de întoarcere, și de răzgândire că a pune degetul pe ochiul din vârful cornului de melc poate fi evitat de către cei care, fără să aibă corn, au totuși ochi.”

Posibila, întâmplătoare sau neîntâmplătoare ultragiere a sensibilității poetice, dar și omenești, dă un aer grav, de meditație ardentă uneia dintre cele mai grațioase pagini scrisă de Nichita Stănescu în limba noastră, sub titlul, el însuși grațios / „Regele căpșunelor și al coarnelor de melc”.

Meditația aceasta „fără grabă, dar fără de întoarcere și de răzgândire”, a guvernat și a determinat ceea ce mulți numeau „generozitatea lui Nichita” neînțeleasă și condamnată de unii, înțeleasă și iubită de cei ce l-au cunoscut, citit, și au împărțit clipe de existență unice, în interiorul sau imediata apropiere a acelui regat al căpșunilor. Loc entelehic și eden al ideilor de toate felurile, al stărilor și nestărilor, al cuvintelor și tăcerilor necuvântătoare, al culorilor și sunetelor ce căpătau perfecțiune și grație, acest loc a existat cu adevărat! El se compunea și ființa prin convertirea timpului în spațiu, dar numai a timpului omenesc, și avea dimensiunile raportate la

numărul celor ce-l compuneau.

El, locul acesta, putea fi poligonal, poliedric, triunghiular, și (ceea ce este miraculos) putea uni doar două puncte, fiind totuși arie și nu linie, sau putea fi punct al liniei care începe să fie, atunci când Nichita era singur, fără să iubească singurătatea. Nu iubea singurătatea pentru că singurătatea este lipsită de valoare, și atunci el o umplea cu poeme, cu prieteni, uneori cu necunoscuți, de drag de oameni sau de drag de poezie – cum spunea el însuși.

„Una dintre pricinile pentru care se scrie poezie este și aceea de a comunica esențial uman, pentru că poezia este tot ceea ce desparte pe om de orice altceva." (N.S.)

„A comunica esențial uman", iată ce trebuie ferit, ne gândeam, de orice formă de ultragiere, de imixtiune cu alte unelte decât cele ale sensibilității. Tot aici, sau de aici pornește și ideea foarte modernă a „mutării rafinamentului de frază către rafinamentul de tensiune a sentimentelor".

„NU putem inventa sentimente (spunea Nichita). Le putem descoperi și exprima, le putem apropia de inimă sau respinge". – „Poezia nu este numai artă; ea este însăși viața, însuși sufletul vieții".

Așa se face că prin înțelesuri și subînțelesuri, se închegase prin anii '76-'77 acel loc de care vorbeam mai înainte, unde nu numai ideile tindeau (sau lucrările artei) spre perfecțiune, dar chiar sentimentele erau șlefuite, ajustate, finisate; și toate acestea după modelul lui Nichita care prin exagerări, cultiva grația și generozitatea în viața de toate zilele, fără parcimonie, fără nici o discriminare, susținut fiind de câțiva prieteni care „țineau marginile" micului regat al căpșunilor și al coarnelor de melc.

„Taurul poate împunge cu cornul – spunea Nichita – pentru că al taurului corn nu are ochi la capăt, ci vârf… pe cornul de melc nu-l putem vedea încununat decât cu o vedere de ochi". Grația și fragilitatea vederii, adică o con-știință a grației și implicit, a fragilității acesteia deveneau deodată o realitate, deci o alternativă, o opțiune cu drept de ființare în act, vectorială, iar sensul ei se transforma

într-un fel de plasmă a sufletelor care elibera energii noi, mult mai puternice decât negațiile. Astfel, o poezie citită de autorul ei (să zicem, Mircea Micu) era recitită de Nichita care-i accentua profunzimile lirice și i se compunea imediat o melodie care s-o aducă mai aproape de sufletul cât mai multor ascultători și nu numai cititori. Un tablou al lui Sorin Dumitrescu era așezat la loc de cinste în camera de zi a Poetului, pentru a putea fi admirat de toți cei ce treceau pe acolo, prin Piața Amzei. Prin acest loc entelehic au trecut prozele lui Agopian, poeziile lui Traian T. Coșovei, poemele lui Ion Drăgănoiu, desene și gravuri de Mircea Dumitrescu, poeme de-ale mele, s-au perindat interpreți, instrumentiști, actori, compozitori… Toți întâmpinați cu acea grație care crea imediat un confort sentimental și intelectual, unice în acel moment.

În acest regat al căpșunilor și al coarnelor de melc, poetele deveneau brusc conștiente de o frumusețe pe care și-o ignoraseră, bărbații deveneau mai inspirați, mai curtenitori, cei ce treceau prin crize de creație sau de orice fel, vedeau dintr-o dată porți miraculoase ce se deschid spre alte orizonturi.

Fără să știe poate au beneficiat de protocolul special al „regatului căpșunilor”: Ștefan Augustin Doinaș, Alexandru Paleologu, Aurel Covaci, Nicolae Breban, Tomozei, Ion Lotreanu, Daniel Turcea în ultimele luni de viață, de asemenea foarte mulți tineri (și mai puțin tineri) oaspeți, bătând la porțile afirmării: A. Titu Dumitrescu, Condeescu, poetul Ioan Flora din Iugoslavia, Grigore Vieru din Moldova Sovietică, Stavros Deligiorgis – poet și traducător din S.U.A.

„Din punctul de vedere al sentimentelor, arta se apropie, și chiar poate fi comparată în esența ei, pentru o mai ușoară înțelegere, cu starea de îndrăgostit, exprimată.” Aceasta ar fi putut fi emblema deasupra căreia a stat stema zemoasă și dulce a căpșunilor. Fragilitatea stărilor și a entuziasmelor (dar și forța lor) consta în exagerare, când era cazul. Și era cazul de multe ori, pentru început.

„Exagerarea este prima lege a artei – spunea Nichita. În artă,

ideea de ceva nu este o generalizare ci o exagerare.”

Artistul, asemenea cornului de melc întinde asupra lumii vederea sa și în același timp un punct de vedere.

A-ți pune amprenta degetului pe un corn de melc este o invitație la orbire!” Și cum „ochiul este criteriul luminii” gestul acesta ar determina nu doar „împiedicarea vederii” ci însăși supremația întunericului. Inventând acest loc al „căpșunilor și al coarnelor de melc” Nichita Stănescu impune un nou criteriu: – „Cum să nu; am inventat: numai că știința pe care eu am creat-o este atât de subtilă, încât uneori se confundă cu firescul. Ea se numește hemografia, adică scrierea cu tine însuți. Această scriere încearcă să oprească în loc ceea ce nu poate fi oprit niciodată în loc; starea fericirii, adică. Speranța secretă a celui care există, adică pricina secretă de a exista a celui care există”. „Te scrii pe tine pe dinăuntrul sufletului tău mai întâi, ca să poți la urmă să scrii pe dinafară sufletele altora”.

Opera trăită a marelui Poet, partea de operă la fel de valoroasă cvasi-necunoscută, sau cunoscută și minimalizată de cei care nu o înțelegeau, „hemografia” are nevoie de timp pentru a se arăta și impune, așa cum Opera scrisă are nevoie ca alte și alte con-științe să se ridice la orizontul valorii ei.

„Arta autentică nu ține niciodată de conjunctură. Niciodată un scriitor nu se va adresa prezentului imediat” – spune Poetul în „Ideea de frumos și de țară”.

„Arta, creând obiecte ale spiritului exclude din sine conjuncturalul pur și se lasă comunicată în toate timpurile acceptate de verbul unei limbi.”

Aceste gânduri s-au născut poate în acea perioadă, în același timp cu necesitatea prevenirii caracterului fragil, de mare sensibilitate al actului de creație, ba chiar al oricărui demers artistic, iar reacția firească și „exagerată” a constituit-o chiar ideea unui spațiu-timp privilegiat. El însuși fragil și rafinat acest spațiu-timp este un act de creație.

„Aidoma ochiului, cuvântul vede lumina, dar spre diferență de

ochi, cuvântul o reține în el.”

Acest loc al „căpșunilor și al coarnelor de melc” nu a fost o joacă, o himeră, ci o stare de lucru, o stare de creație. Sigur că a avut, interimar, „o curte”, un „vistiernic” (zgârcit și armean), o Fabiola plină de grație, un „trubadur” care era de fapt pictor, un Pean – și multe altele…

„Adeseori poetul, prin firea lui visătoare, când vorbește, poate să pară un exagerat dacă nu cumva un mincinos. Firește că este numai o aparență, căci gândirea în mituri proliferează în jurul ei o dulce mitomanie… Fantezia, ce altceva este dânsa, decât o încredințare, o totală lipsă de suspiciune, o absolută lipsă de sentiment al concurenței, deci al invidiei. În cazul poeziei, lipsa de invidie, absența instinctului de concurență, are o adevărată natură creativă. De ce? Pentru că firea genuină a gândirii poetice naște lucruri, naște obiecte, naște ouă siderale și albe…

Nu, nu se poate să vezi zâne dacă nu ești zânatec!”

Rostire la „Colocviile

O celebrare pentru Valeriu

Mesteacăn drept în iarnă,
când soarele răsare,
și, umbra lui ~~înnegrește~~ în dune neagă
cu o ~~[illegible]~~ cicatrice
frigul pur al zăpezii

Nichita Stănescu

Colocviile

Nichita Stănescu

MARTIE
1989
PLOIEŞTI

ZILELE
POEZIEI
ROMÂNEŞTI

ZILELE POEZIEI ROMÂNEȘTI

COLOCVIILE „NICHITA STĂNESCU”

Ploiești, 28 martie 1989

PROGRAM:

Sala Centrului județean de perfecționare
a personalului didactic

Orele 10,00 – Cuvântul de deschidere
•GABRIELA MARINESCU, președinte al C.J.C.S Prahova
•Cuvântul reprezentantului Uniunii Scriitorilor din R.S.R.

Orele 10,30 – sesiunea de comunicări
DE LA MIHAI EMINESCU LA NICHITA STĂNESCU
METAMORFOZELE POEZIEI

Orele 13,00 – Pauză

Orele 15,00 – Întâlniri cu scriitorii la liceele
„I.L. Caragiale” și pedagogic

Orele 17,00 – Vizită la Expoziția memorială
„Nichita Stănescu”
Recital de poezie susținut de actrița Carmen Ciorcilă
de la Teatrul Municipal Ploiești

Redactori:
FLORIN DOCHIA
CONSTANTIN HÂRLAV
Redactor artistic, coperta şi desenele: MIHAI VASILE

Nichita Stănescu

despre

M. Eminescu

Eminescu

Atîta să nu uitați
că el a fost om viu
viu
pipăibil cu mîna.

„— Eminescu ? — e foarte greu să respiri după el, dar în clipa în care el ne-a devenit tuturor respirație, va trebui ca noi înșine, la rîndul nostru, să fim respirația nenăscuților. Eminescu este un aer pur, genuin, un aer curat.“

Dintr-un interviu consemnat de Nicolae Băciuț, în revista Echinox, nr. 11/1980

Eminescu ultim
Nichita Stănescu

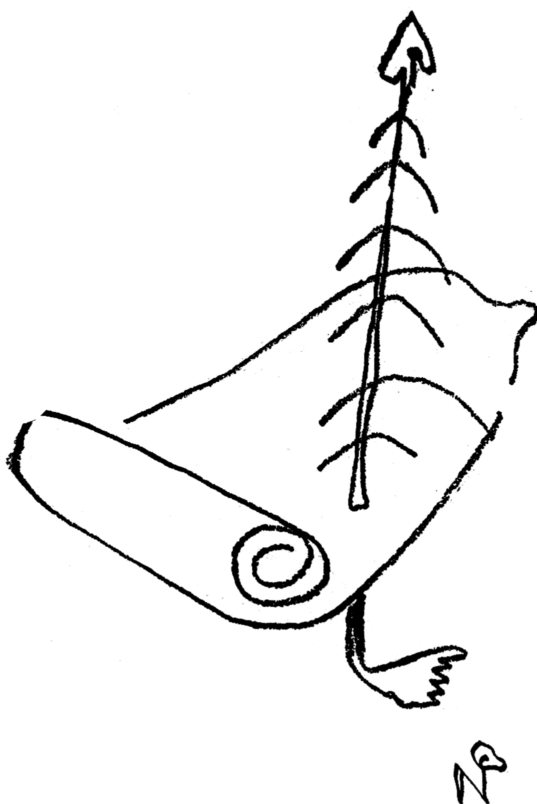
UN CLASIC AL MODERNITĂȚII DESPRE UN CLASIC AL ROMANTISMULUI

Eminescu, așa cum spune filosoful, este conștiința noastră cea mai bună. Fiecare își construiește un Eminescu al său după momentele de inspirație, după starea de intuiție activă, după clipele de grație care ni se dau. Eminescu reprezintă în cel mai înalt grad paradigma specifică a creatorului român, el este Meșterul Manole întrupat și jertfit pe culmea catedralei sale inegalabile de sunet. „Dând viață gândirilor” a încercat să-și „întunece suferința” care l-a ajuns ca o răzbunare josnică a implacabilei noastre alcătuiri materiale.

Eminescu, văzut de Nichita Stănescu în pagini memorabile, este un punct luminos de coincidență a contrariilor. Între aceste extreme Nichita Stănescu declanșează laserul gândirii poetice, căutând să ni-l înfățișeze în toată umana sa magnificență. Intangibil în „ceea ce are omul mai durabil – cuvintele sale”, Eminescu întreg a ajuns în așa măsură o problemă a cugetului încât unii s-au întrebat, adeseori ipocrit, alteori pur și simplu fără simțul sublimului, dacă nu cumva vulnerabilitatea psihică este o cauză a geniului. Cum „a explica uneori nu înseamnă a elucida”, Nichita crede hotărât că acest tip de determinare este sub demnitatea criteriului estetic. Mitica imagine pe care o avem despre omul fizic se întâlnește cu extraordinara senzație de apropiere, de nemijlocit, pe care ne-o dau sentimentele generate de opera lui. „Cel mai dificil poet român” este cel mai citit și, aș zice, procentual cel mai înțeles. Eminescu ne apare „firesc” pe cât de inedită este apariția lui istorică în ordinea progresiei de măsurat. „Interior ca o inimă”,

Mihai Eminescu este edificatorul unei himerice extensiuni a spiritului în cultura română. El a arătat că trebuie învrednicire, munca eului empiric spre transfigurare având în mod firesc un suport în cantitativ. Orice se poate spune, în superlativ, despre Eminescu. Dar, mai presus de toate, el este cel mai iubit dintre poeții noștri. Inefabil și apropiat fiecăruia, după măsură, Eminescu văzut de Nichita Stănescu se alătură portretelor ideatice pe care le-au încercat, la timpul lor, Maiorescu, Iorga, Lovinescu, Călinescu sau Noica. Și vine ca o măiestrită trăsătură de peniță lângă imaginea în tuș pe care o desena Bacovia tânăr, subliniindu-i prin două cuvinte arhaice exemplaritatea: „Ecce homo!”.

Ion STRATAN

Nichita Stănescu

ORFEU, SAU SCURT TRATAT DE GEOMETRIE A CUVINTELOR

I. CONCEPTUL DE EMINESCU

„Geniu” este poate unul dintre cuvintele cele mai ciudate și mai încăpătoare. Ca noțiune el are un înțeles (paradoxal!) mai degrabă afectiv. Aproape că nu este o noțiune. Cuvântul, în accepția lui modernă, dacă nu mă înșel, a fost inventat de romantici și într-un fel îi și definește. Vechii foloseau mai degrabă cuvântul „marele”, sau „divinul”, „minunatul”, „sublimul”, „fericitul” etc. Dintre toate elogiile maxime restrânse la un cuvânt, „geniu” este cel care a prins cel mai mult.

Asta poate și pentru că școlile mai noi de artiști nu s-au mai ostenit să-și inventeze un superlativ. De natură pur romantică, cuvântul „geniu” și-a depășit înțelesul primordial și în spirală, dar și în spirala inferioară.

Când spunem „Eminescu este un geniu” folosim expresia în sensul cel mai nealterat, aproape nenoțional, aproape afectiv. De ce? Pentru că indiferent de expresia „geniu” însuși numele de „Eminescu” devine (a devenit) criteriul cel mai înalt de apreciere. Nu prea mulți, dar nici prea puțini poeți ai literaturii noastre au fost comparați în mod nemijlocit cu Eminescu. Mai mult decât atât, suprema încoronare a poetului de talent de după Eminescu a fost aceea de a fi declarat „un nou Eminescu”. De ce? Nu știm de ce. Bănuim însă: omul, opera și epoca s-au identificat absolut, s-au identificat în tot ceea ce reprezenta nou, dinamic și în naștere. Adică în creație. Pentru literatura noastră, Eminescu este un concept..

II. POT COMUNICA MONADELE?

Numai caracterul de „monadă” al personalității, al stilului, al timbrului unui poet și al unei opere poetice prezintă interes din punct de vedere estetic. Ciudățenia apare flagrant în momentul în care unicatul (reprezentând „unicul”) interesează și influențează grupurile, categoriile, masele, care prin ele însele nu reprezintă unicatul și, într-o oarecare măsură, nici unicul.

Nu este dificil să explicăm în ce constă misterul modului unic de a simți, influențând și punându-și pecetea pe modul comun de a simți.

Nu ne satisface posibila explicație a atracției exercitată de către

Sufletul sufletului
nostru, Eminescu!

Nichita Stănescu
1982

singular asupra categorialului, nu ne satisface nici posibilul criteriu al tensiunii. Adică: singularul este mai tensionat decât categorialul, unicul mai tensionat decât multiplul.

Jocurile de tensiune existențială balansează între parte și întreg, cu o oarecare echivalență.

Destin unic, tensiune maximă dar singulară, Eminescu a exercitat fascinant o covârșitoare influență asupra sensibilității naționale. Menționăm că el nu este în primul rând un poet social, un luptător, sau un revoluționar. Mai degrabă opera eminesciană are o natură conservatoare. E drept, uneori atât de conservatoare încât

comunică direct cu miturile. Dar nici această explicație a influenței lui (dar sugestia de „mituri”) nu ne satisface.

Cum însă nu ne propunem să elucidăm această problemă, ne mărginim numai să o sesizăm.

III. DESPRE ÎNFĂȚIȘAREA LUI EMINESCU

Mult mai ușor ni-l putem imagina fizic pe Ștefan cel Mare. Mărturia lui Neculce despre Ștefan cel Mare este mai pregnantă și mai în relief decât orice film documentar s-ar fi făcut (dacă ar fi existat film) sau se va face despre Ștefan cel Mare, chiar și atunci când arta filmului din viitor se va perfecționa într-atât încât să se poată filma trecutul arhaic. Mult mai ușor ni-l putem imagina ca făptură pe Bălcescu sau pe Avram Iancu. Marii oameni politici s-au implicat în mișcarea maselor într-atâta, încât chipurile lor pot fi imaginate prin ideile lor, poartă pecetea acțiunilor lor.

Infinit mai ușor ne este să ne imaginăm făptura lui Caius Iulius Caesar trecând Rubiconul sau prăbușindu-se străbătut de pumnalele lui Brutus, în Senat. Pe Eminescu noi poate de aceea îl simțim în tot ce avem mai bun, în sensibilitatea noastră; noi, fiecare dintre noi nu ni-l putem imagina decât ca pe propria noastră sensibilitate. Eminescu este în tot atâtea feluri ca înfățișare, în câte feluri sunt ca înfățișare cei care-i înțeleg opera, cei care-i adaugă monada cu propria lor monadă. Chipul lui vestit, cel de adolescent, cel de luceafăr, chipul lui de pe urmă, cel transfigurat de existență, cel testamentar, nici unul, nici altul dintre ele nu ne sugerează aproape nimica. Dovada este că nici unul dintre pictorii noștri vestiți, nici unul dintre înzestrații noștri sculptori nu și l-au putut imagina convingător ca și ființă.

El nu putea să fie nici înalt și nici scund, nici gras și nici slab, nici brunet și nici blond, pentru că partea lui de trup sunt cuvintele lui, cuvintele lui scrise și rămase nouă.

Adevărata statuie a lui Eminescu, adevăratul portret al lui Em-

inescu este statuia în bronz, este portretul în ulei al Odei în metru antic.

IV. DESPRE VOCEA LUI EMINESCU

Și totuși, știu ceva cu precizie din făptura biologică a lui Eminescu. I s-a conservat vocea, cu timbrul ei, cu intensitățile ei, cu timpul ei.

Nu pe o bandă de magnetofon, ci în cele mai nemaipomenite „conserve de voci” posibile: în sintaxa poeziilor lui.

Inima inimei
noastre,
Eminescu!

Nichita Stănescu
1982

Nimic nu conservă mai exact, mai fidel, mai profund, mai nuanțat vocea cuiva, cum o conservă sintaxa lui.

Ce e sintaxa? Din acest punct de vedere, cel al conservării, sintaxa reprezintă partea cea mai materială a părții celei mai imateriale din trup: cuvintele.

Cuvintele fac parte integrantă din trup. Ele nu pot fi despărțite de trup. Ele au rolul de a pune în legătură trupurile oamenilor cu trupurile oamenilor.

Om să fi vorbit cu plantele nu știu să fi fost. Om să fi vorbit cu animalele, cu peștii, cu insectele nu știu să fi fost. Om vorbind cu om știu. Și dacă ce e mai concret, osul, se mai păstrează, ce e mai abstract din trup – cuvântul, el, primul sortit pieirii din lipsa lui de

concretețe, prin scriere – devine cea mai durabilă parte a trupului nostru.

Cuvântul trage după sine și gândirea celui care-i spune. El păstrează încă ceva din aroma trupului care-l rostește. Cei mai buni actori ai noștri, dar mai ales poeții, cei care l-au iubit și dinlăuntru pe Eminescu, citindu-l cu voce tare sau recitindu-l respectându-i sintaxa și dulcea claritate a cuvântului scris, îi revine vocea, pururi vie.

V. DOR DE EMINESCU

O, secundă-mi taie-ntr-una
brațul desfrunzit, în șapte
Inima își pierde luna
purtătoare-n ea de noapte
Și mă las în voia lungă
despărțit de mine însumi,
dalta razelor să-mi spargă
globul minții plin de plânsu-mi,
risipindu-mă, smulgându-mi
repetate trupuri, chipuri,
care le-au strivit în gându-mi
mișcător de reci nisipuri
doar să-mbrățișez în palmă
lung, ecoul din oglindă,
vreo fragedă fantomă,
alta pururi, aburindă.

O ANIVERSARE

Tendința spre sublim a gândirii, dar mai cu seamă a simțirii românești, s-a întruchipat în opera poetică a lui Mihai Eminescu, cum stejarul se întruchipează în propria lui sămânță.

Nu numai opera, dar și persoana morală a celui mai important poet al nostru, e un prilej de înflăcărare morală pentru fiecare adolescent al țării, e un prilej de profundă meditație pentru toți.

Icoană laică, acel chip luciferic de tinerețe devine în timp un prototip, ca să nu spun un prototimp, al frumuseții, al specificului național de noblețe fiziognomică.

Prin Eminescu omul din această țară iubită își reface arhitecturile ce nu le-a avut sau când le-a avut, tristul evul mediu i le-a spulberat.

Prin Eminescu, tot ce n-am avut ca tradiție bimilenară a culturii, deodată ne apare a fi avut.

El ne spală munții cu raza luceafărului lui, de prea multe fumuri de foc ale retragerilor în munți a poporului înghesuit pe piscuri și uitându-se melancolic în văi unde se scurgea moartea călare pe cai.

Vorba și scriitura ne rămân puține în fața lui dar nu chiar atât de puține ca să nu-l înălțăm tot mai sus, generație de generație, spre stema cu spice și cu sonde și cu stea a țării, an de an. Și cu cât țara ne e mai mândră, mai în lucrare și mai împlinită, cu atât dorul și dragul și timpul nostru de Eminescu este mai mare.

1982

TRIPTIC EMINESCIAN

EMINESCU ADOLESCENT

Cuvânt apăsând pe cuvânt
ce umbră de codri surâzând!
Gând apăsând pe gând,
ce luceafăr în noapte arzând!

Val înspre val alergând,
ce rază de lună lucind!
Timpul ce mișcă doar timp,
ce frunte de ghimp sângerând!

S-or duce aproape pierind
păsări în vânt,
mai murmurând,
mai scânteind.

Dar cine le va fi privind,
mamă plângând,
sămânță-nflorind,
cuvânt apăsând pe cuvânt?

EMINESCU MATUR

În sine însuși ningea
cu negri fulgi de zăpadă,
fiind el era
o ruptură, o cascadă

El însuși nu mai era el
felul lui își schimbase felul
cum purgatoriul își schimbă-n inel
de aură infernul.

Atâta dragoste și-atâta aspră bunătate
a fost să aibă-n sine el cu sine însuși
că desfăcea orice lăcate
cu plânsul cheilor din plânsu-și:

Altfel, la trup voinic și ager,
cu gene rari la ochi și arse,
era ceva de tot arhaic
în viitorul ce-l parcurse.

Apoi el puse palma-i față de iriși
dară prin ea avu vedere
a celor scriși încă nescriși
a văduvilor toți de stele.

EMINESCU ULTIM

Peșteră absorbitoare,
cer absorbitor de punct,
corn de melc care nu doare
suntul resorbit în sunt.

Tu lumină alergândă
reântorcându-te acasă
bruscă devenind flămândă
rechemându-și iar mireasa.

Ah, suavă recădere
a cuvântului în sine,
cercuri cercuri de tăcere
absorbind în ea divine
sensuri, sensuri, înțelesuri,
îngustându-se în unghi,
smulgere spre înapoi,
frig al ninsorii rechemat în nori,
urlet și rechemare,
tu!

O CĂLĂRIRE ÎN ZORI

lui Eminescu tânăr

Tăcerea se izbește de trunchiuri, se-ncrucișe,
se face depărtare, se face nisip.
Mi-am întors către soare unicul chip,
umerii mei smulg din goană frunzișe.
Câmpul tăindu-l, pe două potcoave
calul meu saltă din lut, fumegând.
Ave, mă-ntorc către tine, eu. Ave!
Soarele a izbucnit peste lume strigând.

Tobe de piatră bat, soarele crește,
tăria cu acvile din fața lui
se prăbușește în trepte de aer, sticlește.
Tăcerea se face vânt albăstrui,
pintenul umbrei mi-l crește
în coastele câmpului.

Soarele rupe orizontul în două.
Tăria își năruie sfârșitele-i carcere.
Sulițe-albastre, fără întoarcere,
privirile mi le-azvârl, pe-amândouă,
să-l întâmpine fericite și grave.
Calul meu saltă pe două potcoave.
Ave, maree-a luminilor, ave!

Soarele saltă din lucruri, strigând
clatină muchiile surde și grave.
Sufletul meu îl întâmpină, ave!
Calul meu saltă pe două potcoave.
Coama mea blondă arde în vânt.

QUADRIGA

lui Mihai Eminescu

Șuieră o quadrigă pe câmpia
secundelor mele.
Are patru cai, are doi luptători.
Unul e cu ochii-n frunze, altul
cu ochii în lacrimi.
Unul își ține inima înainte, în cai,
altul și-o târăște peste pietre, în urmă.
Unul strânge frâiele cu mâna dreaptă,
altul tristețea în brațe.
Unul e neclintit, cu armele,
celălalt cu amintirile.
Șuieră o quadrigă pe câmpia
secundelor mele.
Are patru cai negri, are doi luptători.
Unul îți ține viața în vulturi,
altul își ține viața în roțile rostogolite,
și caii aleargă, până când sparg cu boturile
secunda,
aleargă-n afară, aleargă-n afară
și nu se mai văd.

IDEEA CU GURA
O viziune a sărmanului Dionis

Ea se arată ca un îngheț
mișcător al durerii.
Un sus spre sus încolăcit,
rupând în tăcere dantura serii.

De după negru, deschide
absențe absorbitoare
tăiate în crude, de-o gură
cu fildeși, și vorbitoare.

Se trage din osul de idol cioplit
al respirării, pe când adorm
spre alunecare întruna de cer,
peste sternul enorm.

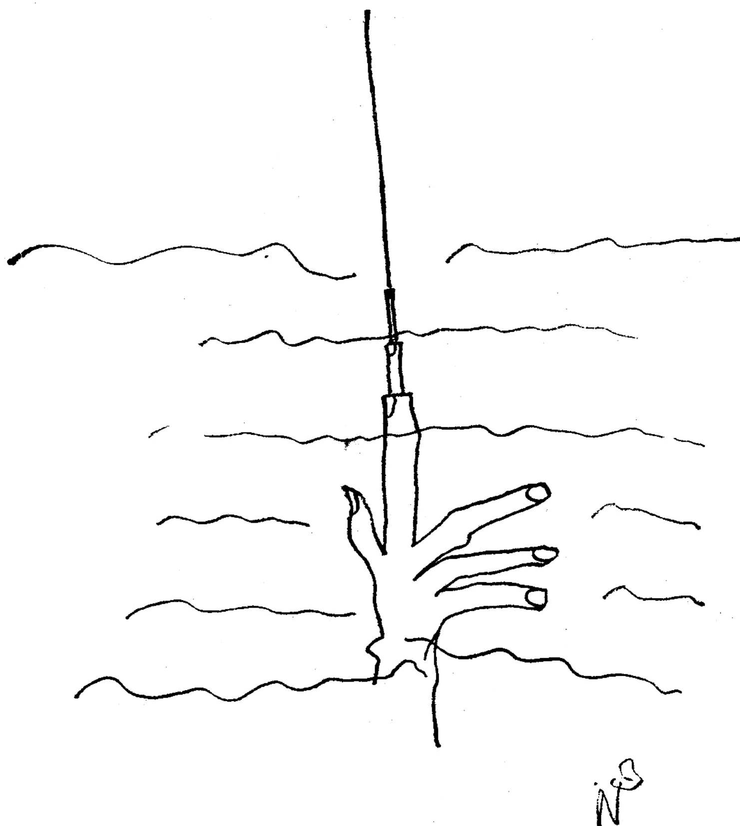
Lam-lem, lam-lem
al respirării pe când adorm
Lam-lem, lam-lem
al respirării pe când adorm.

Ea are gură-n călcâie.
Ea se hrănește mergând
pe muchia unde materia
se schimbă în gând.

Ea vine spre mine, lam-lem.
O aud urcând pe scări,
în sus spre sus, lăsând în urmă
nimic și nimeni și neîntâmplări.

Mă calcă pe față
ne amestecăm limbile într-un sărut
frânt. Eu sunt mâncarea
unei ființe.

Sunt devorat. Ultimele
le aud sfărâmându-i-se-n dinți
cuvintele mele,
ca niște oase ale foștilor părinți.

Eminescu

Atîta să nu uitați:
că el a fost om viu
viu
pipăibil cu mîna.

Atîta să nu uitați
că el a hrănit cu gura lui,—
că avea piele
îmbrăcată în ștofă.

Atît să nu uitați,—
că ar fi putut să stea
la masă cu noi,
la masa cinei celei de taină

Atît să uitați! Numai atît,—
că El a trăit,
înaintea noastră...
Numai atît,
în genunchi vă rog, să uitați!

AUTOPORTRET ÎN A PATRA DIMENSIUNE

autoportret în 1970

Constantin HÂRLAV

ARGUMENTE PENTRU O POSIBILĂ ANTOLOGIE

1. Se cuvine mărturisit de la început, din chiar primele cuvinte, artificiul de... interpretare la care am apelat, nu atât pentru a preveni sau evita posibilele (şi, în cele din urmă, inevitabilele) reproşuri, contraziceri, întâmpinări, ce ni se pot face (aduce), cât spre a reaminti că încercarea de înţelegere şi explicare a operei, deci unghiul de lectură, ipoteza de lucru, întemeindu-se pe un anume decupaj din operă, rămân un artificiu întrucâtva analog artificiului de calcul al matematicienilor. Este, am zice, un fel de extrage (abstrage?) elementele unei probleme şi de a-ţi face uneltele necesare pentru rezolvarea ei.

Dar, în ce constă artificiul de... calcul (interpretare) în cazul de faţă? Foarte pe scurt: în decupajul textelor de referinţă. Am avut în vedere doar poemele, explicit intitulate de Nichita Stănescu, autoportret, în ideea că, de vreme de a făcut-o însuşi autorul, nu a făcut-o întâmplător. Căci, dacă poetul a ţinut să le identifice astfel în spaţiul operei sale, trebuie să existe un rost al lor, iar acesta ar putea fi aproximat cumva. Sau, cel puţin, examinarea, cât de sumară, a poemelor astfel intitulate (specificate), fireşte nu separat de rest, ci în relaţie cu opera, ne poate spune ceva, ne poate apropia mai mult de acel bănuit rost.

Ar mai fi o întrebare: cât este de întemeiat(ă) acest (această) decupaj (selecţie) de poeme? Foarte pe scurt: nu mai puţin decât altele, efectuate şi ele dintr-un anume unghi de raportare la poezia lui Nichita Stănescu, întrucât şi poemele (intitulate) *autoportret* există (ca, de pildă, şi cele intitulate *ars poetica*) aşezate de poet (unele) în cărţile sale; aşadar, într-un anume timp şi într-un anume

loc al operei.

Primul (cronologic) apărut dintre aceste poeme este „Autoportret în a patra dimensiune”, cuprins în ciclul „Obiecte cosmice” din antologia de autor „Alfa” (1967); al doilea, „Autoportret pe o frunză de toamnă”, face parte din ciclul „Necuvintele” (1969); al treilea, memorabilul„ Autoportret” („Eu nu sunt altceva decât/ o pată de sânge/ care vorbeşte“), e din „Epica Magna” (1978); iar al patrulea„„ Autoportret” („Ca şi cum ochiul meu drept“), deschide ultimul volum antum a lui Nichita Stănescu, cu „Oase plângând”, tipărit în 1982 în colecţia Revistei „Lumina“ din Panciova (R.S.F. Iugoslavia).

Celelalte – „Autoportret cu geam”, „Autoportret” (se dedică lordului Byron), „Autoportret cu pene”, „Autoportret” („Ca o frunză de platan smulsă de vânt”), „Autoportret pe o cărămidă” (ca martor se dedică lui Dumitru M. Ion), „Autoportret” („Prin somn îmi căzuse sufletul din mine”), „Autoportret cu Coriolan” (se dedică lui Coriolan Babeţi) –, deci încă şapte poeme, au fost publicate în periodice literare în timpul vieţii, sub genericul „Opere impersonale”, sau postum, ca inedite (cazul ultimelor trei, tipărite în Caietul Festivalul de poezie „Nichita Stănescu”, Ploieşti, 7-9 decembrie 1984, Album memorial „Nichita Stănescu”, editat de „Viaţa Românească”, Bucureşti, 1984 şi „Nichita Stănescu. Frumos ca umbra unei idei”, Editura Albatros, Bucureşti, 1985).

2. Chiar cronologia „autoportretelor” spune ceva, credem, măcar din două motive, şi anume: există o grupare/polarizare a acestor poeme şi, din unghiul ei, o traiectorie a temei identităţii în alteritate. Distanţa temporală dintre „Autoportret în a patra dimensiune” (1967), „Autoportret pe o frunză de toamnă” (1969), pe de o parte, şi seria deschisă de „Autoportret” (1978), pe de alta, precum și dinamica lăuntrică a poemelor, îndreptăţesc considerarea lor ca încercări elocvente ale poetului de a-şi configura o identitate posibilă şi emblematică la anume vârste ale operei. Sau,

altfel spus şi, poate, mai exact: prin poziţia lor în spaţiul operei, poemele-autoportret indică (semnalează) transformările relaţiei intime poet/ universul poeziei (eu/ experienţa creaţiei). Din această perspectivă, ele marchează – n-am spune: decisiv; dar, totuşi, într-un chip semnificativ – istoria lăuntrică a poeziei lui Nichita Stănescu, „Iliada" cuvintelor, aventura („Odiseea") spirituală a poetului.

Prin formula lor clară de autoexaminare poetică, de concentrată autoscopie lirică, de situarea poetului (creatorului) într-o simbolică „a patra dimensiune" a cosmosului, poemele-autoportret (mai bine: cele două grupuri de poeme-autoportret) dau o idee despre chipul în care se focalizează dialogul cu sine (cu opera sa). Primul grup vine după combustia devastatoare a celor 11 elegii (1966) şi figurează momente ale „despărţirii" de propriul spaţiu poetic, de simbolurile sale fundamentale. Mai mult chiar, „Autoportret în a patra dimensiune" sugerează ruinarea e-ului căzut din imaginar, din identitatea ideală, părăsit de „geometria intimă, ştiută" în contingenţa perisabilă: „sfera îşi lua de la inima mea/ bun rămas/ rostogolindu-se-n zare./ De la ochi, rombul culcat/ la revedere îşi luă, zise-adio,/ şi se făcu scut, (...)/ Eu priveam toate astea cu calm,/ ţeapăn şi fără mirare văzură,/ deşi arsese ca de napalm/ geometria intimă, ştiută/ numai şi numai de mine,/ când am fost şi Arhimede şi am fost şi nisipul.../ Fără sferă şi fără romb, în ruine/ fumegător îmi e chipul".

Despărţirea de ipostazele ideale (stilizate aici), de identitatea multiplă, generică, echivalează cu o reîntoarcere în „brutala stare de a fi" într-o condiţie fragmentară şi limitată. „Autoportret pe o frunză de toamnă", figurează, în aceeaşi ordine de idei, o altă treaptă a acestei retrageri/integrări în condiţia umană; acceptarea propriei fiinţe în determinările ei, ca o alternativă la înstrăinarea într-un eu abstract, înrădăcinare în concret, în „prea singura" existenţă. Încât am putea spune, particularizând observaţia unui fin exeget al poeziei lui Nichita Stănescu: subiectul autoportretelor

nu este „poetul jubilând entuziasmat de victoriile verbului său ori deplângându-i înfrângerile, ci omul fără etichetă, prizonier al condiţiei sale fizice şi spirituale limitate” (Ion Pop). Semnul acestei asumări, în seria autoportretelor, este memorabilul haiku din Epica Magna, citat deja, şi care sugerează un alt unghi de perspectivă (foarte important în toată opera poetului), o identificare/suprapunere dintre categoriile intelecţiei şi categoriile existenţei.

AUTOPORTRET ÎN A PATRA DIMENSIUNE

Înconjurată de luciul rămas
din retragerea ploilor spre mare,
sfera îşi lua de la inima mea
bun rămas
rostogolindu-se-n zare.
De la ochi, rombul culcat
la revedere îşi luă, zise-adio,
şi se făcu scut, se făcu zigurat,
în cinstea turfaşşei de Clio.
Eu primeam toate astea cu calm,
ţeapăn şi fără mirare văzută,
deşi arsese ca de napalm
geometria intimă, ştiută
numai şi numai şi numai de mine,
când am fost şi Arhimede şi-am fost şi nisipul...
Fără sferă şi fără romb, în ruine
fumegător îmi e chipul.

AUTOPORTRET PE O FRUNZĂ DE TOAMNĂ

E făcut să mă domine neîntregul,
zeiţa fără braţe, zeul fără glezne.
Copacii fără trunchiuri, iarba fără verde,
slalom de alb prin verticale bezne.
Se caţără paianjeni pe tăcerea colţuroasă
şi înapoia propriei ei zbateri smulse,
se trage inima-ntr-un trup mai vechi, mai singur,
cu timpul dus, contururi scurse.
E făcut să mă domine neîntregul,
medalie bătută doar pe-o parte,
zilele care încep după-amiaza şi sfârşesc după-amiaza,
fără să continue mai departe.

AUTOPORTRET

Eu nu sunt altceva decât
o pată de sânge
care vorbeşte.

AUTOPORTRET

Ca şi cum ochiul meu drept
s-ar certa cu
ochiul meu stâng, –
pe cine să plângă omul
care din pricina naşterii moare.
Hai, uitaţi-vă şi voi:
eu sunt singurul vultur
căruia i-a fost cusut la loc
capul, după
retezare.
Numai că mie
mi s-a cusut
retezatul cap
cu un ac de cort
pe un trup
de om.

AUTOPORTRET CU PENE

Uneori mă simt inseparabil
de tot ce a fost,
alteori mă simt un cântec confundabil
cu orice cuvânt.
numai când piere din mine
ceea ce este pieritor
sunt singur şi inconfundabil
cu vulturul în zbor.

AUTOPORTRET CU GEAM

Ca o pasăre disperată bătând în
invizibilul şi durul geam
aşa mi-am scufundat capul în apa dură
şi invizibilă a cuvintelor.
Când mă retrăgeam din ele capul îmi
reapărea la loc pe umeri
din ce în ce mai ceros şi mai stelos.

Când mă scufundam, el, capul, mi se topea
şi stătea locului în alte înţelesuri.
Decapitat stăteam proptit cu mâinile de înţeles
şi-apoi bolnav şi-mbătrânit mă răsturnam
cu totul
şi nedecapitat şi somnoros
cu spatele peste mocirla verde cea a ierbii.

AUTOPORTRET

Ca o frunză de platan smulsă de vânt
pleoapă căzând peste cuvânt
strivind ochiul şi curgându-l
odată cu gândul,

Ca un vultur zburând pe spate cu ghearele în sus
ca un vultur zburând pe spate cu ghearele în sus
cel care are pământ – cerul
şi lacrime stelele,

Ca un crivăţ ce-şi roteşte torsul
ce-ţi alungă din nară mirosul
întocmai ca un delfin azvârlit pe ţărmuri
cum lăuntrul din daltă în mărmuri, –

Astfel stau şi nu merg,
fumeg
şi ard, şi
nu fumeg.

AUTOPORTRET

se dedică Lordului Byron

Unii ziceau că el şchioapătă
pentru că a fost lovit în gleznă.
Alţii ziceau că el şchioapătă
pentru că a fost lovit în cuvânt.
Alţii ziceau că el şchioapătă
pentru că a mâncat mătrăgună.
Alţii ziceau că el şchioapătă
de dragoste de un picior.
Unii ziceau că trebuie să fi fost cal
pentru că ei l-au zărit a fi fiind cal.
Alţii ziceau că el este lebădă
pentru că erau sătui şi, în genere,
carnea de lebădă nu se mănâncă nici la foamete.
Alţii ziceau pur şi simplu:
„Şchiopul dracului!”
Alţii ziceau:
„Şchioapătă de atâta vreme,
încât a devenit fix”.
Pe urmă,
nimeni n-a mai spus nimic
până de când unii
au început să zică că el şchioapătă
pentru că este lovit în gleznă,
alţii, pentru că el este lovit în cuvânt,
alţii, pentru că este fix,
alţii, pentru că una, alta...

AUTOPORTRET PE O CĂRĂMIDĂ

(Ca martor se dedică lui Dumitru M. Ion)

După ce am izbutit să mă locuiesc pe mine însumi
câmpia mi-a părut pustie
un cal locuit de o bufniţă
o piatră locuită de tăcere
şi-apoi,
după ce-am izbutit să mă locuiesc pe mine însumi
ce sărbătoare a zidurilor
ce zornet de chei
şi câte lacăte, doamne.

AUTOPORTRET

Prin somn îmi căzuse sufletul din mine,
ca dintr-un pat umplut cu sânge.
La revedere, inimă,
în rest, vă zic,
ciolane obosite
şi carne de viţel.
În acest trup
eu niciodată n-o să mai revin
sunt săturat de tine, piele,
de voi doi ochi zişi şi albaştri.
Mi-e scârbă şi vă zic adio,
mai am de mers.
Unde?
Unde.

AUTOPORTRET CU CORIOLAN

Se dedică lui Coriolan Babeţi

Ce piele de zeu jupuit e aerul ăsta
pe care copitele acelea
constelate mă tropăie!
Ce tobă mi-e toată respirarea!
Îţi dau înapoi astăzi inima,
dă-mi-o pe-a ta înapoi,
să vină odată liniştea!
şi înserarea!

Teremia Mare, 9 octombrie, 1983

M. Ghiţă-Mateucă

Un triunghi: George Bacovia, Dimitrie Stelaru, Nichita Stănescu

Orice poet semnificativ, într-o literatură, îi cuprinde în sine pe toţi poeţii reprezentativi care vor veni, după cum orice poet semnificativ îi cuprinde în sine pe toţi poeţii semnificativi care l-au premers. Se naşte, astfel, o ţesătură fosforescentă între diversele vârste şi stiluri ale unei poezii naţionale, care îi asigură, în definitiv, unitatea, specificul, originalitatea şi valoarea. Liniile de forţă ale poeziei activează înainte şi înapoi, desenând harta spiritualităţii naţionale, aşa cum pilitura de fier se organizează după legile magnetului în chipuri diferite. Din poezia populară, din Văcăreşti, Alecsandri, Bolintineanu ne vine Eminescu, însumându-i, sintetizându-i şi ridicându-i la o nouă stare prin potenţarea geniului său. Din Eminescu decurg Blaga, Arghezi, Barbu, Bacovia, ca apele unui râu izbindu-se de un piept de marmură, despletindu-se într-o uriaşă cascadă. Nu este vorba de a stabili relaţii stricte de filiaţie a temelor, motivelor, procedeelor etc, ci de a identifica punctele de contact prin care universurile poetice comunică, se intercondiţionează şi se unesc, molecule uriaşe ale unui singur sânge - spiritualitatea naţională. George Bacovia, Dimitrie Stelaru şi Nichita Stănescu reprezintă un caz tipic de organizare a materiei poetice proprii într-un sistem de relaţii de acest fel. Toţi trei sunt poeţi ai stranietăţii, ca stare de şoc. Pentru toţi trei poezia este o preocupare permanentă şi capitală, ei nu sunt (nu par) „autori” de literatură, adică inşi solid fixaţi într-un echilibru social şi profesional care, dintr-o pornire intimă, din capriciu sau din interes, „fac” şi literatură, oricât de valoroasă. Ei trăiesc înlăuntrul literaturii sau sunt trăiţi de ea, adică

poezia, ca prezenţă obiectivă, ni se revelează prin intermediul acestor aleşi, iniţiaţi oraculari. Poezia ca totalitate a eului, ca unică şi inevitabilă stare permanentă. Ei trăiesc întru, prin şi pentru poezie. Această primă similitudine impune imposibilitatea de a desface „viaţa” de „operă” (viaţa eului liric, evident, cealaltă, adică înlănţuirea de evenimente, zile şi nopţi concrete, a omului social neinteresând aici). Atât Bacovia cât şi Dimitrie Stelaru şi Nichita Stănescu îşi asumă cu bună ştiinţă, de la început, condiţia, şi nu o mai părăsesc. Este semnificativ faptul că nici unul din ei nu „evoluează” ca poeţi, nu fac „salturi” calitative, nu „devin” ci rămân, de la primul la ultimul rând publicat, egali cu ei înşişi. Toţi trei cultivă o poezie a stranietăţii, care a surprins. Fiecare se află în opoziţie făţişă cu normele literare contemporane, violentându-le, depăşindu-le, propunând noi moduri lirice (mai puţin Stelaru care, paradoxal, este cel mai contestatar dintre ei). Ei nu scriu „ca alţii”, încercând să perfecţioneze un model poetic existent (sau să-l nuanţeze în sens propriu), ei nu adaptează, ci crează; ei propun un alt model, de cu totul altă esenţă, fiecare un alt model: Bacovia - claustrarea în solitudine, Stelaru - claustrarea în reverie, Nichita Stănescu - claustrarea în notorietate. Ceea ce-i aseamănă este cultul îndrăznelii, al originalităţii şi al orgoliului. La Bacovia, îndrăzneala se manifestă ca tenacitate. Din poză literară poetul face crez de viaţă urzindu-şi existenţa diurnă într-o exemplară concordanţă cu spiritul poeziei. Eul social şi eul poetic se identifică. Poetul Bacovia este unul şi acelaşi cu eroul liric al poeziei poetului Bacovia. Dimitrie Stelaru şi Nichita Stănescu procedează întocmai. Îndrăzneala primului constă în a-şi întocmi existenţa diurnă după normele prestabilite (de sine însuşi prestabilite) ale poeziei sale şi de a împinge aceasta până la ultima consecinţă. La Nichita Stănescu, îndrăzneala este aceea de a realiza o simultaneitate permanentă între poezie şi existenţă, el neträind după propria-i reţetă lirică, dar nici scriind după starea sufletească, ci înaintând în caerul vremii simultan cu viaţa şi cu poezia. Un gest al său echivala cu o

poezie, o poezie era un gest. Originalitatea celor trei se bazează, în primul rând, pe imprevizibilitatea expresiei poetice (ca formă) şi prin coeziunea atitudinii poetice (conţinut). De aceea e la îndemâna oricărui cunoscător să identifice marca poetică pe orice vers al lor. Ineditul expresiei la Bacovia se realizează prin limitarea drastică (autoimpusă) a materiei prime la elementele esenţial necesare pentru construcţia lirică şi exploatarea lor intensivă, până în pragul pierderii oricărei semnificaţii, până la completa golire de sens. La Dimitrie Stelaru, ineditul, mai puţin frapant, constă în dozarea abruptă şi eliptică a materiei verbale, după o logică intrinsecă poemului, ca şi într-o, mai ales, contorsionare a cuvintelor, în clipa maximei lor incandescenţe, pentru ca apoi, la răcire, să semene unor himere. În sfârşit, dusă la apogeu, originalitatea lui Nichita Stănescu constă în inventarea unui limbaj poetic în întregime nou, care nu mai seamănă cu nimic din ceea ce conştiinţa literară contemporană cunoaşte în materie de expresie poetică. Invenţie totală, la nivel lexical, gramatical şi semantic. Invenţie care este o nouă limbă poetică, instrument adecvat pentru comunicarea noului teritoriu poetic desţelenit: acela dintre ochi şi timpan, adică spargerea convenţiei vechi şi instaurarea uneia noi, mult mai îndreptăţită să reprezinte sensibilitatea, afectele, gândirea şi acţiunea omului acestei cumpene de milenii. Simplificând, se poate afirma că Bacovia este un poet al refuzului, Dimitrie Stelaru unul al reveriei, iar Nichita Stănescu unul al asumării. Există o sugestie dialectică între aceste trepte. Cu Bacovia se încheie un mod de comunicare, se ajunge într-un unghi mort, unde paralelele se întâlnesc şi nu-şi mai pot trimite sugestii. Întâlnindu-se, se anulează una pe alta. Stelaru, prin răzvrătirea programatică împotriva a tot, inclusiv împotriva refuzului şi a închiderii paralelelor, prevesteşte excepţionala, noua deschidere de infinite benzi paralele, alungite insondabil în spaţiul viitor, operată de Nichita Stănescu în poezia noastră. Orgoliul poetic bacovian este dispersat în cantităţi infime în magma lirică, fără să fie vreodată ridicat la rang de atitudine. El poate fi doar presu-

pus, eventual identificat, ici-colo. Refuzul poetului este atât de profund, de organic şi de total, încât i se pare de prisos să-l mai şi motiveze, eventual, prin orgoliu (cum făcuse Macedonski, de pildă). La Dimitrie Stelaru, situaţia se schimbă radical. Orgoliul este, sau doar ajunge, uneori, la exacerbare, la o afirmare trufaşă a superiorităţii necondiţionate a modelului liric propus. Trebuie găsită explicaţia în caracterul insurecţional al liricii stelariene, în nonconformism, în radicalismul ei. Ca să-l potenţeze la maximum, poetul îşi maschează uneori orgoliul în umilinţă (trucată, evident), dar cu o conştientă lipsă de abilitate care-i conferă, cum spuneam, proporţii imperiale: „Noi, Dimitrie Stelaru...” etc. Se descifrează aici o rudimentaritate, totuşi, de ordin poetic. Nichita Stănescu reaşează orgoliul acolo unde îi este locul, dar locul lui este cu totul inedit, căci orgoliul poetului este acela de a spune lucrurile definitiv, astfel încât să fie auzit, înţeles, crezut şi urmat fără şovăire: „Îmi învăţam cuvintele să vorbească, le arătam inima şi nu mă lăsam până când silabele lor nu începeau să bată.” Este orgoliul creatorului, al celui care afirmă, nu al celui care refuză (Bacovia) sau doar contestă (Stelaru). Triunghiul se închide. De la devitalizare şi refuz, la contestaţie şi reverie, la afirmare şi plenitudine, iată traiectoria descifrată ca o radiografie a operei poetice a trei poeţi din acest secol. Că Bacovia, poate, a influenţat poezia lui Stelaru şi a lui Nichita Stănescu, că, la rândul lui, Stelaru a influenţat creaţia lui Nichita Stănescu, se poate discuta. Cert este că între cei trei există afinităţi profunde, poate chiar de structură şi că poezia ultimilor doi ne ajută să „citim” astfel poezia bacoviană. Un Bacovia univalent atât în fond cât şi în expresie, un Stelaru univalent în fond şi plurivalent în expresie, un Nichita Stănescu plurivalent atât în fond cât şi, mai ales, în expresie. Sinteza a fost realizată. Orice poet semnificativ îi cuprinde în sine pe toţi cei care l-au premers şi îi prefigurează pe toţi cei care vor veni, ca o lentilă care, luând snopul de lumină, îl aruncă înşeptit înţelegerii noastre.

MODEST MORARIU
ÎN GALERIA
LAUREAȚILOR CU ÎNSEMNUL NICHITIAN

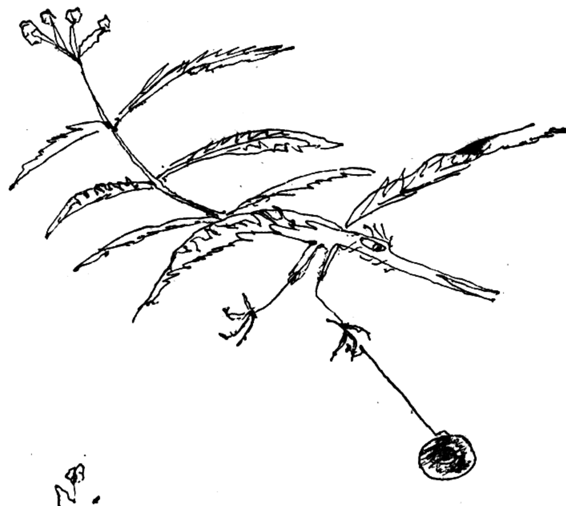
Cuvânt rostit de criticul Mircea Tomuș cu prilejul
decernării de către Juriul special al Uniunii Scriitorilor
din R.S. România a Marelui Premiu de Poezie
NICHITA STĂNESCU pe anul 1988,
lui Modest Morariu

Laureatul acestei ediții a „Zilelor poeziei românești Nichita Stănescu", poetul, prozatorul, traducătorul și editorul Modest Morariu face parte, nu numai prin vârstă, din acea stirpe de creatori și intelectuali români asupra căreia „spiritul nichitian" și-a pus pecetea inconfundabilă. În adevăr, după o primă tinerețe și o epocă de formare pe care i-a fost dat s-o trăiască în acel generos cadru romantic ale cărui aspirații și deschideri contrastau atât de elocvent și de frumos, la urma urmei, cu precaritatea boemă a mijloacelor concrete de trai, cadru care este, până la confundare, și a lui Nichita, Modest Morariu a urcat treptele afirmării cu un pas constant și sigur, înconjurat de acea discreție adânc rezonată care era a originii sale bucovinene, astfel oarecum decât poetul „necuvintelor", care avea înclinații pentru regia și reprezentarea spectacolului colorat al vieții, în acte chemate să ia ochii și chiar să îmbete mintea. Dar dacă procesul acumulării și formării personalității de intelectual-creator a lui Modest Morariu s-a consumat sub pavăza umbrei și a discreției, nu e mai puțin adevărat că atât mijloacele propriu-zise cât și materia de care s-a servit acest proces erau de cea mai pură „esență nichitiană„: aceeași muncă pasionată și statornică, profundă și total acaparatoare, însoțită de

gesturi și efuziuni de un fermecător și tânăr romantism la unul, de benedictină cufundare în sine la altul; aceiași zei tutelari în tradiția mare a literaturii române și universale, aceleași trasee și repere, obligatoriu majore, pe harta generoasă a culturii umaniste.

Impus, astăzi, ca o personalitate distinctă atât a creației românești actuale cât și a culturii noastre în general, poetul, prozatorul, traducătorul și editorul Modest Morariu completează cât se poate de fericit galeria laureaților cu însemnul nichitian. O completează nu neapărat printr-un termen de contrast, cât prin unul de împlinire: premiul acestei ediții aduce ceea ce era necesar pentru a se întregi, pentru a se rotunji frumos deplina lui semnificație.

MIRCEA TOMUȘ
Ploiești, martie 1988

Nichita Stănescu

PLOIESTI
DECEMBRIE 1990

Se împlinesc astăzi, 13 decembrie 1990, şapte ani de la trecerea în nefiinţă şi intrarea în eternitate a poetului Nichita Stănescu

Nichita
om de Prahova
1933, 34, 35, 36, ...

Programul Festivalului de poezie
Nichita Stănescu
editat de Casa de Cultură
a municipiului Ploieşti
Redactor: Florin Dochia
Redactor artistic: Mihai Vasile

PROGRAM

Luni, 10 decembrie ora 12,00 – Sala Nichita Stănescu
Biblioteca Jud. „N. Iorga”
Un pământ numit România
Moment liric din creația poetului
Recită actorii: Raluca Zamfirescu-Nicolescu și Corneliu Revent
ora 17,00 – Sala 89 Palatul Culturii
Căutarea tonului – spectacol de gest prezentat de către
colectivul artistic al Studioului „Echinox”
Regia Mihai Vasile

Joi, 13 decembrie ora 12,00 – Muzeul „Nichita Stănescu”
și casa natală
Pelerinaj la sufletul poetului
Cuvânt omagial: Nicolae Bălănoiu – Prefectul Jud. Prahova
Acad. Prof. Alexandru Balaci

Marți, 18 decembrie ora 12,00
Sala Coloanelor din Palatul Culturii
In Memoriam – expoziție de carte și publicații
Prezintă: Prof. Gheorghe Macsim,
Directorul Bibliotecii Județene „N. Iorga”

Miercuri, 19 decembrie ora 16,00
Sala de spectacole a Palatului Culturii
NICHITA STĂNESCU – Un mare poet al secolului XX
- Simpozion -
Participă un grup de scriitori și profesori universitari
Conduce: Prof. univ. dr. Eugen Simion
• Recital din lirica poetului
Recită un grup de actori de la Teatrul Municipal „Toma Caragiu”
• **Frumos ca umbra unei idei**
Spectacol de gest prezentat de către colectivul artistic
al Studioului „Echinox” Ploiești
Regia: Mihai Vasile

Eugen Simion
10 decembrie 1985

Nichita Stănescu, în ultima vreme, circulă mai ales în pulovărul lui vestit, celebru, de boem bucureștean. Dar cei care i-au citit bine poezia și l-au cunoscut cu adevărat pe Nichita Stănescu, știu foarte bine că Nichita nu era un boem, nu era un om de pahar, cum se zice cu o formulă pe care eu personal nici n-o înțeleg, dar nici n-o accept. Era un om de o inteligență strălucitoare, întâi și-ntâi, am mai spus, dacă nu mă înșel, chiar aici la Ploiești acest lucru și vreau să-l repet pentru că se uită. Nichita Stănescu era un om de o strălucitoare inteligență. Aș spune că înainte de a fi talentat – avea un mare talent – avea o mare inteligență. Ideile nu se plictiseau niciodată cu el. Asta vreau să spun. Era un om fermecător care făcea dintr-o piatră – un fluture, când voia el, cu vorba lui.

Acesta era Nichita Stănescu, acesta era Poetul Nichita Stănescu, o sublimă nedesăvârșire, un om care nu și-a desăvârșit viața cum ne așteptam, un lider care nu vrea să fie lider, să nu se ia în serios. Era un lider, prin personalitatea lui și prin talentul lui, dar într-adevăr el lupta împotriva acestei imagini, făcea tot ce este posibil ca să nu o săvârșească. Acesta era poetul pe care unii l-au numit un poet de tip manierist, într-o discuție recentă Nichita Stănescu a fost descoperit ca poet modernist, deci i se caută un loc în istoria literaturii și el fuge din acel concept, din acel loc. Este peste tot și pretutindeni și niciodată într-un spațiu foarte delimitat și limitat. Acesta este, deci, Nichita Stănescu, un poet care, dați-mi voie să închei printr-o parafrază, care nu ne ajută să mergem, dar ne ajută să respirăm.

Lucian Raicu
10 decembrie 1985

Nichita Stănescu avea ceva triumfal. El s-a constituit foarte repede ca mare poet dar acesta este abia începutul drumului său spre adevărata apoteoză. Momentul originar a fost unul în sine desăvârșit. Era de neînchipuit ce va fi și ce va face poetul din sine, din sine însuși, ce va face el din această exuberanță, din această armonie fericită a firii sale, a

versului său din tinerețe; ce va face el mai departe cu această desăvârșire. Nu se poate spune, banal, că și-a păstrat-o. A socotit-o doar ca un instrument, ca un mijloc, ca o cale. Trebuia mai întâi să arate cine este, doar, însă, spre a-și legitima creditul și a-și dobândi dreptul deplinei libertăți a expresiei de sine. Din desăvârșirea făpturii și a cuvintelor sale, a început să cristalizeze o enigmatică nedesăvârșire, o sublimă, în autenticitatea ei, nedesăvârșire. Și-a urmat pas cu pas calea cu un instinct al construcției de sine egalat cu putere numai de marea lui inteligență artistică și supraartistică. Dotat din belșug, a început să lupte din răsputeri chiar împotriva îmbelșugatei dotări. Plictisindu-se și aproape mâhnit de propria strălucire din anii debutului, ai primelor cărți, el a început să sape mai adânc, dincolo de straturile foarte satisfăcătoare și mai mult decât satisfăcătoare, spre un punct dramatic și fatal numai de el știut. Numai el știa prețul ridicat al acestei veritabile sfidări. Era un păcat să sfidezi astfel destinul ce se arătase față de el atât de generos. Și numai asumându-și cu ochii deschiși acest păcat, aruncându-se ca fascinat spre el a devenit ceea ce știm că este: un mare poet, desigur, dar parcă și ceva mai mult decât atât.

Ana Blandiana
decembrie 1986

În general trecem unii pe lângă alții atât de grăbiți și atât de tracasați, încât se întâmplă foarte rar să ne ținem minte unul altuia vorbele… De obicei, sau cel puțin așa sunt eu, este valabil pentru mine, am mult mai puternică prima imagine a oamenilor pe care-i cunosc, vreau să spun că întotdeauna țin minte mult mai bine nu numai un om, ci și un loc, ca la prima vedere… Dar țin minte o frază pe care mi-a spus-o Nichita atunci când ne-am cunoscut. Cred că aveam șaptesprezece sau optsprezece ani, el era un tânăr poet cunoscut deja, eu eram foarte necăjită și probabil am spus ceva de genul: așa n-o să mai pot suporta mult, sau: dacă continuă așa, cine știe ce-o să se întâmple cu mine, în orice caz o frază de genul acesta… catastrofic. Și Nichita mi-a spus atunci, într-un mod foarte drastic și care nu se potrivea cu felul lui de a vorbi care era plin de farmecul pe care i-l știm cu toți, mi-a spus: „Aproape Dor, fii atentă cum vorbești,

cuvintele atrag faptele”.

Ciudat cum, cu cât a trecut timpul, cred că este fraza lui Nichita, dincolo de versurile lui, pe care mi-am amintit-o cel mai des, legată chiar de mine însămi. Nu cred că atunci, în clipa aia, mi-am dat seama ce lucru important mi-a spus și cât de mult m-a influențat pe mine, pe mine ca om în primul rând și chiar ca scriitor, acest semn de exclamare, această credință care, acum știm cu toții, era extrem de adâncă pentru el, că vorbele nu sunt numai vorbe, că vorbele sunt în stare să creeze o realitate, că pot să dea naștere unor fapte și chiar unui destin.

Ion Stratan

10 decembrie 1985

Când l-am văzut prima dată, am avut senzația unui planor alb de os așezat într-o iarbă cafenie. Stătea la masă, cu fruntea sprijinită în palme, iar ochii săi păreau niște hublouri albastre în care altimetre simbolice arătau apropierea sau depărtarea afectivă de persoana care se afla în față. Atunci când dicta, și am fost de față la multe dintre secvențele chiar ale „Antimetafizicii”, aveai impresia că întreaga cameră se mulează după umerii săi, avea o forță a verbului, o parcurgere și o trăire a sa, nemaiîntâlnită.

Nichita Stănescu și-a construit magnifica operă, la care ne putem cu modestie ridica ochii, printr-o suferință uriașă, printr-un extraordinar exercițiu spiritual și, am putea spune, o metodologie a focului interior care n-a fost atinsă de nici un poet al nostru, Nichita Stănescu suferea pentru ceea ce nu există, pentru legea care girează lumea fenomenală așa cum o vedem noi în prima ei instanță.

Versurile lui Nichita Stănescu vor să intre în modul nostru de a vorbi, de a ne raporta la realitate, așa cum în câmp social pot să intre replicile genialului dramaturg Caragiale. Cred cu toată ființa mea în uluitorul destin al poeziei lui Nichita Stănescu.

Mircea Tomuș
decembrie 1984

…Fascinația fiecărui rând scris de Nichita este o realitate mereu activă pe care am putea-o aproxima în toate dimensiunile ei. Puterea exemplului vervei sale de creație este covârșitoare. Irezistibilul farmec al personalității sale unice cred că se află abia la începutul puterii sale de acțiune.

Este de așteptat și de sperat că succesive rânduri de tineri, ca și cohorta impresionantă a celor nenăscuți, pe care numai forța geniului său vizionar a știut să ni-i evoce, să crească și să se împlinească sub semnul lui Nichita, așa cum succesive rânduri de tineri au crescut și s-au maturizat și s-au trecut sub semnul lui Mihai Eminescu, în acel spirit unificator întemeietor de patrie spirituală pe care numai marea creație îl poate insufla. În continuitatea-discontinuitatea sufletului românesc etern, opera și exemplul lui Nichita ne pot realiza disciplina asumată a suferinței al cărui prim inițiator pentru simțirea românească Eminescu a fost; ne pot dezvălui și proba puterea de convertire a suferinței în bucurie, ne pot educa și instrui în spiritul conservării și înnobilării datelor fundamentale ale sufletului nostru național, cu mândrie și venerație pentru marile ilustrări, ne pot convinge fructuos despre valoarea muncii și creației, despre virtuțile îndrăznelii, ca și despre cele ale rigorii duse până la ascentism. Vom relua cu adevărat marea lui lecție numai dacă, întocmai precum versul său, tăietură de diamant pe sticla eternității, vom lepăda gesturile exterioare extreme, confuzia valorilor, falsa înflăcărare și ne vom pătrunde și disciplina în morala austeră de muncă pe care marea lui operă o conține (…)

Damian Necula
10 decembrie 1985

Fascinația pe care „fenomenul Nichita” o are e pe zi ce trece tot mai mare, vine din faptul că poezia sa – și viața lui Nichita n-a fost decât poezie – răspunde celor mai mari deziderate ale omului. Și mă gândeam că trebuie să afirmăm un lucru care mi se pare de o mare exactitate, că

niciodată până la Nichita poezia n-a fost atât de liberă. Tentația omului dintotdeauna a fost aceea a libertății. Ei bine, Nichita a găsit pentru poezie că trebuie rupte toate barierele, toate obstacolele, eliberând până dincolo de limită, aș putea zice, poezia de toate închistările în care mai trăia. Printr-un studiu viguros, Nichita a preluat experiența tuturor marilor înaintași.

Nichita a înțeles, după urcarea acestei scări de ucenicie, că trebuie de fapt să rupă muzicalitatea, cantabilitățile stabilite până la el etc., pentru a da libertate cuvântului care, spunea Nichita, este o ființă vie, este produsul cel mai sublim al omului.

Citind poezia lui Nichita descoperim că grila înțelesului obișnuit al cuvântului este definiția spartă cu puterea fanteziei poetice; și aceasta ni se pare descoperirea poate cea mai importantă a poeziei, operată prin Nichita Stănescu. Și cred că, aici există magnetul care ne adună pe toți și care va continua să adune în jurul poeziei lui Nichita Stănescu, prieteni, adoratori, poate chiar imitatori, pentru că poezia lui Nichita, după cum știți foarte bine, are totuși un sunet al ei recognoscibil, ușor cognoscibil, și din cauza asta, s-ar putea, nu sunt sigur că e adevărat, să nu permită urmași. Dacă poeții care vor veni după Nichita or să înțeleagă sensul deschiderilor operate de Nichita – și se pare că acesta e drumul pe care merge poezia – atunci lecția lui Nichita este o lecție majoră pentru literatură, poezia noastră și pentru, cred, poezia din toată lumea.

Coriolan Babeți
decembrie 1988

[…] Substanța poetică a operei sale trimite mereu la un tot, dar prin inerența părții. Totul ca invers al totului, sună un vers al lui Nichita. Totul ca invers al totului. Poezia e posibilă, e o emisiune a poetului în teritoriul acestui invers al totului care e, de fapt, în ce mă privește, într-o altă lectură, un mod de a numi panteismul poeziei sale. Dar tocmai acest continuum de discontinuități, paradoxul structural și ireductibil al poeziei sale, este de fapt un ecou surdinizat al absolutului. Atunci când germenele unul, când germenele absolutului, vorbește prin poet, cred că el împiedică în poet vorbirea poetului despre el, adică despre absolut. E

o impresie, pe care o am constantă în lecturile mele pulsatorii, că Nichita amână mereu o propoziție amplă, o propoziție finală, amână sentința.

Adrian Popescu

1988

Pe Nichita Stănescu începem să-l prețuim tot mai mult în pofida anilor care s-au scurs de la despărțirea de făptura sa. Timpul, se pare, lucrează, după legi obscure, dar inflexibile, în favoarea poetului. Avem cu toții un sentiment nostalgic de Nichita Stănescu, de persoana sa, de gesturile și cuvintele sale neașteptate. Audiența lui masivă în conștiințe își are o explicație, cred, în acordul între om și operă, între viață și artă. Puțini poeți au reușit să fie la înălțimea proiecțiilor imaginarului avansate în versurile lor, să se con-formeze celor scrise până la identitate, să se absoarbă în cartea scrisă, asemenea unui element în ciclul elementelor.

Andrei Pleșu

Vineri, 2 decembrie 1988

[…] În legătură cu „Logica ideilor vagi”, […] sunt multe de spus. Mă simt obligat să invoc o convorbire telefonică avută cu Al. Paleologu, ieri de dimineață. Dânsul trebuia să fie aici și trebuia să vorbească despre același text, și mi-a spus: „Dragă, îți mărturisesc, l-am citit, n-am înțeles nimic”.

Nichita spune, în mare: sunt două feluri de idei (iertați-mă dacă sunt așa de didactic, dar poate ajută, mai ales că la o lectură rapidă textul nu se înregistrează), sunt două feluri de idei, idei coerente și idei vagi. Cum sunt ideile coerente? Sunt discontinui. În timp ce ideile vagi sunt continui. Ideile coerente sunt abstracte, noționale; ideile vagi sunt trăite, antinoționale. Ideile coerente sunt legate de timp, spune el, foarte interesant, nu de spațiu, în vreme ce ideile vagi sunt legate de spațiu, sunt concrete, sunt întrupate. Ideile coerente sunt structurante și structurate, celelalte-s difuze. Ideile coerente sunt demonstrabile, în sensul obișnuit, celelalte-s nedemonstrabile. Ideile coerente sunt exprimabile

prin număr, sunt în cantitativ, celelalte sunt în afara numărului, spune Nichita, sunt calitative. Și mai ales, spune el, ideile coerente respectă principiile aristotelice tradiționale, ale noncontradicției, ale identității, dacă a = b și b = c atunci a = c, două cantități egale cu a treia, sunt egale între ele, s-ar spune în limbaj matematic, geometric, în vreme ce celelalte idei, ideile vagi, stabilesc că dacă a = b și b = c, nu e obligatoriu ca „a" să fie egal cu „c". Adică în locul unui principiu al identității, apare un principiu al unicității, care-i de cu totul altă natură. Apare un principiu care face posibil ca fiecare lucru de pe lume să fie unic, să nu fie asemănabil, cu nimic, apare o gândire masiv calitativă.

Nichita spune, […] la un moment dat: Organele de simț nu au decât rolul unor antene, sau, ca să facem o metaforă, ele nu sunt decât niște coarne de cerb care împung aerul. Aerul împuns este un aer împuns, dar aerul dintre coarnele cerbului, ce este el? Aerul acesta dintre coarnele cerbului, dintre idee și sentiment, îmi spun eu, este aerul însuși în care se nasc stările. În aerul acesta dintre coarnele cerbului respiră Nichita.

Nicolae Ciobanu
decembrie 1986

N-a trebuit să treacă prea mult timp să fim cu toții de acord cu faptul că Nichita Stănescu este unul dintre cei câțiva foarte mari ai poeziei românești și acest lucru este uimitor pentru că, după câte îmi dau seama, cu nici un poet român nu s-a întâmplat așa ceva, inclusiv cu Eminescu; au trebuit să treacă mulți ani, decenii chiar, pentru ca acești mari poeți să fie recunoscuți la reala lor valoare. Gândiți-vă la destinul lui Eminescu, al lui Bacovia, al lui Arghezi, Macedonski… și alții. Acest fenomen unic cred că într-un fel este explicabil în cazul lui Nichita, pentru că el, din capul locului, și acest lucru s-a observat fără nici un fel de echivoc, numai cei care n-au vrut nu l-au observat, [pentru] că Nichita este într-adevăr marele poet al epocii noastre. În ultimii patruzeci-cincizeci de ani, cu certitudine că el nu poate fi comparat cu nimeni în poezia românească.

Nichita este un poet care și-a întins cu atâta forță puterea sa de cuprindere și de înrâurire a poeziei, încât e foarte greu, uneori aproape

imposibil, să-i găsești confrați cu care să-l compari. În general, în epocile noastre de înflorire literară s-au ivit doi-trei mari scriitori care, în mod spontan, au obligat spiritul critic la comparații de acest tip. În cazul lui Nichita cred că acest lucru nu este posibil, tocmai pentru că marea lui putere de absorbție, de asumare a ceea ce înseamnă valoare și tendință în poezie, a produs o asemenea singularizare a geniului său, care nu permite nici un fel de comparație cu cei din jur. Prin asta nu vreau să minimalizez existența unor alți poeți români contemporani de reală valoare, dar Nichita este unic, el nu poate fi comparat.

Petre Stoica

decembrie 1986

Într-o vreme a boemei sale, fie voluntară, fie impusă de împrejurări neprielnice, Nichita și-a avut adăpostul pe numeroase străzi bucureștene. Prietenii, puțini la început, cu toții nababi ai sărăciei, îl găzduiau frățește. Proaspătul absolvent al facultății de filologie nu aducea cu sine nimbul gloriei, nici n-apucase să încredințeze ceva tiparului, ci atributele unei minunate personalități umane. Imaginație incandescentă, imensă generozitate, bunăcuviință, umor, inefabilul gesturilor, apetența farsei nesupărătoare. Aducea și o nețărmurită dragoste pentru poezie, într-un moment când poezia era hingherită.

Gândurile, obsesiile mele stăruie asupra chițimiei din Gutemberg, străduță somnoroasă plasată la un pas de Teatrul municipal; ajungeai la ea cățărându-te printr-un burlan de piatră, cum scrisese Fănuș Neagu rătăcit cândva în acel iad. Hrana noastră cea de toate zilele și nopțile era ceaiul negru și amar, tutunul faliților.

Iată-mă înfățișând o fărâmă de amintire când bătaia de aripă a fluturelui, o simplă respirare, mi-e greu, mi-e imposibil să invoc ființa lui Nichita la timpul trecut, bălaiul, adolescentul dintotdeauna stă în fața mea vorbind și cântând și vorbind, deși în decembrie 1983 „măreția frigului” l-a mutat definitiv pe strada Aștrilor, în vecinătatea Marilor și apoi formulez fireasca întrebare: ce se cuvine să spui întâi și întâi despre viața sa croită pe tiparele neobișnuitului?

Mircea Micu

decembrie 1984

…El avea un mers ciudat, de copil, un fel de a merge vâslind, mai degrabă, ca albatrosul, învățat doar cu zborul…

Domokos Geza

…Își cunoștea cu exactitate locul în literatura contemporană. Își vedea limpede rangul și rostul. Se socotea continuatorul operei și destinului eminescian și se știa menit să netezească drumul viitor al geniului poetic național.

A fost înnoitor de limbă și revoluționar al metaforei. (…) A fost un poet liber și un om liber. A trăit conform propriilor sale norme și pana lui s-a supus numai propriilor sale reguli și legi. (…)

A voit și a știut să fie bun, delicat, iertător. Casa lui, de o modestie extremă era cu atât mai ospitalieră.

Gabriel Liiceanu

Poetul care a făcut experiența hotarului poeziei ca limită invizibilă ce desparte cuvintele de necuvinte, ne invită să refacem, fiecare pe cont propriu experiența limitelor domeniului în care ne mișcăm. Opera lui pare să fie șirul nesfârșit al unor înfruntări pierdute și câștigate cu limita „daimon" (…)

Anghel Dumbrăveanu

decembrie 1986

Nichita Stănescu a fost un spirit princiar, de o rară vivacitate și măreție, un visător lucid și seducător ca un veac ce va să vină. El respira tot timpul poezie. Risipea cu noblețe idei strălucitoare, iar gesturile lui păreau rupte dintr-o lume care ne scapă. Aș zice: fericiți cei ce l-au cunoscut, dacă n-aș fi sigur că nu l-a cunoscut nimeni în sensul deplin.

Când apărea Nichita Stănescu, lumea se organiza din nou după legile lui pe care le respira cu surâsul, le cânta cu albastrul curat al privirii lui nemărginite, le descânta în cuvinte ce deveneau numai ale lui, cuvintele și necuvintele lui, jerbe scăpărătoare de fântâni înstelate și jertfe de gânduri aduse pe cărări deslușite numai de el, care rămâne un miraculos și veșnic călător teritoriu magnetic ce atrage și consumă mulțimi de astre rătăcitoare. Ca niciodată în litaratura română, plecarea în eternitate a unuia din geniile neamului a produs o uluire generală. O iubire și o admirație, care se amplifică mereu în toată țara și dincolo de fruntariile ei, descoperă și redescoperă măreția operei lui Nichita Stănescu. Această operă va determina mult timp de-aici înainte înflorirea liricii românești, prin profunzimea și valențele ei, prin spiritul ei înnoitor, prin consecințele incalculabile pe care le va avea asupra evoluției poeziei.

El a trăit precum trăiește și va trăi poezia sa și în conștiința eternității neamului, ca un foc mistuitor, mereu mai puternic cu trecerea vremii. El și-a închinat viața, jertfindu-și-o, poeziei. A trăit numai pentru poezie și prin poezie. Prin el, poezia însăși a împrumutat chipul existenței lui, un moment fără asemănare în istoria cântecului. Trecerea definitivă a lui Nichita Stănescu în starea poeziei a determinat un fenomen demn de măreția sa, care n-a fost și nu va fi niciodată o „măreție a frigului”, ci una a iubirii.

Acest fenomen este fenomenul Nichita Stănescu. De o complexitate care cere concursul timpului spre a fi înțeleasă în adevăratele ei dimensiuni și definită în consecințele ei asupra evoluției viitoare a limbajului poetic.

Maria Luiza Cristescu

…Orice întâlnire cu Nichita Stănescu te ridică din terenul panicii, din scepticismul că a avea vreo menire pe lumea aceasta. (…)

Partea de spirit câtă este în ființa noastră, se înalță. Plecăm de la Nichita aureolați, mai frumoși și mai nobili decât am venit. Spectacolul continuu al creației lui, născută și spusă sub ochii noștri, nu ni-l poate oferi nici o carte mare a lumii. (…) La Nichita în casă, alături de el, contemporani cu el, am avut un mare privilegiu: să vedem cum se naște o operă, față în față cu lumea. (…) Opera lui se naște de față cu lumea, cu

prietenii, cu familia, cu oameni care vin în vizită. El vrea să ne bucure pe toți, vrea să ne înalțe, pentru noi dă spectacolul și ne integrează în spectacol, îndemnându-ne să credem că noi suntem chiar acei autori ai poemelor lui. Apoi ne privește cu satisfacția copilului care ți-a dăruit jucăria lui cea mai dragă, de care nici el nu credea că s-ar putea despărți.

El găzduiește în sine fără contradicție și spiritul eminescian, și pe cel caragialian. Gluma și invenția comică merge pe muchia cuțitului. (…) Frazele lui Nichita nu sunt reproductibile, căci nuanțele, toate cuprinse în limbaj, în morfologia și sintaxa care-i aparține doar lui, nu pot fi regândite de altcineva.

…Acel „râsu-plânsu”, pe care l-a instaurat de decenii Nichita ca fel de a privi lumea, este inimitabil. (…)

Biografia lui e aventura lui, și aventura lui e aventura lui cu limba română, cu toate sugestiile pe care le poate obține de la ea, adică din tot ce s-a creat în ea, prin ea în arta celor dinainte. Nichita a izbutit în aventura lui cu limba română s-o cucerească și să se lase cucerit de ea.

Sever Avram
10 decembrie 1985

Una dintre virtuțile cele mai pregnante ale operei lui Nichita Stănescu mi se pare a fi capacitatea extrem de subtilă de a-și forma și de a-și crea – uneori din lutul cel mai profan și mai inform – cititorii, de a inventa chiar un nou tip de cititor (cititor de poezie, desigur). Această excepțională vocație formativă, sau, mai exact spus, inițiatică, a poeziei sale se exprimă prin „dezîmblânzirea”, deconcertantă nu doar la prima vedere, la care își supune – cu o anume îndârjire metodică – lectorul: „Vino, tu fără de tine / ca să fiu cu mine, mine / O răsai, răsai, răsari / pe infernul meu un rai / O, rămâi, rămâi, rămâi / Palma bate-mi-o în cui / pe crucea de carne / când lumea adoarme”.

Urmărind, în mod manifest sau numai subconștient, prefigurarea utopică a unui lector apt să participe cât mai intens la experiența transformatoare (în sensul cel mai larg cu putință) care i se propune, poetul desfășoară, înainte de toate, o investigare amănunțită, o radiografiere și o lectură – interpretare pe cont propriu – a lumii. A luptei „sinelui cu sinele”. O contemplare, și nu numai o simplă „contemplare”, a „lumii din

afara ei”. Din această lectură esențială, cu caracter mai întâi recuperatoriu, apoi servind la întemeierea unui cod operațional-propriu de descifrare, se nutresc șansele ulterioare de lectură oferite cititorilor ca și potențialitatea conversiunii simbolice a acestora, a atașării intime la un anumit spațiu spiritual și, implicit, mental.

„Grila de lectură” pe care poetul o așază deasupra lumii fără niciun fel de morgă elitistă, ci dintr-un acut sentiment de participare – este aceea a consemnării, a mărturiei generic-umane exemplare, fascinate nu odată de propria forță ordonatoare emanând din limbaj.

Mircea Martin

9 decembrie 1984

…Nichita Stănescu este autorul celei de-a treia revoluții în poezia românească după cele săvârșite de Eminescu și de Arghezi. El a destructurat, restructurându-l, desigur, limbajul poetic românesc, l-a deconstruit, și nu întâmplător, această poezie și acest limbaj trebuie definite prin categorii negative. Titlul lui, „Necuvintele”, nu este deloc întâmplător. Spațiul predilect al poeziei lui Nichita Stănescu este un spațiu de ruptură. Timpul pe care îl vânează poezia lui este un timp al sincopei. Acest nou Univers produs printr-un nou limbaj și impus prin „11 elegii”, nuanțat mai departe, acest univers și acest limbaj, suavizează ideile, spiritualizează materia brută, (ne amintim versul, între atâtea alte versuri: „gândul crește în cercuri sonorizând copacii”), un limbaj al lui Nichita Stănescu care nu este nici îngeresc, nici ploieștean, dar este personal, poetic, un limbaj pe care el îl deține în exclusivitate și care îl deține în aceeași măsură, pentru că numai un mare poet ca el, inventator al unui limbaj memorabil, poate avea magnitudinea dezinvoltă, nu de a gândi, ci de a se lăsa gândit în poezie. Și Nichita Stănescu a atins această performanță rimbaldiană. Revoluția lui Nichita Stănescu nu este numai una de limbaj ci și una de sensibilitate; el a fost și este un dislocator de sentimente, titlul „O viziune a sentimentelor” este iarăși un titlu îndelung semnificativ. (…)

Ca orice mare poet, Nichita Stănescu ne propune întotdeauna ceva care ne modifică înainte de a ne satisface.

Gheorghe Tomozei

…Poetul a intrat într-un tărâm dantesc și drumul căutărilor sale s-a complicat până la suferință, ambițiile-i de acum tind să reconstituie lumea (lumile) din icoane abstracte, absurd disparate în timp, cojind de pe cuvinte smalțul depus de conveniența comunicării ivindu-se astfel iradierea lor primară; încorporându-le cifrele și dăruindu-le cu capacitatea de a se proiecta cu infinite fațete în memoria cititorului. E un zbor spre puritate în poezia lui Nichita Stănescu gravat în aer cu muzicală grație care – cu condiția refuzului elementelor de recuzită romantică – ne propune o nouă trăire romantică. Și pentru a spori vibrația noastră sufletească, convingându-ne de aspirația sa, poetul devine un pământean zeu al lucrurilor insinuându-se lesnicios în structura materiei și mișcând cristalele de silex lacrimar ale microcosmosului. Cosmonaut al atomilor de culoare, el parcurge într-o amețitoare coborâre istoria omului și a devenirilor sale și ceea ce caută nu este, cred eu, un nou limbaj poetic, construcție și laborator, ci sunetul originar al cuvintelor, imaginea nemodificată a treptelor ascunse în vârstă ca funduri de mare marmura a unor temple scufundate.

Interviu cu Nichita Stănescu la împlinirea vârstei de cincizeci de ani

Ion Stratan
„Flamura Prahovei” martie 1983

„Dacă n-ar exista poezie în om,
omul și-ar pierde năzuința
de a mai dori să trăiască”

– Sunteți din nou în Ploiești, prin interviu, în această sâmbătă.

– Cum zice cântecul „De la mine la Ploiești / Nu-i departe când iubești”. De altfel, Ploieștiul pentru mine înseamnă prima mea cămașă albă, pe care am purtat-o pe pielea mea nădușită.

– S-au petrecut multe lucruri între timp?

– Numai timpul s-a întâmplat între timp, în rest nu s-a întâmplat ab-

solut nimic. Față de locul unde ai văzut prima dată că vezi și unde ai luat cunoștință că ești, nu poți avea o privire de arhitect. Șorțul mamei mele, mi-aduc aminte, mirosea tot a prăjituri făcute pentru mine. Așa miros pentru mine toate străzile Ploieștiului. A felul meu de a încerca să merg pe două picioare.

– Și sufletul?

– Am avut norocul să citesc cartea intitulată „Plumb” de poetul numit George Bacovia. Abia după lectura acestei cărți am înțeles cât de măreț este sufletul la români și eminesciana „Odă în metru antic”, cât de măreață este la stele. De fapt, ca scriitor eu sunt fiul legitim al lui Bacovia.

– Aveți o înrudire, cred, și cu Barbu, Blaga, Arghezi.

– Pe domnul Barbu l-am adorat și îl ador pentru că era altfel decât tata. Domnul Blaga am aflat că e nobil ca spirit și de domnul Arghezi am aflat că e talentat ca poet.

– Există o ramură eminesciană a acestei genealogii poetice?

– Ah, de aș putea să știu!

– Iar de știut în poezie, ce credeți că se poate ști?

– Nu știu, poete și frate, dar bănuiesc că nu mă vei considera față de dumneata precocele bătrân din bunăvoința cu care față de dumneata nu îl consider pe Rimbaud precocele adolescent. Am să-ți spun o frază care seamănă cu încărunțirea părului meu: „Poezia nu este arta cuvântului, Ioane!”. Cuvântul este materialul poeziei. Dacă n-ar exista poezia în om, omul și-ar pierde năzuința de a mai dori să trăiască. Piramida e măreață prin sensul ei, iar nu prin pietrăria ei. Cuvântul e prea puțin pentru om. Sensul cuvântului mi se pare o apropiere a omului de om.

– Cum vedeți poezia, acum, față de celelalte arte?

– În chip amoros și îmbrățișător.

– Să ne apropiem ușor de centrul radiant al ideii de cuvânt.

– De 8 Martie peste noapte, adică în noaptea de 7 spre 8 am dedicat cumnatei mele care este o babă de 14 ani, o poezie care se încheia cu aceste versuri care sunt și răspunsul la întrebarea ta „Nu piatra, ci înțelesul pietrei este piatra!”

– Vezi cuvântul figurat, în spațiu?

– Întreabă-l pe Homer! Înțelesul este lucrul cel mai important, este dacă aș gândi privind „Sărutul” lui Brâncuși, înțelesul este nunta întrebării.

– Dintre personalitățile pe care le-ai cunoscut cine te-a impresionat deosebit?

– Autorul impersonal al „Mioriței” Domnia Sa, dacă vi l-aș descrie, v-ați îndrăgosti de el. Știți cum era la chip? Piatră gânditoare! Iar în rostire știți cum era? Îngrozitor de timid, deci sublim. Semăna întocmai cu un vers pe care îl scrisese tânărul Eminescu „Braț molatic ca gândirea unui împărat poet”. Din această pricină mă simt legat prin sete / de vietatea care va muri / la ceas oprit de lege și de datini. Cum ar fi răspuns poetul mustăcios de Labiș, aidoma lui mă simt și eu legat de orice poet care mișcă vântul, marea în limba română mai întâi și mai apoi de orice poet care mișcă vântul în înțeles și marea în univers.

– Cum v-ați apropiat de poezia universală?

– Nu cu lectura, ci cu mâinile și cu ochii. Am avut incredibila fericire să fiu prieten cu Auden în timp ce trăia și să petrec o noapte unică în existența mea în casa lui Jaques Prévert. Nici nu pot să uit. Auden a venit brusc: „Hai cu mine că te-am mirosit”. Dacă cumva mi-a mai spus Auden, îmi va face rău paharul băut, du-mă în spate fără scârbă! Zis și făcut! Prévert mi-a spus: „Știi de ce în cinstea ta m-am îmbrăcat într-un pantalon albastru? Și de ce mi=-am pus pe mine o cămașă albastră?” „Nu știu” – i-am răspuns. „Pentru că, mi-a zis el, nu există nici unde în lume o mâncare de culoare albastră”. În cazul lui Auden am fost fericit pentru că îl cunoscusem pe Auden, însă în cazul lui Prévert am fost fericit pentru că îl cunoscusem pe Prévert. Dacă aș putea să fac vreo deosebire și dacă în general în existența mea am făcut vreo deosebire, ea a fost numai între cuvintele mele și înțelesul lor. „Să nu crezi. Ion Stratane / că eu plâng după icoane / Nu, bătrâne frate tânăr / Făr’ de număr eu mă număr”

– Spuneți-mi despre premiul Herder și despre „Cununa de aur” luată la Struga, câte ceva.

– Tot n-ai înțeles că nu sunt premiile mele ci sunt premiile noastre?

– Iubitorii de poezie vă urează „la mulți ani”.

– Îi îmbrățișez.

Pentru o mie de cîntece

Pentru o mie de cîntece
am fost născut
Nouăsutenouăzecişinouă
sunt răguşite de cîntecul, unul
pentru care am fost născut
Nu mă înjumătăţiţi voi timpuri!
S-ar putea, înalt cum este
cîntecul, unul,
să fie la urmă ...

Nichita Stănescu

1973

Postfaţă

Vremea poeților

Cartea festivalurilor Nichita Stănescu nu este numai un document de istorie culturală, ci reprezintă povestea unei despărțiri de un spirit care a marcat profund și definitiv devenirea multor intelectuali din anii 80. Așa cum în viața noastră există oameni care ne-au influențat destinul, sunt și autori care dau contur și identitate spiritului nostru. Nichita Stănescu, așa cum rezultă el din povestea tumultoasă a acestor festivaluri, a însemnat un reper în evoluția spirituală a multor intelectuali din acea perioadă.

Apariția spontană a festivalului la un an după moartea poetului a fost un exercițiu de demnitate şi curaj. Paginile cărții de față redau eforturile deosebite, uneori chiar dramatice, pe care câțiva intelectuali ploieşteni le făceau în plin comunism pentru a da o formă demnă însemnătății pe care poetul a avut-o în devenirea lor ca oameni de cultură. Ceea ce impresionează la citirea acestor pagini este entuziasmul și ardoarea cu care acești oameni se manifestau riscând-și propria libertate, pentru a continua să respire din aerul pe care Nichita îl transfigurase într-un eter absolut, cu totul imun la vremuri concrete. Din acest punct de vedere, cartea este și povestea unei nedespărțiri de Nichita, iar Festivalul de poezie Nichita Stănescu din perioada 1984-1990 este acea formă meritorie de cinstire a poetului prin care tot mai mulți își exprimau dragostea dar, în special, recunoștința intelectuală față de poet. Erau, așadar, două-trei zile în care, prin festival, Nichita Stănescu reușea să transforme în continuare un amar istoric într-o sărbătoare a spiritului.

Festivalul trebuie privit, în acel context, ca pe un exercițiu reușit de normalitate într-o lume care ucidea ideea de libertate. Cei care au reușit să-l prezinte publicului au dovedit că sunt acei mari secunzi prin care o performanță este posibilă. Curajul lor de a înfrunta o cenzură (ajunsă la rang de politică de stat) din dragoste pentru

Nichita, socotit încă de pe atunci un poet modern și răscolitor, devine în lumina de astăzi un gest de virtute intelectuală.

Evenimentele, personajele și mai ales atmosfera care rezultă din paginile Caietelor festivalurilor ne arată că asistam la o vreme a poeților. Într-o epocă în care teama de a crea și chiar de a gândi devin obiective de stat, un poet care scrie uimitor de simplu și de frumos despre un spirit care nu poate fi nicicum îngrădit, se transformă într-un reper viu al întregii comunități. Într-o vreme în care actul de creație poetică devine garant ultim al libertății colective, poeții nu au, asemenea soldaților, viață personală.

În vremea acelor festivaluri cultura reprezenta o formă de supraviețuire, oamenii rezistau prin cărți în fața neantului istoric. Dar dacă parcurgem paginile acestor Caiete nu sesizăm vecinătatea cu prăpastia. Selecția exclusiv ideatică a textelor, prezențele autorilor remarcabili, ca de altfel întrega organizare a festivalurilor, arată râvna contemporanilor lui Nichita de a-l mărturisi întru cuminținia cuvântului scris ori rostit.

Astăzi cultura nu mai reclamă în noi insticte de supraviețuire și poate, de aceea, suntem mai în măsură să apreciem corect fenomenul cultural cu totul aparte creat in jurul festivalurilor din anii 80. Istoricul sau criticul literar va cerne acum cu acuratețe valoarea acelor momente, iar cartea de față va constitui, cu siguranță, un instrument mai mult decât util. Toți cei implicați în festivalul Nichita Stănescu își câştigau libertatea spiritului prin reacția demnă în fața istoriei nefaste. Rezultatul lor formidabil este că l-am citit și sărbătorit pe Nichita ca și cum nimic rău nu s-ar fi putut întâmpla, ca și cum festivalul a avut loc pentru că era firesc să fie așa.

Pentru noi, cei de azi, libertatea spiritului se câștigă prin bătălii mai subtile și difuze. Încă mai cautăm forme ale demnității noastre de a sărbători spirite din care rezultă și traiectoria ființei noastre.

Dragoş Grigorescu

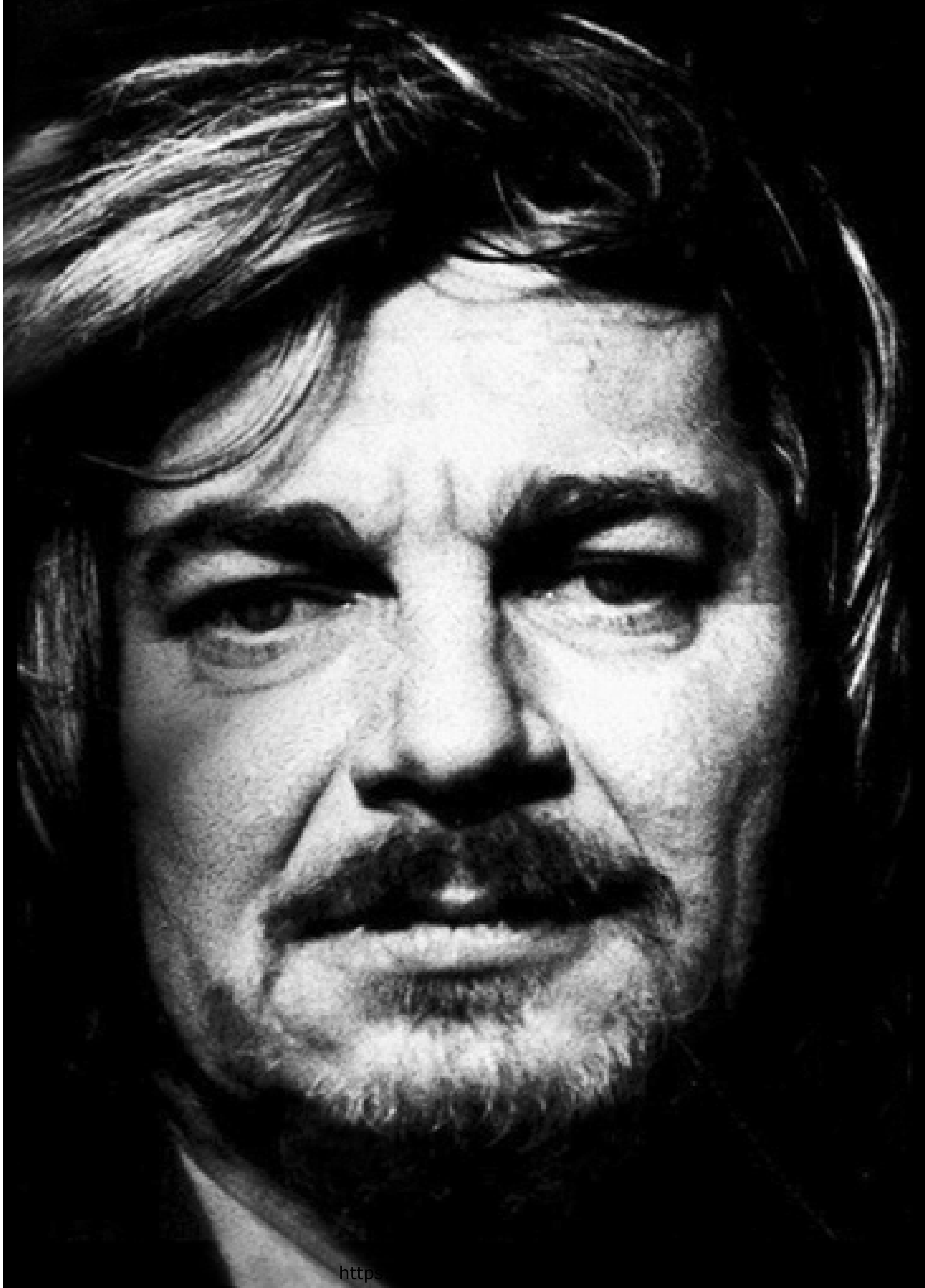

Nichita Stanescu är Rumäniens kandidat. Han är en stor lyriker – men kanske för ung för Nobelpriset 1979.

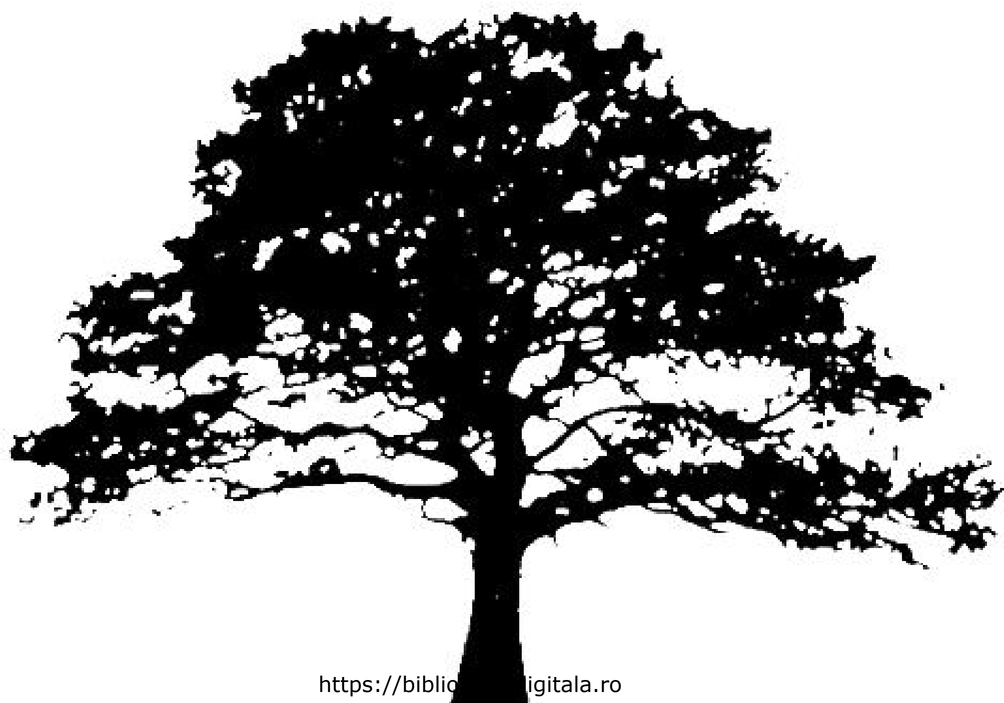

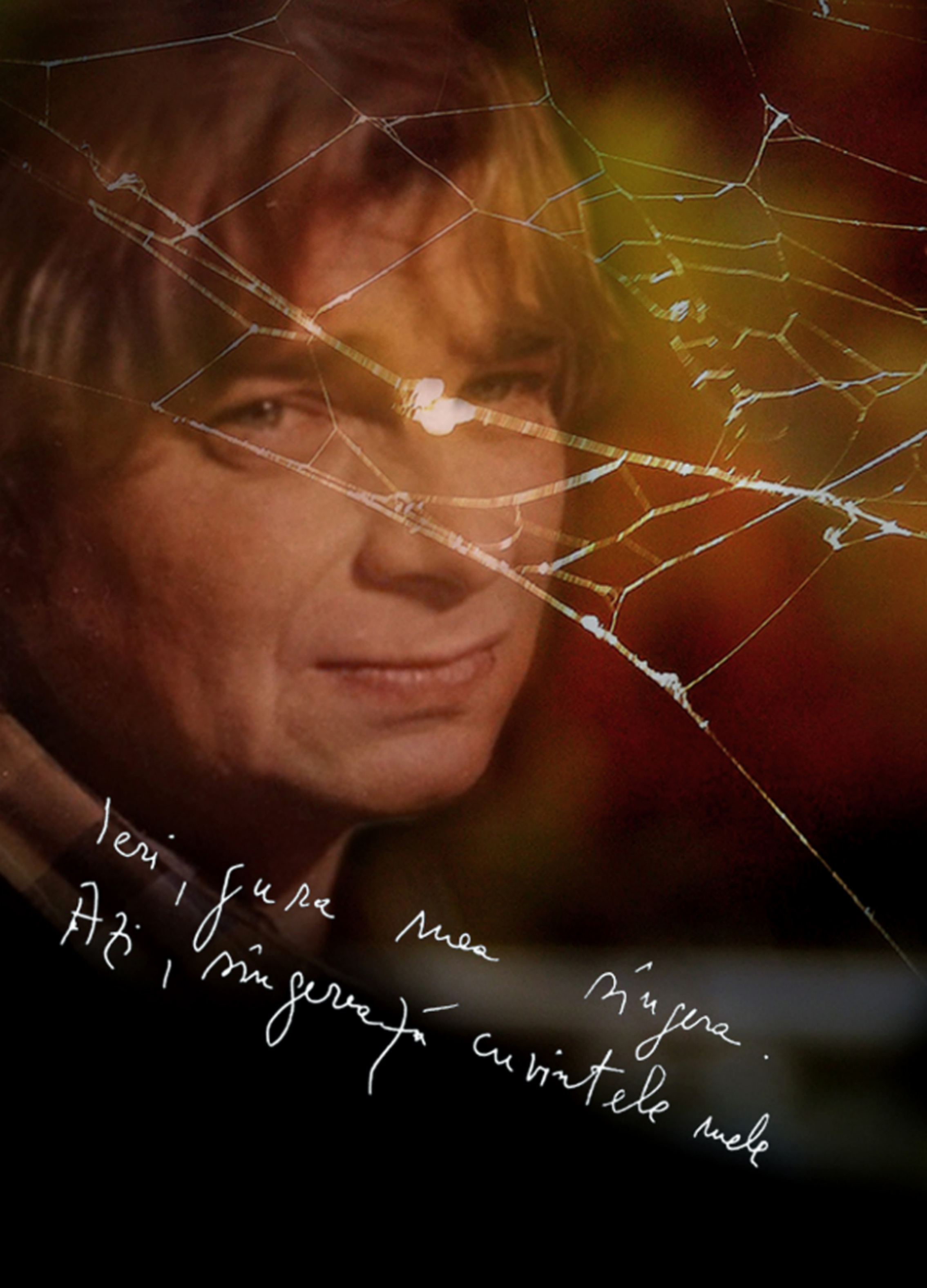
CUPRINS

Acasă

Mă-ntorc în mijlocul naturii ca un cal
şi lepăd de pe mine călăreţul mort
şi şaua plină de umbră veche de la sînge
o scutur în pămînt.
Mă rog de codri şi cu precădere de stejar
ca să mă-ncalece pe mine, calul lui.
— Eşti de pămînt, mă roibule, m-a întrebat
— Sînt de pămînt, mă arbore, i-am zis.

Nichita Stănescu

Ieri, gura mea sîngera.
Azi, sîngerează cuvintele mele